

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ**

**«ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
В УКРАЇНІ – 2018.
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

**Матеріали доповідей
Круглого столу до дня спеціаліста-правника
(м. Львів, 8 жовтня 2018 р.)**

Львів – 2018

*Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 01/18/19 від 30 серпня 2018 р.)*

УДК 340
ББК 67
П 781

Проблеми державотворення в Україні – 2018. Антикорупційна діяльність : матеріали доповідей Круглого столу до дня спеціаліста-правника (м. Львів, 8 жовтня 2018 р.). – Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2018. – 164 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Круглому столі до дня спеціаліста-правника «Проблеми державотворення в Україні – 2018», який відбувся 8 жовтня 2018 р. у Львівському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

директор Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Лелик Л. І.

УДК 340
ББК 67
П 781

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2018

Шановні гості, дорогі співробітники, учасники круглого столу!

Раді вітати Вас на Круглому столі до дня спеціаліста-правника «Проблеми державотворення в Україні–2018. Антикорупційна діяльність» у Львівському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Від імені адміністрації Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» я сердечно вітаю усіх учасників. Складаю подяку всім тим, хто своєю активною працею долучився до того, щоб цей науковий захід відбувся на високому науковому й організаційному рівнях.

Вже стало доброю традицією проведення Круглого столу у стінах нашого Інституту. Всі наші зусилля направлені на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень, і у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку. Нам приємно, що до даного наукового заходу щороку все більше долучаються кращі фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, практики, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» переконані, інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Недоліки та прогалини чинного законодавства вимагають термінового вирішення, а результати наших наукових досліджень в юридичній науці можуть слугувати надійним ґрунтом для ефективних реформ у цій сфері. Наука розвивається та потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Сподіваємось, що в процесі роботи Круглого столу знайдуть своє вирішення актуальні на даний час проблеми юридичної науки.

Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, радості від зустрічі з однодумцями, наукових звершень.

**Директор Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

Авдєєнко С. В.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПраТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПраТ «ВНЗ «МАУП» Русаль Л. М.*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Корупція – одне з найзагрозливіших для держави явищ, що становить величезну небезпеку для правових норм, демократії, прав людини, об'єктивності та соціальної справедливості, перешкоджає економічному розвитку та ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів та етичних норм суспільства, внутрішню стабільність і безпеку країн у всьому світі. Це соціальне явище має місце в будь-якому суспільстві й усіх державах, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції.

Особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури визначено у ст. 8-1 Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про прокуратуру» [5]. Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором України за погодженням з Директором НАБУ.

Прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури призначаються на підставі результатів відкритого конкурсу, порядок проведення якого визначається її керівником та відповідно до його наказу.

Керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору України, його першого заступника і заступника призначає на посаду Генеральний прокурор України за результатами відкритого конкурсу.

Порядок проведення відкритого конкурсу на зайняття зазначених

посад визначає конкурсна комісія у складі чотирьох осіб, визначених Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів з числа своїх членів, та п'яти представників громадських об'єднань, визначених комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання запобігання і протидії корупції. Конкурс на зайняття зазначених посад проводиться публічно з вільним доступом представників засобів масової інформації, журналістів на засідання конкурсної комісії та забезпеченням трансляції у режимі реального часу відео- та аудіоінформації із засідань конкурсної комісії в мережі Інтернет.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура розташовується в службових приміщеннях Національного антикорупційного бюро України або Генеральної прокуратури України (регіональної чи місцевої прокуратури), розташованих окремо від інших службових приміщень.

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, що й територіальні управління Національного антикорупційного бюро України.

Прокурорами вищого рівня для керівників відділів та їх заступників, старших прокурорів і прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник та заступник, для заступника та першого заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації ними повноважень. Письмові накази адміністративного характеру, які стосуються організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної

прокуратури, видаються за обов'язковим погодженням її керівника.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник і заступник в межах строку їх призначення без їх згоди не можуть бути переведені до іншого підрозділу Генеральної прокуратури України або до регіональної чи місцевої прокуратури.

Нагляд за досудовим розслідуванням корупційних злочинів у разі їх вчинення прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснює прокурор, який визначається Генеральним прокурором України із числа своїх заступників (крім керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) або керівників департаментів Генеральної прокуратури України.

Заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури:

1) представляє Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями та іноземними органами влади;

2) організовує діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3) здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступником керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

4) визначає після початку досудового розслідування прокурора, який реалізовує повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні;

5) визначає групу прокурорів, які реалізують повноваження прокурорів в особливо складному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора для керівництва такою групою;

6) погоджує прийняття на роботу та звільнення з роботи працівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які не є прокурорами;

7) у десятиденний строк з дня їх виникнення повідомляє Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів України про наявність вакантних або тимчасово вакантних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі;

8) контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення і узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення підлеглих прокурорів з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

9) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

10) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Діяльність спеціальних антикорупційних органів має відповідати міжнародним стандартам (спеціалізація на боротьбі з корупцією, незалежність від неправомірного втручання у діяльність, наявність необхідних ресурсів), передовій світовій практиці, а також враховувати особливості національної правової системи. А тому важливою гарантією є імплементація міжнародно-правових норм протидії корупції у вітчизняне законодавство та удосконалення кримінально-правового, процесуального, адміністративного, фінансового та іншого законодавства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.

4. Про запобігання корупції: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

5. Про прокуратуру: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.

6. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики : монографія / С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш (кер. авт. кол.), Д. Б. Клименко, Г. О. Усатий [та ін.] ; за ред. Ю. Г. Кальниша. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети» 2010. – 88 с.

Андрусів С. М.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Пришляк Г. Я.*

ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОУСТРОЮ ТА СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ І НАПРЯМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Після прийняття Конституції України 1996 р. Концепція судово-правової реформи 1992 р., відігравши важливу роль у становленні судової влади в Україні, практично втратила значення програмного документа, хоча окремі положення Концепції тривалий час залишалися актуальними. Саме в Конституції України 1996 р. було закладено основи побудови судової системи України, визначено її побудову за принципами територіальності та спеціалізації. Свій розвиток це конституційне положення дістало проведенням так званої «Малої судової реформи» у 2001 р., у процесі якої Україна, наслідуючи європейські принципи

правосуддя, відмовилася від судового нагляду й запропонувала суспільству процедури апеляційного та касаційного перегляду судових рішень. Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 було затверджено Концепцію вдосконалення судівництва для утворення справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, мета якої – забезпечити становлення в Україні судівництва як єдиної системи судового устрою та судочинства, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і гарантує право особи на справедливий суд. Завданнями Концепції, що випливають з її мети, визначено створення цілеспрямованої, науково обґрунтованої методологічної основи розвитку правосуддя в Україні на найближчі десять років, визначення шляхів удосконалення законодавства у цій сфері, усунення негативних тенденцій, внаслідок непослідовності у здійсненні попередньої судової реформи, забезпечення доступного та справедливого судочинства, прозорості в діяльності судів, оптимізації системи судів загальної юрисдикції, посилення гарантій незалежності суддів, підвищення фахового рівня суддівського корпусу, підвищення статусу суддів у суспільстві, істотне поліпшення умов професійної діяльності суддів, радикальне поліпшення стану виконання судових рішень, створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів вирішення спорів.

У процесі розбудови правової держави одним з її найбільш важливих критеріїв є створення чесної, прозорої та ефективної судової влади. Наразі назріла необхідність докорінних змін судової системи та реформування окремих її інститутів. Правосуддя – така сфера державної діяльності й суспільного життя, в якій найбільш яскраве втілення знаходить ідея правової держави. Людина має отримувати послуги правосуддя якомога швидко, прозоро, якісно і ефективно. Проте таке правосуддя залишається

тільки мрією. Такий стан фактично нівелює доступність правосуддя як конституційно-правову основу судової влади України. Отже, настав час перейти до наступного – головного етапу судової реформи, переосмисливши попередній досвід і створивши для громадян України ефективну судову владу в захисті їх прав. Судова влада має стати самостійною впливовою силою, незалежною в своїй діяльності від органів законодавчої, виконавчої влади та Президента України, а судді мають нести сувору і невідворотну відповідальність за допущені ними порушення при здійсненні правосуддя.

Суди існують для того, щоб задовольняти потреби людини. Людина, яка приходить до суду, не є правником і не повинна ним бути, вона приходить не з розкошів чи нудьги і не на екскурсію. Людина шукає справедливості, вона хоче за допомогою державного судового механізму відновити своє порушене право. Як установа, яка надає судові послуги, судова система повинна бути простою та доступною для пересічного громадянина, а судові процедури – простими й зрозумілими навіть не для правників. Проте сьогодні судова влада в Україні не відповідає цим принципам. Варто констатувати, що реалізація таких ініціатив реформування судової системи відповідала європейським стандартам більше за формою, ніж за змістом. Фактично було сліпо скопійовано певні зарубіжні моделі судових систем без урахування особливостей правової та судової систем України. Відсутність чіткого стратегічного бачення моделі судової системи України, системних, послідовних кроків у побудові судової системи, намагання вирішувати проблеми ситуативно, виходячи з побажань сил, які на той чи інший момент перебували на політичному олімпі, призвело до того, що якість та ефективність функціонування судової системи перестали задовольняти очікування суспільства. Особливо гостро ця проблема постала в період громадянського протистояння кінця

2013 – початку 2014 р. Відтак жодна із спроб реформування судівництва за час існування незалежної Української держави не увінчалася успіхом. Реформа, пов'язана із прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» 2010 р., замість обіцяних позитивних змін призвела до подальшого руйнування хиткої судової системи, позбавлення суддів останніх залишків незалежності та переходу їх під тотальний контроль з боку Президента, який здійснював його завдяки органам-маріонеткам: Вищій раді юстиції та Вищій кваліфікаційній комісії суддів.

Верховна Рада України ухвалила зміни до закону про судоустрій і статус суддів у зв'язку з прийняттям закону «Про Вищий антикорупційний суд». За це рішення проголосував 231 народний депутат.

«Законом, зокрема, встановлено, що апеляційна палата вищого спеціалізованого суду діє у його складі на засадах інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії», – вказує Вища рада правосуддя на своєму офіційному сайті.

Закон забороняє розгляд апеляційних скарг щодо корупційних справ, переданих Національним антикорупційним бюро, іншими судами, окрім апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

Це означає, що всі рішення щодо високопосадовців ухвалюватиме саме Антикорупційний суд.

Ухвалення таких змін вимагав для продовження програми фінансування Міжнародний валютний фонд, але не зрозуміло, чи ця редакція задовольнить МВФ.

За процесом ухвалення рішення у залі парламенту спостерігав прем'єр-міністр Володимир Гройсман.

Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» прийнято 7 червня 2018 року.

Ухвалення закону про антикорупційний суд домагалися від України

її західні партнери, воно було однією з умов продовження співпраці Києва з Міжнародним валютним фондом.

Створення спеціалізованого антикорупційного суду передбачив закон «Про судоустрій і статус суддів», ухвалений 2016 року. Проте дотепер не був схвалений спеціальний закон щодо такого суду.

Головною метою реформування судової влади в Україні є створення законодавчих та організаційних передумов для утвердження в Україні незалежної, ефективної та відповідальної судової влади, яка здатна надійно захищати права громадян та якій довірятиме суспільство. При реформуванні судової влади варто виходити передусім з того, що суди існують не для політиків і не для того, щоб задовольняти їх потреби у вирішенні певних політичних чи економічних конфліктів. Суди існують для того, щоб задовольняти потреби людини. Громадяни чи юридичні особи, які звертаються до суду, повинні бачити безсумнівні переваги судового порядку вирішення конфліктів і спорів, усунення юридичних невизначеностей. Реформування судової влади в Україні повинно мати комплексний характер і передбачати внесення змін до Конституції України, законодавства з питань судоустрою та статусу суддів, реформування суміжних інститутів (прокуратури, адвокатури, виконавчої служби), вдосконалення процесуального законодавства та законодавства, що регулює порядок виконання судових рішень. Судова влада включає: судоустрійний та судочинний сегменти, а також сегмент статусу суддів та суб'єктів, які забезпечують реалізацію права особи на справедливий судовий захист (адвокатура, прокуратура, державна виконавча служба, ДСА тощо). Сааме, виходячи із цих трьох сегментів (сфер), варто розробляти пропозиції щодо реформування судової влади.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
3. Блиск і злидні КСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua>
4. Кравченко В. В. Конституційне право України : навч. посіб. / В. В. Кравченко. – Київ : Атіка, 2012. – 445 с.

Галаха А. А.

*студент другого (магістерського) рівня
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Пришляк Г. Я.*

КЛАСИФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ЕВОЛЮЦІЇ ТА ФОРМИ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ У СВІТІ

Для визначення шляхів протидії корупції в Україні, насамперед, слід визначитися з моделлю її розвитку в цій країні. Виходячи з наявності антикорупційних статей у законах Хамурапі та єгипетських фараонів, корупція існувала у відносинах між людьми з моменту появи державної влади. Судова практика усіх континентів світу свідчить про тотальне поширення корупції майже в усіх цивілізованих державах з урахуванням національних традицій і ментальності нації [4].

Науковці виокремлюють декілька основних моделей розвитку корупції відповідно до умовних географічних назв або звичаїв певної країни.

Азіатська (традиційна) модель корупції характеризується заглибленням у звичаї та культуру суспільства і має тотальний характер.

Не тільки будь-яка послуга, але навіть просте виконання чиновником своїх посадових обов'язків неможливе без відповідної винагороди. Нездатність або небажання дати належний хабар сприймається в такому суспільстві як ознака неспроможності особи вирішити свої проблеми. При цьому корупційне діяння в очах народних мас не є злочином [5]. Відповідно до цієї моделі корупція – звичайне і суспільно прийнятне соціально-культурне та економічне явище, пов'язане з функціонуванням держави [6]. Така модель породжується тотальним контролем держави над усіма сторонами життя суспільства. Зазначений вид корупції був характерний для СРСР [6]. «Традиційна» корупція характерна для багатьох країн Африки та Близького Сходу. У Центральній Азії ця схема виконує функцію альтернативного соціального ліфта, оскільки цілком публічному табелю про ранги відповідає негласна шкала їх вартості, що відповідає посаді доходів і відрахувань. Неадекватні посаді витрати державного службовця в деяких країнах караються показовими «чищеннями», як, наприклад, у Китаї, що сприймається суспільною свідомістю як відновлення законності. Усе це зрештою сприяє стабільності владної вертикалі, оскільки зміна гравців не змінює правил гри. При цьому за цією моделлю діти не відповідають за батьків – якщо чиновник узяв більше, ніж йому призначено, не обов'язково відповідальність нестимуть його нащадки або родичі [4].

Африканська модель корупції передбачає, що влада продається групі основних економічних кланів, які домовилися між собою і політичними засобами забезпечують надійність свого існування [2]. Перехід до цієї моделі можливий за таких умов: політична влада в країні залишається неконсолідованою, фінансово-бюрократичні групи під впливом інстинкту самозбереження припиняють своє існування і домовляються; формується олігархічний консенсус між консолідованими, фінансово-бюрократичними

групами і частиною політичної еліти. Для країн це свідчить про згортання демократії та використання демократичних процедур як камуфляжу; економіка гранично монополізується і стає примітивною, задовольняючи тільки основні потреби населення для запобігання соціальним потрясінням і забезпечуючи інтереси вузької олігархічної групи [6].

При латиноамериканській моделі допустимість корупції дає можливість тіншовим і криміналізованим секторам економіки досягти могутності, яку можна порівняти з державною. Влада при цьому вимушено втягнута в жорстке пряме протистояння з мафією, яке створює «державу в державі». Економічний добробут стає завданням не тільки недосяжним, а навіть другорядним на тлі інших проблем [6]. Корупція на Заході вирізняється своєю філігранністю і ненав'язливістю. Найчастіше це політична корупція, яка в екстремальних випадках доходить до так званого стану полону держави. Вона характерна для країн, де певні фінансово-політичні групи мають можливість погоджувати розвиток державної політики з власними інтересами, але при цьому загалом демократичний державний лад не дозволяє їм відкрито користуватися наявними фінансовими й організаційними перевагами. У суспільній свідомості подібний симбіоз нерідко трансформується в конспірологічні теорії на кшталт не позбавленого сенсу твердження, що зовнішня політика США продиктована нафтовим і збройовим лобіюванням. Але, незважаючи на резонанс, прояви подібної корупції в Північній Америці та Західній Європі нечисленні. Водночас у Центральній Америці та деяких азійських країнах подібне народовладдя для обраних доведено практично до абсолюту [2]. Політична нестабільність збільшує шанси встановлення диктатури на хвилі боротьби з корупцією [2], як наслідок, зростає вірогідність переходу до африканської моделі.

Європейська модель характеризується відносно невисоким рівнем

корупції при майже повній відсутності корупції на рівні дрібних чиновників. Це не виключає періодичного виникнення скандалів, пов'язаних із корупцією верхівки. Низький рівень корупції підтримується комплексом заходів – інституціональних, організаційних, правових, поряд з ефективною дією традиції, культури та інститутів громадянського суспільства. Країни, в яких реалізуються ці моделі, проходять, як правило, етап історичного розвитку, який характеризується дуже високим рівнем корупції [6].

Корупція країн колишнього соціалістичного табору або корупція за суспільним договором полягає в наступному. Загальновідомо, що багатьом службовцям та іншим фахівцям, які утримуються за кошт державного бюджету, надається неадекватне грошове забезпечення. При цьому держава закриває очі на одержання ними винагороди від «споживачів» їхніх послуг. Небезпека подібної ситуації полягає в тому, що навіть після значного збільшення офіційної грошової винагороди бажання і звичка до «подяки» від пацієнтів, учнів та інших, нікуди, як правило, не зникне. З цієї причини реформування системи затягується на роки. Характерним прикладом є складний шлях вступу до ЄС Болгарії та Румунії.

Локалізована модель корупції зустрічається в суспільствах, де більшість населення хабарів не дає і не бере. Але при цьому є певні сфери економічних або політичних відносин, де відносно вузький прошарок чиновників, що приймають рішення, і бізнесменів, які залежні від цих рішень, намагаються знайти спільну мову за допомогою грошових винагород. Яскравими прикладами подібних проявів корупції є Японія і Сінгапур, де за допомогою «драконівських» заходів уряду вдалося скоротити загальний рівень корупції в суспільстві, відгородивши від них вищих чиновників і великий бізнес. Тим самим шляхом «знищення» корупції у вищих ешелонах влади пішла, на думку деяких експертів, і

Грузія [2].

У наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених щодо протидії корупції детально визначені та описані п'ять основних моделей протидії корупції. Так, тоталітарна модель протидії корупції передбачає всебічний контроль держави за поведінкою посадових осіб і жорстке реагування на будь-які відхилення від норм (законодавчих або моральних), які вони допустили. Ця модель є характерною для епохи сталінізму. Така модель встановлює залежність між рівнем власних повноважень посадової особи та ступенем відповідальності. Ризик бути притягнутим до кримінальної відповідальності та понести покарання зростає для осіб, наближених до верхівки влади – чим ближче до верхівки, тим більше ризик. Іншими словами, діє принцип реалізації відповідальності «зверху вниз», який є ідеальним засобом оптимізації будь-якої соціальної системи. Вадою такого підходу боротьби з корупцією є порушення прав людини, оскільки тоталітаризм принципово несумісний з їх виконанням.

Принципова особливість авторитарної моделі протидії корупції – вибіркова реалізація відповідальності відповідно до настанов керівної особи. Тривалий час такими особами були представники партійної еліти. Вказана модель є типовою для періоду керівництва М. Хрущова та Л. Брежнєва в СРСР. При цьому існує дві особливості авторитарної моделі: а) вихід посадової особи на певний рівень владних повноважень фактично свідчить про її правовий імунітет; б) гроші в цій моделі відіграють другорядну роль або не відіграють ніякої ролі. Ця модель протидії корупції мотивує намагання потрапити до владних структур із міркувань власної безпеки і безкарності в боротьбі за привілеї та повноваження, тому в неї закладено процеси деградації влади та її поступового корумпування.

За олігархічної моделі протидії корупції відповідальність реалізується відповідно до кланового підходу за принципом «свій» –

«чужий» (наш – не наш). Оскільки влада здійснюється «командами», то своїх захищають від відповідальності всіма можливими засобами, натомість стосовно чужих збирають компромат і намагаються дати йому хід. В олігархічній моделі велике значення мають гроші – за їх допомогою вирішується багато питань, у тому числі в правоохоронних органах. Тому така модель легко трансформується в кримінальну модель, оскільки, як показує практика, бандити теж відкуповуються від відповідальності, що дозволяє їм безкарно займатися кримінальним бізнесом. Враховуючи те, що олігархічні клани не підтримують зворотного зв'язку з населенням та управлінськими структурами, зокрема в правоохоронній сфері, протидія корупції набуває інструментального характеру і розглядається як засіб у міжкланових суперечках за владу. Відсутність контролю породжує широкомасштабну корупцію в низових структурах влади.

Ліберальна модель протидії корупції означає повну безвідповідальність, безкарність і вседозволеність. Такий стан спостерігається в періоди революцій, коли нова влада ще не заволоділа функціями управління або свідомо ініціює руйнівні процеси. Історичні періоди існування вказаної моделі – Росія в період керівництва тимчасового уряду. Зазначені моделі протидії корупції динамічні й тяжіють до перетворення одного типу в інший: висока вірогідність модифікації ліберальної моделі в авторитарну, авторитарної – в олігархічну, олігархічної – в тоталітарну.

Правова демократична модель багато в чому втілена у концепції правової держави. Велике значення має реалізація таких ідей, як узгодженість права і моралі, визначення розумної ієрархії цінностей, що охороняються законом, рівність усіх перед законом, делегування між рівнем владних повноважень і ступенем відповідальності, підтримка зворотного зв'язку, формування пріоритетів боротьби зі злочинністю. У

плані протидії корупції особливо важливим є забезпечення реального втілення принципу концепції правової держави, як рівність усіх перед законом. Зокрема, зведення до мінімуму юридичних і фактичних імунітетів. У суспільстві реалізується ідея правозаконності – гуманістичного права, що покликано реалізовувати свою владу, керувати суспільством [2].

Основне поняття, «протидія» вже дає загальне уявлення про класифікацію, яка допомагає розробити заходи протидії їй. Розгляд видів проявів корупції в Україні в наукових працях вчених дає можливість виокремити основні з них, які найчастіше зустрічаються.

Вчені класифікують корупцію, використовуючи різні ознаки, критерії та особливості проявів. Зокрема, виділяють такі види корупції: адміністративну і, як її різновиди, побутову; ділову; корупцію, пов'язану з «полоненням» або захопленням держави; політичну.

Під адміністративною корупцією розуміється навмисне викривлення процесу виконання існуючих законів, правил з метою надання переваг зацікавленим особам. За даними соціологічних досліджень, проведених у РФ, середній розмір виплат, пов'язаних з адміністративною корупцією, наприкінці 90-х років минулого століття, оцінювався в середньому в 3,7 % валового річного доходу компанії. Аналогічний показник для малих компаній виявився майже втричі більшим [5]. Різновид адміністративної корупції – побутова корупція породжується взаємодією пересічних громадян і чиновників. До неї входять подарунки від громадян і послуги посадовій особі та членам її сім'ї. До цього ж виду корупції також належать кумівство (непотизм), яке широко поширено в Україні.

Ділова корупція виникає при взаємодії влади і бізнесу. Наприклад, у разі суперечки з економічних питань сторони можуть заручитися підтримкою судді з метою винесення ухвали на свою користь. Це

підтверджують дані соціологічних досліджень та вислови у ЗМІ політиків, згідно з якими в Україні сьогодні 90 % громадян не довіряють судовій системі. Корупція у вищих ешелонах влади (уряді, парламенті, суді) полягає в проведенні недобросовісної політики в своїх інтересах і на шкоду інтересам виборців [1]. Особливо відкрито про корупцію перших осіб держав світу заговорили в 1990 р., коли президент Пакистану відправив уряд Б. Бхутто у відставку в зв'язку зі звинуваченнями в корупції і некомпетентності. В Італії у 1992 р. після десятирічної боротьби з мафією спеціальна комісія юристів у Мілані почала розслідування справи прем'єр-міністра Італії Б. Кракси. Це розслідування і операція «Чисті руки», що послідувала потім, дозволили викрити численні факти корупції у вищих ешелонах влади Італії. Б. Кракси був заочно засуджений до тюремного ув'язнення за сприяння поповненню партійної каси соціалістів за рахунок хабарів від бізнесменів в обмін на державні контракти. У 1994 р. було порушено кримінальну справу за фактом хабарництва проти одного з ініціаторів операції «Чисті руки» – прем'єр-міністра Італії С. Берлусконі. У 1995 р. порушується кримінальна справа щодо зв'язків із мафією Д. Андреотті, який сім разів обирався на посаду прем'єр-міністра Італії. У грудні 1999 р. Д. Андреотті був виправданий судом. У Німеччині гучний скандал розгорівся наприкінці 90-х років ХХ століття докола багатьох політиків, зокрема, щодо фінансових зловживань колишнього канцлера ФРН Г. Коля. У Франції кримінальне розслідування судові органи проводили і щодо президента Франції Ф. Міттерана. Після виходу у відставку президента Франції Ж. Ширака проти нього було порушено справу за фінансові порушення, допущені ним у період перебування на посаді мера Парижа і глави партії «Об'єднання на підтримку Республіки». В Японії в 1994 р. у зв'язку зі звинуваченням у фінансових порушеннях був відправлений у відставку прем'єр-міністр країни М. Хосокава. В

Ізраїлі наприкінці 90-х років пішов у відставку президент Е. Вейцман. Прокуратура цієї країни звинуватила його в корупції: в отриманні дарунків від свого друга, французького мільйонера Е. Саруссі в період 1988-1993 років, коли Е. Вейцман був міністром науки Ізраїлю. Після цього в корупції був звинувачений колишній прем'єр-міністр Ізраїлю Е. Барак. Одночасно проводилося розслідування за фактами порушень службової етики стосовно попереднього прем'єр-міністра Ізраїлю Б. Нетаньяху. Такі ж звинувачення були висунуті й проти прем'єр-міністра Ізраїлю Е. Ольмерта. Корупція верхніх правителів розквітала на тлі втрати моральних цінностей і трансформації управління в світі фінансів [3].

Кримінологи в дослідженнях поділяють корупцію за цільовою спрямованістю на політичну та економічну. Розвиток політичної корупції може призвести до неконтрольованої політичної ситуації в країні, становить загрозу демократичним інститутам і балансу гілок влади. Однією з найпоширеніших форм політичної корупції в Україні є перешкоджання діяльності суб'єктів виборчого процесу. Так, у ст. 157 Кримінального кодексу України [4] злочинними визнано діяння, що полягають у перешкоджанні вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі, поєднані з підкупом. Тут зауважимо, що дослідники розрізняють за рівнем владних відносин «елітарну» («верхівну») і «низову» корупцію. Використовуючи ці умовні, на наш погляд, для кримінології терміни, у подальшому розкритті проблеми цього підрозділу вважатимемо «елітарною» або «верхівною» корупцією таку, яка характерна для службових осіб вищих ланок державного врядування. Як правило, вона характеризується високим соціальним становищем суб'єктів її здійснення (керівники); витонченими інтелектуальними способами їхніх дій; завеликими матеріальними, моральними і фізичними збитками (поєднана з прийняттям рішень, які

дорого коштують, – формули законів, державні замовлення, зміна форм власності); виключною латентністю посягань. Під «низовою» корупцією розумітимемо таку, що поширена в середньому і нижньому щаблях влади (виконавці) та пов'язана з постійною рутинною взаємодією чиновників і громадян (штрафи, реєстрації тощо). Таким чином, політична корупція може виступати і у формі «низової» корупції – хабар за реєстрацію підприємства, і в формі «верхівної» – використання адміністративного ресурсу для отримання «потрібного» результату виборів [1]. Зважаючи на це, політичною корупцією ми вважаємо такий вид корупції, яка відбувається всередині країни.

Економічна корупція знижує ефективність ринкових інститутів і регулятивної діяльності держави. Деякими вченими, наприклад М. Горним, цей вид корупції називається «захоплення бізнесу», а саме: встановлення чиновниками неправового контролю над бізнесом з метою отримання адміністративної ренти (чиновники використовують адміністративний ресурс для тиску на компанії). Рента забезпечується в цьому випадку не хабарами, а бізнесом і доходами від нього [1]. Під «захопленням бізнесу» (business capture) розуміють також сукупність стратегій і тактик влади, за допомогою яких влада, в особі своїх представників або навіть організацій прагне забезпечити тіньовий контроль над бізнесом з метою колективного і (або) індивідуального отримання адміністративної ренти [3]. Зазвичай захоплення бізнесу реалізується в таких найпоширеніших формах: боротьба органів влади за блокуючі або контрольні пакети акцій; участь чиновників в управлінні компаніями з частками обласної або муніципальної власності (ця і попередня форми захоплення економіки в деяких країнах СНД «благословенні» законом); створення податкових і подібних пільг «своїм» фірмам; участь чиновників у боротьбі за власність на боці «своїх» фірм;

участь органів влади в штучних банкрутствах для перехоплення власності на користь «своїх» фірм; створення штучних монополій для «своїх» фірм; нав'язування чиновниками своїх людей на роботу для управління фірмами; протекціонізм «своїм» або підконтрольним фірмам; розстановка на керівні посади в приватних фірмах чиновників або їх родичів (ця форма дуже поширена в СНД); тиск з боку чиновників з метою змусити вибрати «потрібних» постачальників або замовників продукції [2].

Список використаних джерел:

1. Аркуша Л. И. Выявление и расследование организованной преступной деятельности при наличии коррупционных связей / Л. И. Аркуша. – Одесса : Одесская нац. юр. акад., 2003. – 207 с.

2. Астанин В. В. Организационно-правовые основы выявления и расследования коррупционных преступлений организованного характера в США [Электронный ресурс] / В. В. Астанин. – Режим доступа : <https://docs.google.com/document>

3. Ахвердиев О. Причины и последствия коррупции, взяточничества и организованной преступности [Электронный ресурс] / О. Ахвердиев // Общественно-политическая газета. – 2013. – № 214 (3136). – Режим доступа : <http://www.echo.az/article.php?aid=26665>

4. Бабаева Ю. Г. Уголовная ответственность за недопущение, ограничение или устранение конкуренции с использованием служебного положения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Ю. Г. Бабаева. – Москва, 2007. – 18 с.

5. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними / Л. В. Багрий-Шахматов. – Одесса : Ластар, 2001. – 530 с.

6. Багрій-Шахматов Л. В. Організована злочинність і корупція / Л. В. Багрій-Шахматов // Вісн. Одес. ін-ту внутр. справ. – 1999. – № 2. – С. 3-5.

Граб М. І.

*к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ:

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Кожен період приносить щось нове в бачення культурного простору, але це нове завжди численними нитками було пов'язано з уже відомим і незаперечним. Здається, що сама історія збирала мозаїчну картину, де кожен елемент є культурною спадщиною тієї чи іншої історичної епохи. Всі складові гармонійно доповнюють один одного і утворюють одне ціле. Тому сучасна культура не може розглядатися у відриві від її історичного контексту. Вона є результатом тривалої підготовки, здійснюваної протягом століть. У зв'язку з цим наше дослідження звернено до витоків формування, розвитку і трансформації соціокультурного простору.

Відсутність належного наукового дискурсу навколо означеної проблематики дає підстави констатувати, що у вітчизняному науковому філософсько-правовому просторі тематика історії поглядів культури у соціокультурному просторі належним чином не актуалізована, тому потребує глибокого наукового дослідження. Найбільший інтерес і наукову значущість в галузі проблеми, що визначається, становлять публікації таких авторів як В. Г. Графский, В. Р. Казарян, М. В. Попович.

У культурі Стародавньої Греції жила традиція, що йде з глибини століть, – цінувати гармонію. Всі варті уваги греків явища покояться на гармонії. Греки виявили, що в зразках прекрасних споруд втілені точні

математичні співвідношення, існуючі в геометрії і числових пропорціях. Було виявлено, наприклад, що висота звуку, що видається натягнутою струною, залежить від довжини струни. А красиві поєднання звуків відповідають деяким законам пропорційності довжин звучних струн. Греки виявили також залежність краси архітектурної споруди від дотримання певних пропорцій її частин [1, с. 89].

Істинне буття виражається в цілих числах і їх відносинах. Сама гармонія світу є не що інше, як числова пропорція. Піфагор вчив, що число володіє всіма іншими речами. При цьому числова природа притаманна моральному і духовному світу. Вважалося, що справедливість є число, помножене на саме себе, що душа є гармонія. Піфагорійці вважали, що природу і силу числа можна бачити не тільки в духовних і божественних речах, але й у людських справах і думках. Брехня ж жодним чином не входить до числа, бо брехня ворожа природі його, істина ж споріднена числу і пов'язана з ним із самого початку [2].

Сократ переорієнтував проблематику грецької філософії на світ людини, його цінностей і норм. По відношенню до розглянутої нами проблеми має велике значення сам характер сократичних бесід, їх «гуманітарна» спрямованість і манера переконувати, спираючись на загальновизнане знання. За свідченням Ксенофонта Афінського, «коли Сократ сам розглядав питання в своїй бесіді, він виходив завжди із загальновизнаних істин, вбачаючи в цьому надійний метод дослідження. Тому при всіх своїх міркуваннях йому вдавалося набагато більше, ніж будь-кому іншому з відомих мені осіб, доводити слухачів до згоди з ним» [3, с. 174].

Силогістика Аристотеля описує логічні закономірності, яким підкоряється мислення. І тут не можна не погодитися з думкою видатного геометра В. Ф. Кагана, який писав у свій час, що «творіння Аристотеля

своїм аналізом логічного процесу дисциплінували наукову думку, зробили усвідомленим те, що ще носило характер несвідомого, встановили шляхи, по яких пішло обґрунтування вивідних наук» [4, с. 80].

Не випадково римляни зображували богиню правосуддя з зав'язаними очима і вагами в руках. Цей образ символізував якийсь спосіб розумного міркування, в якому зовнішні суб'єктивні чинники не можуть вплинути на прийняття рішення про винність або невинність. Девізом Римського суду стала фраза: «Нехай впаде світ, але здійсниться правосуддя». Ідея абсолютної справедливості, виношувана римськими юристами, з одного боку, і об'єктивної істини, яку намагалися досягнути грецькі математики, з іншого боку, реалізувалася в римській юридичній практиці [5, с. 218].

Особливість середньовічної епохи полягає в тому, що її представники висунули на перший план інтелектуальне досягнення істин віри. Навколишній світ має таємничий сенс, треба просто зуміти розкрити його. Що і робиться з допомогою судових доказів, які досліджують світ земний, і математичних доказів, що досягають світ небесний. Теологія, ставши сполучною ланкою між математикою і правом, сформувала світогляд, що не дозволяє створити навіть на основі незаперечних доказів об'єктивну картину навколишньої дійсності.

По суті все життя середньовічної людини нагадувало судовий процес. В першу чергу, це пов'язано з тим, що в християнській теології чудесним чином поєднується «світ земний» і «світ небесний». Втіленням цього дива є Ісус Христос, що належить одночасно до граду земному як син людський і до граду божому як син божий [6, с. 283].

Середньовіччя тренуватися західноєвропейський інтелект, привчаючи його до порядку. Тому середні століття стали зародженням нової фази раціоналізації європейського мислення, в надрах якого

закладався фундамент науки і права нового часу.

Р. Декарт, Т. Гоббс, Б. Спіноза, Г. Лейбніц були переконані в тому, що тільки точному мисленню розкривається таємниця світобудови. У цей час змінюється не просто та чи інша теорія – вчиняється «мутація» людського розуму, реформа зачіпає його логічну структуру і первинні категорії [7, с. 131].

Розглядаючи право як науку, де повинні існувати первинні постулати, неухильно дотримуючись яких можна отримати об'єктивні знання по конкретній справі, суспільство поступово приходять до необхідності зміни судочинства. Тому судова система від закритого розшукового процесу, що існував у середньовіччі, знову повертається до публічного змагального, де судочинство здійснюється на професійній основі.

Список використаних джерел:

1. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства : учебник для вузов / В. Г. Графский, Г. В. Графский. – Москва : НОРМА, 2000. – С. 89.
2. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / А. Н. Уайтхед. – Москва : Прогресс, 1990. – 716 с.
3. Жмудь Л. Я. Пифагор и его школа (ок. 530 – ок. 430 гг. до н. э.) / Л. Я. Жмудь. – Ленинград : Наука, 1990. – 192 с.
4. Ксенофонт Афинский Сократические сочинения / Ксенофонт Афинский. – Москва ; Ленинград : [Б.и.], 1935. – 422 с.
5. Каган В. Ф. Очерки по геометрии / В. Ф. Каган. – Москва : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1963. – 572 с.
6. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства : учебник для вузов / В. Г. Графский, Г. В. Графский. – М.: НОРМА, 2000. – С. 283.

7. Аверинцев С. С. Порядок космоса и порядок истории в мировоззрении раннего средневековья : (общие замечания) / С. С. Аверинцев // Античность и Византия. – Москва, 1975. – С. 266-285.

8. Койре А. Очерки истории философской мысли : о влиянии философских концепций на развитие науч. теории / А. Койре. – Москва : Прогресс, 1985. – 286 с.

Гулій А. М.

*заступник директора з безпеки та ділової інформації,
ст. викл. кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ В УКРАЇНІ

Метою дослідження є розробка теоретичних кримінологічних і низки кримінально-правових засад протидії корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії, формулювання пропозицій, спрямованих на забезпечення підвищення ефективності боротьби з проявами корупції в Україні.

Корупція має багато дефініцій але найпопулярнішим та найпростішим визначенням корупції є зловживання довіреною владою заради власної вигоди. Фундаментом кризи української державності є всеохоплююча корупція, яка просочилась в усі ланки суспільних відносин. Тіньова сфера скрізь, і її не вдається приховувати від суспільства та міжнародних партнерів. На шляху країни постали два вороги, перший, це зовнішня агресія з боку Російської Федерації, а другий, внутрішній ворог – зростання корупції. І чим більше країна тупцює на місці, тим міцніше вони об'єднуються між собою.

Корупція досягла такого рівня, що Україна здобула репутацію однієї з найбільш корумпованих країн світу. В щорічному індексі сприйняття

корупції, в яких беруть участь міжнародні фінансові та правозахисні експерти міжнародної неурядової організації по боротьбі з корупцією Transparency International, в 2015 році Україні вдалося заробити лише один додатковий бал, отримавши 27 зі 100 можливих та посісти 130 місце зі 168 позицій, сусідами України в групі аутсайдерів є Парагвай, Іран, Камерун, Нікарагуа та Непал [5].

Вірус корупції стрімко розповсюджується по всьому організму, зачіпаючи державний апарат, судову та правову гілки влади, поступово охоплює медійний та громадський сектори, перед якими стоїть завдання контролювати та наглядати за владою. За майже 27 років незалежності країни виокремлювати когось, як основного засновника тотальної корупції, немає сенсу, кожний президент, кожний парламент та кожний уряд зробили свій вагомий внесок для розростання вірусу та підриву життєздатності країни.

Феноменом української корупції є тягар історичної спадковості у вигляді радянської ментальності, і витоки корупції потрібно шукати з початку від набуття незалежності. Якщо спробувати систематизувати виникнення та розростання корупції в українському організмі, то можна виокремити два ключових фактори, по-перше, об'єднання бізнесу та влади, по-друге, суспільно-психологічний.

Останні роки країна знаходиться в стані турбулентності, безкінечна боротьба охопила всі гілки та інститути державної влади, місцевого самоврядування і є головною перепорою на шляху подальшого, демократичного розвитку України. Корупція в політичній ланці країни є головним чинником постійних криз і не дозволяє здійснити реформування в різних сферах життя. Корупція вважається сталою нормою поведінки в політичних колах. Поєднання бізнесу та влади починається від фінансування крупним капіталом діяльності партії, а потім владної

структури, що спричиняє корумпованість влади та позбавляє владу суспільної підтримки. Адже в нашій державі партія створюється не на підставі ідеологічного чинника, а розглядається як технологічний проект, створений для проходження до владних структур.

Подальшим розвитком корупції є діяльність політиків в середині парламенту, застосування лобізму. Політика до влади приводить бізнес структура і його метою є не відстоювання державних інтересів, а створення комфортних умов для розвитку тіньового бізнесу та економіки, за даними різних джерел рівень тіньової економіки складає від 40 до 50 % від ВВП. Також за додаткове заохочення політики виступають інструментом олігархів для боротьби між собою, останнім часом суспільство має змогу спостерігати за битвою компроматів.

У системі влади утворилися «ієрархічні корупційні піраміди», тендерні мафії, до яких залучені різні владні інститути, і все це призводить до розграбування бюджетних коштів, адже це вважається більш рентабельне, ніж розвиток економіки, бізнесу та загалом держави. Напевно тому, більшість підприємців почали витрачати кошти на своє потрапляння до влади, згодом навіть готові відмовитися від бізнесу, який роками створювали.

Багаторічну боротьбу з корупцією перетворили в популізм та політиканство, засобом для політика, щоб залишитися в своєму теплому кріслі. Доказом того є створення трьох нових антикорупційних органів, Антикорупційне бюро (НАБУ), Антикорупційне агентство (НАЗК) і Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), а загалом в Україні діють шість державних органів, які направлені на боротьбу з корупцією, тоді, коли потрібно скорочувати кількість чиновників. За рахунок новостворених органів, навпаки відбувається зростання, і це створює немале навантаження на бюджет держави. І взагалі вся ця боротьба

нагадує замилювання очей для суспільства та одночасно є інструментом для внутрішньої боротьби за ті ж самі корупційні потоки.

Отже, політична еліта не готова сприяти некорумпованому стилю поведінки у владній діяльності та не бажає переходити до повномасштабної реальної протидії корупції. Більшість державних діячів перетворили таке мистецтво, як політика, в боротьбу за вплив на бізнес і накопичування багатомільйонних статків.

Революція гідності в 2014 році, прагнення українців вступу до Євросоюзу, насамперед, пов'язано з бажанням позбутися корумпованої системи. Але так, як і політичні діячі, суспільство не готово до реальної боротьби з корупцією, насамперед психологічно та морально.

Корупція роз'їдає вітчизняну науку та освіту, недостатньо високий рівень культури суспільства відбивається на темпах і масштабах розвитку корупції. Людина, народжена в Україні, з дитячого садочка та школи поглинає корупційні моделі виживання, згодом вона примножує свій досвід та поширює на інші сфери життя. Суспільство копіює аморальну модель поведінки представників влади, розрив у доходах між злодіями та чесними громадянами не є абстрактною проблемою, найбільший прибуток отримують корупціонери та хабарники, тоді як звичайні громадяни позбавляються частини заробленого доходу. Несправедливий розподіл національного доходу між різними верствами населення ослаблює прагнення суспільства боротися з корупцією.

Ключовою частиною довгострокової стратегії розвитку країни є викорінення корупції. Своїм досвідом можуть похвалитися такі країни, як Сінгапур, Італія, та найсвіжіший досвід вдалої боротьби з корупцією можна було спостерігати в Грузії [3].

Як вже зазначалося вище, в Україні одночасно діють шість державних органів, які направлені на боротьбу з корупцією. Але ж

кількість це не означає якість. І в даному випадку можна запозичити досвід Сінгапуру – залишити тільки одне відомство, яке вже створено, Національне антикорупційне бюро України, в даному випадку. Перший крок повинен бути подібний до жаб'ячого стрибка – не розтягувати на роки, а швидко ліквідувати основні корупційні клуби. Здійснювати роботу антикорупційне агентство має в два етапи: жорсткий та м'який.

Структурно відомство повинно мати три відділи: оперативний, адміністративний та інформаційний та виконати три основні завдання – дати чітке та змістовне визначення усіх видів корупції, нейтралізувати корупційні схеми та посилити покарання.

Перед антикорупційним агентством стоїть глобальна мета – повернути довіру до професії чиновника, яка має стати не тільки високооплачуваною, але і поважною.

Одночасно, для подолання корупції в Україні необхідно провести корінні реформи в державному апараті, не переформатування або латання основного закону України, а прийняття абсолютно нової Конституції. В контексті європейського досвіду необхідно проаналізувати державний конституційно-правовий статус президентури та зробити висновки. Для того, щоб покласти край розбрату між гілками влади необхідно чітко визнати повноваження уряду та президента, де президент повинен мати церемоніальний статус. Чиновники та їх сім'ї мають бути позбавлені недоторканності та змушені жити за коштами, примусити їх до електронного декларування доходів і витрат. Якщо чиновник приховує свої статки, та яким шляхом вони були зароблені, в роботу відразу повинне вступити антикорупційне агентство. І взагалі відійти від централізації влади шляхом переміщення влади від центру на інші території до громад, всі регіони країни повинні мати змогу розвиватися в рівних умовах.

Дедалі мало ефективні та більш корумповані державні підприємства

(ДП). Цей корупційний клубок створює великий тиск на державний бюджет. Спостерігається потреба перевести ДП на самостійне заробляння коштів шляхом створення ефективного менеджменту.

Остаточно ліквідувати бюрократичні інститути радянського типу. Замість інститутів, які вже остаточно розклалися, створити сервісні центри, які будуть надавати адміністративні послуги пересічним громадянам, бізнесу та іншим.

Але чи будуть ефективні всі ці дії, якщо ментальність більшості людей залишається радянською? Окрім політичних реформ виникає нагальна потреба провести «революцію» в мізках населення. Ефективним методом для подолання корупції в думках звичайних людей може стати digital marketing. Інтерактивний маркетинг використовує всі можливі форми цифрових каналів для просування бренду, а брендом нашої країни повинна стати реальна боротьба з корупцією.

Таким чином, Україна має всі шанси стати яскравим прикладом країни, яка подолала корупційний вірус. До нашої країни прикуті погляди іноземних партнерів. І користуючись їх порадами та досвідом, зціпивши зуби, ми повинні робити справжні зміни. А головне – треба пам'ятати, що країна починається саме з тебе. Зроби сам, а потім вимагай від інших.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України № 1698-18 // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 жовт. 2015 р. № 1001/2011. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
3. Буракова Л. Почему у Грузии получилось / Л. Буракова. – Москва: ООО «Юнайтед Пресс», 2011. – 271 с.

4. Козак В. І. Феномен корупції: науковий погляд на реальний стан в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Козак / Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/30.pdf.

5. Офіційний сайт Transparency International Україна. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/%D0%A1PI-2015>.

6. Пасічник В. М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією / В. М. Пасічник // Демократичне врядування. – 2014. – Вип. 13. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_1.

Дмитришин А. Б.

студент другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Русаль Л. М.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Загрози національній безпеці – це наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України [3]. Для розуміння характеру і спрямованості загроз національній безпеці взагалі та в аспекті корупційної злочинності слід надати їх класифікацію.

Учені класифікують такі загрози національній безпеці: за місцем зародження – на внутрішні і зовнішні; за масштабами можливого спричинення збитку – на глобальні, регіональні, національні і локальні; за вірогідністю реалізації – на реальні, потенційні й уявні; за ставленням до об'єктів безпеки – на особисті, групові, корпоративні, суспільні, державні, міжнародні; за ставленням до людської діяльності – на об'єктивні і

суб'єктивні; за сферами безпеки [29] – в зовнішньополітичній, державної безпеки, сфері безпеки державного кордону України, у воєнній, внутрішньополітичній, економічній, соціальній та гуманітарній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній сферах, а також багатьох інших. Стаття 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначає, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, серед інших, є поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності [3].

Вивчення класифікації реальних та потенційних загроз національній безпеці України, яку наведено в ст. 7 зазначеного Закону, приводить до висновку, що корупція вважається загрозою лише у сфері державної безпеки, що є дискусійним. Нині особливої уваги заслуговують ті з загроз, які завдають шкоди не тільки конкретній країні, але і всьому європейському та міжнародному співтовариству. З огляду на те, що через обмеженість потрібного обсягу дослідження не можна охопити весь спектр численних загроз та широке різноманіття класифікацій, які наводяться вченими, зупинимося на тих, від яких найбільше потерпають людина та держава через корупційну злочинну діяльність. Вочевидь не випадково законодавець ставить в один ряд з поширенням корупції такі загрози у сфері державної безпеки як зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності [1]. Аналіз діяльності злочинних угруповань за роки незалежності України дозволяє зробити висновок про тотальний характер їх негативного впливу на національну безпеку України. Це виявляється в тому, що загрози з боку організованої злочинності існують нині в різних сферах безпеки, і їх вектор направлений на значну кількість об'єктів безпеки [2]. Дослідження змісту загроз у різних сферах життєдіяльності держави і суспільства як чинників, що негативно впливають на

національну безпеку України, дозволяє виділити окремі з них, нейтралізація яких входить до компетенції правоохоронних органів і спеціальних служб [2]. Більшість дослідників розглядають національну безпеку як стан захищеності життєво-важливих цінностей та інтересів як суспільства загалом, так і окремих громадян держави. Отже, основними чинниками, які впливають на формування державної політики у цій сфері, є загрози цим цінностям та інтересам [4, с. 13]. Враховуючи, що організована злочинність і корупція залишаються загрозою національній безпеці України, ця тема завжди була актуальною як у наукових колах, так і на державному рівні. Так, Рада національної безпеки і оборони України, проаналізувавши у межах контролю виконання рішення РНБО України «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинам і корупції» від 11 вересня 2016 р., введеного в дію Указом Президента України від 27 жовтня 2016 р. № 870, стан боротьби зі злочинністю і корупцією в Україні, вказала на нагальну потребу вжиття подальших ефективних заходів у цій сфері, а також визнала за доцільне створити Координаційну раду із запобігання і протидії злочинності та корупції як робочий орган РНБО України [3].

Втім слід звернутися до подій початку 90-х років минулого століття – періоду розбудови незалежної України, коли українці ще не мали досить глибокого уявлення про економічну і політичну свободу, а також навиків самостійної діяльності в умовах цієї свободи. Отримавши свободу дій, чимало людей сприйняли її як абсолютну, нічим не обмежену можливість отримання економічних та інших благ за будь-яку ціну, навіть шляхом учинення злочинів. Суспільство охопила хвиля духовного і, як наслідок, правового нігілізму. Такий стан духовної сфери і призвів до спалаху організованої злочинності [3] та розквіту корупції. За дослідженням проблеми організованої злочинності в Україні Міжвідомчим науково-

дослідним центром з проблем боротьби з організованою злочинністю, який у той час діяв при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, проведеним у 1999 р., реальна загроза з боку української організованої злочинності правам і свободам громадян полягає в тому, що вони придушуються актами насилля, лобіювання та протекціонізму. Внаслідок цього впливу конституційні права людини блокуються інтересами мафіозних співтовариств, які насаджують людині (за допомогою механізмів етнічного та релігійного тиску) свої варіанти політичного самовизначення, своїх вигідних кримінальним структурам кандидатів до органів представницької, виконавчої та судової влади. Права людини постійно порушуються внаслідок прямої або опосередкованої організованої злочинної діяльності. Потенційна загроза правам і свободам громадян з боку організованої злочинності полягає в можливості чинення мафіозними і корумпованими структурами морального і матеріального терору щодо основних соціальних груп і інститутів суспільства. Загроза духовним цінностям і моралі в суспільстві полягає у насаджуванні координаторами та лідерами організованої злочинності ідеології злочинного світу, її романтики, особливо за умов ідеологічного вакууму перехідного періоду [4]. Цей вакуум заповнювався виникненням різних течій та рухів.

Діяльність організованих злочинних угруповань спрямована на незаконне збагачення, розбещення молоді, створення стереотипу красивого життя, формування особливого типу «крутої» людини, здатної піти на будь-який вчинок. Падіння моралі, у свою чергу, призводить до повного знецінювання життя людини, підтвердження чого є, наприклад, повідомлення ЗМІ про те, що злочинці заради заволодіння приватизованим житлом позбавляють їх власників життя. Потенційна загроза полягає у поглинанні значної частини офіційної політики у сфері моралі та

духовного розвитку суспільства ідеологією організованої злочинності. Цьому розвитку подій сприяють розробка деякими вченими «теоретичних положень» про «необхідність конверсії тіньових капіталів для ресурсного забезпечення реформ», «про добропорядність і невинність більшості злочинців, які орудують у сфері економіки», «про об'єктивну користь існування і діяльності мафіозних структур для реформ» [2].

Як констатують вчені, розпад СРСР сприяв процесу порушення принципів соціальної справедливості, нівелюванню моральних цінностей. Динаміка цих процесів – інтенсивному розвитку тіньової економіки й організованої злочинності, лідери яких використовували також і терористичні способи дій для вирішення питань економічного та політичного характеру.

Аналізуючи причини зростання масштабів тероризму в Україні, В. О. Глушков робить висновок, що він розвивається завдяки тим умовам, в яких можна безкарно протиправним шляхом вилучати максимальні кошти за рахунок неправомірного перерозподілу національного прибутку і втрати владою ефективного контролю. За злочинними діями проглядається чітка соціальна позиція та політичні інтереси зацікавлених осіб і кіл. Як слушно зазначає вчений, це дає підстави говорити про реальність інтеграції тероризму й організованої злочинності, яка зараз набула такої сили, що дає можливість авторитетам кримінального середовища здійснювати акції, здатні викликати соціально-економічні ускладнення не тільки в одному регіоні, а й у державі. Схильність різних екстремістських і кримінальних угруповань до терористичних дій особливо виявляється в кульмінаційні моменти соціально-політичної кризи, ослаблення державної влади. У 2004 р. вчений у своїй праці [5] небезпідставно попереджав про подібну небезпеку в Україні, де несприятливий перебіг подій неминуче стимулюватиме зростання насильства та поширення тероризму, що ми і

спостерігаємо нині в Україні. Отже, загроза конституційному ладу України з боку організованої злочинності проявляється у намаганні створення нею на державному і регіональному рівнях паралельних нелегальних структур, незаконних збройних формувань для захисту інтересів своїх організованих злочинних структур. Із цією метою вона здійснює підготовку, фінансування і організацію прямих антиконституційних дій, у тому числі у вигляді розпалювання національної ворожнечі, організації масових заворушень, закликів з метою захоплення влади, стимулює вчинення таких злочинів проти держави, як бандитизм, контрабанда тощо. Проникнення членів організованої злочинності в політичні партії та рухи, державні органи влади (включаючи і місцеві органи влади), корупція політичних діячів і державних посадових осіб призводять до втрати громадської довіри до уряду і політичного курсу, до нарощування напруженості в суспільстві.

Вплив організованих злочинних угруповань можна спостерігати і в тому, як за допомогою грошових внесків у проведення виборчих кампаній їх членам вдається, завдяки проникненню в законодавчі органи влади, чинити тиск на виборчий процес. Такі явища є основним ворогом демократії, оскільки вони підривають довіру громадян до діючих у суспільстві законів. Паралельно з цим відбувається процес зрощення частини представників органів місцевого самоврядування з кримінальним середовищем. «Політизація» окремих «авторитетів», а особливо лідерів бандитського спрямування, не свідчить про їхню відмову від характерних способів вирішення спірних питань насильницькими методами. Більш того вони використовуватимуться і в політичних суперечках. Лідери окремих партій допускають застосування і силових методів боротьби за владу. Проголошуючи лояльне ставлення до існуючої в Україні влади, не виключають використання у кризовій ситуації антиконституційних методів

боротьби і не нехтують учиненням аморальних і протиправних дій у боротьбі за владу ціною позбавлення життя окремих громадян. Претенденти на місця в парламенті під час збору підписів удаються до політичного шахрайства, видаючи себе за представників партій, які мають найбільший вплив у вказаному регіоні. Загалом зареєстровані відповідно до вимог чинного законодавства України політичні партії та громадські організації офіційно не ставлять за мету застосування насильницьких методів заради досягнення політичних цілей. Однак деякі з них мають суттєвий вплив на незареєстровані політичні структури з ознаками воєнізованих, серед членів яких є чимало осіб із певним досвідом участі в бойових діях, навичками диверсійно-терористичної діяльності, що створює загрозу поширення в Україні тероризму як крайньої форми політичної боротьби.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 жовтня 2015 р. № 1001/2011. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
3. Буракова Л. Почему у Грузии получилось / Л. Буракова. – Москва : ООО «Юнайтед Пресс», 2011. – 271 с.
4. Козак В. І. Феномен корупції : науковий погляд на реальний стан в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Козак // Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/30.pdf.
5. Пасічник В. М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією

[Електронний ресурс] / В. М. Пасічник // Демократичне врядування. – 2014. – Вип. 13. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_1.

Задорожна М. І.

*к.н. з держ. упр., доцент кафедри права
Львівського інституту ПРАТ «ВНЗ «МАУП»*

МОРАЛЬ ЯК ОСНОВА ПРАВОСВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН І ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У демократичних державах невід'ємним правом громадян є право на інформацію щодо політики, яка проводиться державою, що включає не лише гласність та відкритість влади, але і право на донесення до влади громадської думки стосовно суспільно важливих рішень влади. Необхідною умовою прозорості та відкритості органів влади, а відповідно й підвищення ефективності її діяльності в процесі вироблення державної політики, пошуку розв'язання невідкладних проблем українського народу виступає співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства.

Реальними кроками в удосконаленні механізмів забезпечення зворотного зв'язку органів влади та суспільства стали закони України «Про звернення громадян», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості діяльності органів державної влади», постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства», в яких визначено стратегічні напрямки цієї співпраці на основі принципів відкритості у діяльності, взаємної

відповідальності та соціального партнерства.

Проте недостатня реалізація механізмів діалогу в управлінні державою, зміщення центру взаємодії в цьому процесі на суб'єкти влади, відсутність з боку держави ефективного зворотного зв'язку з інституціями громадянського суспільства «створили внутрішньо суперечливу ситуацію в державі і породили високий рівень невдоволеності діяльністю органів влади всіх рівнів, при цьому чим вищим є рівень влади, тим вище невдоволеність її діяльністю».

За ситуації, що склалася в Україні, можна стверджувати: на рівні відносин «влада – громадянин» зворотній зв'язок ще діє, а ось на рівні «регіони – центр» і особливо на рівні місцевого самоврядування механізму забезпечення центральної влади об'єктивної інформації фактично не існує. Серед основних причин цього становища – висока особиста залежність представників «виконавчої вертикалі» від центру; формування бюджету зверху до низу; підпорядкованість центральних ЗМІ столичним групам впливу, тому позиції керівників регіональних органів влади можуть бути доведені до центрального керівництва за допомогою преси лише фрагментарно, з вузького кола питань і нечасто.

Державне управління є процесом, що здійснюється через регулювання діяльності певного соціуму як поєднання елементів, що має властивості, яких не має жодна з частин при будь-якому членуванні. Соціум можна назвати системою, тому ефективно впливати на соціальну систему (і, особливо, на суспільну свідомість) неможливо без урахування такого явища як зворотній зв'язок.

Важливою перешкодою на шляху до встановлення ефективної комунікації суспільства і влади є корупція, що негативно впливає на суспільну свідомість загалом і правосвідомість зокрема.

Дослідник системного підходу до процесів у природі та суспільстві

Ю. Білодід характеризує систему як сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Він переконаний, що будь-яка самоорганізуюча система для реалізації певної мети вмикає реактивність (стабілізацію) та адаптацію (динаміку), а також канал зворотнього зв'язку, в тому числі й демпферний канал від'ємного зворотнього зв'язку. У суспільстві ці функції виконують відповідно: бюрократія, інтелігенція, громадська думка [1].

Для підтримання стабільності живого організму (гомеостазу) природа винайшла зворотній зв'язок, продовжує тему М. Мойсєєв [2]. Він, (як вже наголошувалось), сформувався і у суспільстві. Тут (як і в будь-якому живому організмі) значними є дія і вплив випадкових факторів, які не можливо передбачити. Живий організм здатен змінювати свої стани, поведінку відповідно до зовнішніх обставин, що складаються і не підвладні його волі, тим впливам, що справляє на нього зовнішнє середовище. У цьому і полягає принцип зворотнього зв'язку, відкритий в суспільному житті порівняно нещодавно.

Оптимальний режим функціонування самоорганізуючої системи суспільства – це рівновага її елементів (стверджує Ю. Білодід) [3]. Та на практиці в системі час від часу настають кризи, і тоді канал зворотнього зв'язку набуває особливого значення. Його дія забезпечує гласність, демократизм, всебічне обговорення і глибокий розгляд проблем, вироблення оптимальних рішень. Інформацію з каналу зворотнього зв'язку дозволяють відслідковувати вільна преса, чесні журналісти різних засобів масової інформації. Без цього втрачаються суспільні зв'язки, громадяни переносять свою активність і зацікавленість виключно в приватну сферу, зникає можливість контролю влади, затягується прийняття рішень, (які втрачають актуальність), надходить необ'єктивна і неправдива інформація про стан системи. Без зворотнього зв'язку, врахування вільно сформованої

громадської думки будь-яка система, котра наближається до бездоганної операційності, опиняється перед лицем своєї смерті, писав Ж. Бодріар [4].

У викладі основного матеріалу варто відзначити, що в організації зворотнього зв'язку має проявлятися поєднання направлено розвинутої економіки і ринкової діяльності, глибокий науковий аналіз «сигналів» суспільної системи і міра напруженості, накопичення протестних настроїв у суспільстві. Принцип зворотнього зв'язку є визначальним для демократичних політичних режимів. Правлячі еліти відстежують настрої в суспільстві і враховують їх у процесі прийняття рішень і корегування політики держави.

Правова свідомість і пов'язані з нею правова ідеологія, правовий світогляд – це одна з основних сфер духовного життя суспільства і особистості, яка визначає престиж права, його цінність та ефективність в даному суспільстві. В якості правової ідеології і правового світогляду правосвідомість є стрижнем правової культури суспільства. Рівень правосвідомості проявляється в інтерналізації права як вищої соціальної цінності.

Правосвідомість, правова культура виникають не самі по собі, не даються при народженні, а є результатом процесу соціалізації індивіда. Правова соціалізація неповнолітнього передбачає включення в його ціннісно-нормативну систему тих цінностей, що охороняються правом, оволодіння правомірними способами поведінки, формування почуття соціальної відповідальності і солідарності з правом. Отже, правова соціалізація підлітків пов'язана з присвоєнням соціальних цінностей, створенням спеціальної системи правових уявлень і навиків правовиконавчої поведінки, формуванням правосвідомості. Також правова соціалізація нерозривно пов'язана з моральним формуванням особистості.

Мораль і право виступають взаємопов'язаними формами регуляції

поведінки людей в суспільстві. Мораль виражає базові потреби соціуму, право для соціалізованої особистості виступає моральною цінністю. Моральна поведінка – це вищий критерій людської поведінки та основна передумова правовиконавчої поведінки.

Право належить до соціальних норм, тобто до норм, що регулюють відносини між людьми і їхніми організаціями (суспільними утвореннями й об'єднаннями). Усі соціальні норми в залежності від їхньої ролі і місця в системі соціальної регуляції розділяються на правові (чи юридичні), моральні, релігійні, корпоративні, політичні норми, естетичні, звичаї і традиції.

Право і мораль доповнюють один одного, вони мають як загальні риси, так і відмінні.

Мораль і право пов'язані також з політичною і правовою культурою.

Політична культура – це сукупність політичних поглядів, переконань, цінностей, норм, традицій, що знаходять прояв в участі громадян у суспільно-політичному житті, у діяльності державних органів, політичних, державних діячів, політичних партій, рухів, об'єднань громадян.

Правова культура є системою правових цінностей, частиною духовної культури, що відображає якісний рівень розвитку і досконалість правових відносин, дотримання законності. Правові цінності відображають рівність, справедливість, стан свободи особи, повагу до права в суспільстві. Прояви правого нігілізму є проявами низької правової культури, вони послаблюють вплив права на суспільство, перешкоджають зміцненню законності.

Правове виховання, предметом якого є право і мораль, – один з найважливіших засобів впливу на поведінку людей, формування правової культури і зміцнення законності.

Хоча в основі розуміння людини як розумної істоти лежить свобода волі, однак сама по собі абсолютна, нічим не обмежена свобода автоматично призводить до анархії, безладдя, хаосу, тобто в кінцевому підсумку – до несвободи. Тому зовсім природним доповненням позитивної свободи є принцип підпорядкування. Свобода може бути зрозуміла й адекватно реалізована тільки в системі певного порядку, що визначається, по-перше, фізичними законами устрою Всесвіту, які діють на безальтернативній основі та у межах невеликих відхилень, досить жорстко й однозначно детермінують послідовність явищ і процесів. Другою характеристикою об'єктивного порядку є етичні закони, що поширюються тільки на людину як на унікальне створіння і мають такий же обов'язковий характер, як і фізичні. Моральний вимір людського буття природно випливає з самого факту соціальності і свідомості людини, яка найбільш ефективно керується (на відміну від тварин) не інстинктами, а моральним законом. Замість того, щоб бути запрограмованими роботами на сліпе підкорення, люди наділені свободою волі, для реалізації якої їм надане надійне керівництво у вигляді моральних законів і принципів. Отже, людина як моральна істота (*Homo morales*), що свідомо прагне до щастя (блага), була створена з потребою в керівництві й з необхідністю в підпорядкуванні моральним законам, у рамках яких вільний свідомий вибір міг би сприяти благополуччю всіх і кожного.

Конкретно історично самоврядування людського суспільства відбувається через такі етичні форми, як мораль і право, які, будучи двома засобами регулювання суспільних відносин, у своєму ідеальному визначенні мають єдину сферу і мету застосування: це – свобода особистості і благо суспільства. І якщо мораль ґрунтується на добровільному особистому волевиявленні, то правове регулювання відбувається через формальну впорядкованість за допомогою юридичних

норм, авторитет яких підтримується силою держави.

Мораль стосується внутрішньої свободи людини, де панує совість («закон, що написано в серці»), і як така не може бути предметом зовнішнього примусу — людина має сама вільно і свідомо підкорятися вимогам моральності. Право ж виникає із практичних потреб суспільного життя, величезної маси відносин, що з'являються на ґрунті взаємного прагнення людей до задоволення їхніх різноманітних інтересів. Регулювання та улаштування цих численних відносин і інституцій породжує відповідні юридичні норми, які регулюють зовнішню свободу членів спільноти, розподіляючи сфери влади. І як такі вони мають самостійний, незалежний від моралі характер. В ідеальному вигляді мораль і право співвідносяться один з одним як абсолютне і відносне (ціль і засіб): мораль висвітлює ідеальні орієнтири, які потім конкретно реалізуються за допомогою окремих регуляторних рішень. У такому вигляді дійсний прогрес у праві відбувається як невинне тяжіння правових норм до морального ідеалу, яким є встановлення справедливості та виправлення зла.

На сучасній масовій правосвідомості дуже позначається та обставина, що значна кількість людей перебуває сьогодні у стані фрустрації, внутрішньої неупевненості, тривоги, страху стати жертвою злочину. Деструктивно позначається на правосвідомості також аномія — розрив із соціальною солідарністю внаслідок падіння права й моралі в організації економічного життя, розбіжність між запитами громадянина та соціальними нормами, зокрема правовими, котрі він мусить поважати й виконувати. Внаслідок цього зростає фактор «злочинної насиченості» суспільного середовища.

Чи враховуємо ми достатньою мірою згадані обставини як у правотворчій роботі, так і при формуванні масової правосвідомості ?

Негативна відповідь на сформульоване питання напрошується з деяких фактів, зафіксованих сучасними соціолого-правовими дослідженнями, які засвідчують суперечливість масової правосвідомості або ж її малорозвинутість.

Так, з одного боку, зріс інтерес громадян до проблеми захисту прав і свобод людини, з іншого – вкрай неоднозначно сприймається сам зміст цих прав. Красномовним є ставлення до основного права людини – на життя: можливість скасування смертної кари досі не знайшла позитивного відгуку серед мас населення, тут переважає морально-побутове уявлення, що збільшення жорстокості покарання є найефективнішим у боротьбі із злочинністю.

Слід враховувати, що будь-які недоліки правозастосування – надмірна суворість або м'якість покарання, соціально невиправдана криміналізація або декриміналізація певних діянь – мають своїми наслідками негативні морально-психологічні стани, які виникають незмірно швидше, ніж долаються. Велике значення має спрямування покарання на виховання та у зв'язку з цим чітке дотримання адресності покарання (котре видається мені проблематичним, зокрема, у випадкові застосування смертної кари).

Тому так важливо враховувати суспільні настрої і стан суспільної свідомості при формуванні правосвідомості і поваги до права як основи демократії та гуманізму.

Індикаторами суспільних настроїв слугують результати виборів, опитувань громадської думки тощо, а можливість відкритого прояву поглядів і ставлення до дій і рішень влади забезпечується свободою слова, преси, спілок, зборів і реальною багатопартійністю. Але в тоталітарних системах, де свободи доступу до інформації та свободи висловлювання не існує, не може сформуватись і плюралістична громадська думка. Правителі

таких держав мають потребу в інформації про відгук народу на їх політику. Наприклад, у гітлерівській Німеччині було задіяно розгалужену мережу державних партійних і поліцейських органів, які поставляли рейху «звіти про настрої». Подібна мережа існувала і в сталінському Радянському Союзі (т. зв. «сексти», КДБ і т. п.). Однак, в державах, де панують диктаторські режими, навіть закрита службова інформація іноді препарується відповідно до уявлень і смаків можновладців, не доходить до перших осіб або ж ігнорується ними. Для диктаторів важливо не те, чи схвалюють маси їхню політику в силу переконаності в її правильності, а недопущення відкритих виражень невдоволення і публічної критики, оперативне відстеження впливу пропаганди [5].

У демократичних державах зворотній зв'язок використовують, щоб враховувати і не порушувати розгалужені інтереси кожного громадянина, а не формувати гомогенну спільноту. Свобода слова заміняє «звіти про настрої». Слушно стверджує П. Слотердаjk, що «у культурі, де заскнілі ідеалізми перетворюють облуди на форму життя, пошук істини залежить від того, чи знаходять люди в собі сили бути достатньо агресивними і вільними, щоб її висловити» [6].

А висловити свою думку в демократичному суспільстві можна різними способами. Якщо ж це будуть певні громадські обговорення, дискусії, статті асоціацій і громадських організацій (думка організації через уповноважених), то допомогти відчитати всі можливі сигнали з такого каналу зворотнього зв'язку можуть теорії комунікації (зокрема і описані Г. Почепцовим) [7]. «Ефективна комунікація, – писав Г. Почепцов, – базується на об'єктивних методах дослідження, серед яких контент-аналіз, пропагандистський аналіз і аналіз чуток» [8]. Всі ці методи вже мають за собою не тільки теорію, але й певний досвід практичного застосування.

На нашу думку, найбільш можливим у застосуванні для вивчення і використання інформації зворотнього зв'язку є метод контент-аналізу, що дозволяє переводити вербальну інформацію в більш об'єктивну невербальну форму (квантитативна (статистична) семантика, техніка для об'єктивного кількісного аналізу змісту комунікацій, техніка висновків з систематичного встановлення характеристик повідомлень, що надходять). Об'єктивність отриманої від такого аналізу інформації забезпечується чітко визначеними процедурами і правилами його проведення. Наявний результат перевіряється і підтверджується, коли цей результат є однаковим у двох різних дослідників, які виконували однакові процедури над одним і тим же матеріалом. Одиницями контент-аналізу (за Г. Почепцовим) є слово, тема, характер повідомлення (значимі, однозначні, ідентифіковані).

Якщо виникають сумніви щодо джерела інформації (і, відповідно, щодо рівня її важливості, потреби врахування), то можна запропонувати пропагандистський аналіз, що визначає текст за ідеологічною спрямованістю, контекстом особи пропагандиста, структурою пропагандистської організації, цільовою аудиторією, використанням засобів масової комунікації, іншими реакціями громадськості (контрповідомлення), ефектом повідомлення і оцінками. Г. Почепцов цілком слушно наголошує, що «правильно побудована комунікація вигідна і економічно (окрім політичної вигоди), оскільки отримати потрібні результати від неї можна за рахунок затрати меншого об'єму фінансових та інтелектуальних ресурсів» [9].

Вивчаючи працю з масовою свідомістю і способи, що роблять її успішною, важливо проявляти найбільший інтерес (зацікавленість) у перейманні досвіду масової комунікації і масової культури. У масовому комунікативному просторі, що сконструйований первинними і вторинними комунікативними процесами, вторинні (післякомунікативні) процеси,

пов'язані з первинними. Тільки тоді взаємодія між людьми є успішною.

Серед численних досліджень соціального впливу варто звернути увагу на працю Ф. Зімбардо і М. Ляйппе. Ці дослідники наголошують, що «існує багато технік соціального впливу, однак всі вони вкладаються в рамки порівняно небагатьох основних процесів, які залежать від того, як саме люди думають, запам'ятовують, відчують і приймають рішення» [10].

Середовище, в якому здійснюється соціальний вплив, може бути міжособистісним, штучно створеним і середовищем засобів масової інформації (межа між цими середовищами може пролягати в різному рівні індивідуалізованості впливу, різній широті охоплення цільової аудиторії).

Ф. Зімбардо і М. Ляйппе стверджують, що «процес соціального впливу передбачає таку поведінку однієї людини, яка має своїм наслідком – або ціллю – зміну того, як інша людина поводить себе, що вона відчуває, чи думає стосовно певного стимулу» [11]. В якості стимулу може виступити будь-яка соціально значима проблема, продукт, дія.

Соціальний вплив включає переконання, поступливість, конформність, підкорення авторитету, дисонанс і самоатрибуцію, соціальне навчання і обмовлення, взаємозв'язок установок і поведінки, суб'єктивну значимість установки, упередженість, невербальну комунікацію, підпороговий вплив. Як пишуть Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, «мати становище в суспільстві для нас означає брати участь в процесах «соціального обміну», бути вплетеним в тканину соціального контексту, що наповнює сенсом наше життя» [12].

Звичайно, у цього явища є і зворотній бік – та частина нашої особистості, що виявляється джерелом впливу і сама прагне впливати на інших. Ця сітка повсюдного соціального впливу розкриває широкі можливості інтеграції в суспільство гуманістичних ідей і принципів через

авторитети.

Ще однією причиною для детального вивчення і здійснення можливого (і етичного) впливу на суспільну свідомість є та, що сфера суспільної свідомості – це сфера формування потреб людей, що відмічені інтересами групи, спільноти, суспільства, (а їх задоволення – основа стабільності і гармонії в суспільстві). Тут доречно згадати застереження Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, що «методика здійснення соціального впливу видається неетичною, якщо вона заснована на обмані, передбачає цензуру протилежних думок або знищує мотивацію чи здатність захищатись від впливу» [13]. Попри повсюдне наголошення на негативному, корисливому (передвиборчому) впливові на суспільну свідомість варто звернути увагу на можливість позитивного використання багатого арсеналу маніпулятивно-пропагандистських засобів, щоб, не змінюючи і не руйнуючи суспільну свідомість, природно інтегрувати гуманістичні принципи заради гарантії забезпечення прав людини, стабільності й гармонії в суспільстві.

Емоції приязні чи неприязні, наприклад, викликаються різними стимулами і часто формуються з допомогою неусвідомлюваних процесів. Один з них – класичне обмовлення (багаторазове поєднання нейтрального і значимого стимулу) дає таку ж реакцію нейтральному стимулу, як і значимому. Ось це і можна використати для впливу на упередження, які панують в будь-якому суспільстві стосовно певних груп (конкретно - певних представників «татуйованих» груп), негативні й несправедливі установки можна і треба міняти (наприклад, змінюючи мотивації), щоб не виникало проблеми дискримінації людини за будь-якою ознакою (релігії, нації, раси, статі), бо такі стосунки руйнують довіру в суспільстві, утруднюють взаємодію людей, сприяють порушенню прав і свобод людини та громадянина (не говорячи вже про психологічний дискомфорт

приниженої людини, неможливість самореалізуватись і використати свій потенціал на користь собі і суспільству, пробудження злоби і ненависті до кривдників).

З метою гуманізації суспільної свідомості держава повинна з увагою і повагою ставитись до своїх громадян, сприяти їх моральному, фізичному і психологічному комфорту, робити все можливе, щоб ніхто не залишився відкинутим суспільством, а отже не заслужено покараним через неправильні установки – це ціннісна диспозиція стосовно того чи іншого об'єкту, як визначають Ф. Зімбардо і М. Ляйппе [14]. Негативна оцінка когось (чи чогось) може призвести до багатьох деструктивних дій значної потужності.

Важливою складовою успішного впливу на гуманізацію суспільної свідомості є ораторські вміння, здібності й навички владних осіб. Двома основними факторами, що визначають успіх переконання Ф. Зімбардо і М. Ляйппе вважають вміння оратора створити у слухачів враження, що він «свій», а також сконструювати позитивні асоціативні зв'язки в свідомості людей (додатковими факторами є недвозначність і доступність повідомлення, відповідна атмосфера, місце, оформлення, символіка).

Важливо для нашої теми зауважити, що дослідження впливу на підсвідомість широко розвинулись і здобули популярність не лише завдяки З. Фрейду, але і Густаву Лебону, який особливо гостро наголошував, що «організований натовп грав завжди велику роль в житті народів, але роль ця ще ніколи не мала такого важливого значення, як в дану хвилину» [15], однак у натовпі свідомо діяльність індивіда замінюється безсвідомою діяльністю натовпу. «Авторитетність і нетерпимість, – писав Г. Лебон, – являють собою такі визначені почуття, які легко усвідомлюються і засвоюються натовпом і так само легко впроваджуються ним в практику, як тільки вони будуть натовпу нав'язані» [16]. Це покладає велику

відповідальність на лідера, але й полегшує інтеграцію доброзичливих почуттів, застосовуючи виявлений «ефект натовпу». Адже, «діючи на індивіда в натовпі, легко можна змусити його пожертвувати навіть своїм життям, якщо викликати у нього почуття слави, честі, релігії чи патріотизму» [17].

Г. Лебон стверджує, що «натовп спрямовує почуття та ідеї кожного в одному напрямку». Так виникає організований чи одушевлений натовп, що підкоряється законам духовної єдності. І якщо аудиторію засобів масової інформації, наприклад, можна вважати масою (чи своєрідним натовпом), як вважають деякі дослідники, то її теж можна «заразити» не лише негативними, а й позитивними емоціями чи ідеями.

Отже перевіреним і визнаним методом впливу (в нашому випадку суто позитивного) на гуманізацію суспільної свідомості є пропаганда, яка вже давно і успішно використовується владними структурами, дозволяючи досягати численних державно важливих цілей. Саме пропаганда, яка найчастіше все ж використовувалась для досягнення короткочасних результатів і поверхневого впливу на суспільну свідомість, не зачіпаючи усталених норм і традицій, може підтримати найбільш цінні й здорові глибинні пласти суспільної свідомості, розвиваючи спільне для всього світу і особливе для конкретної країни етичне ядро, «золотий стандарт» моральності. Це дасть змогу яскравіше втілювати те, що робить кожного окремого індивіда людиною – істотою, яка виділяється з тваринного світу і є унікальним явищем на землі, здатним творити духовні надбання, а не тільки матеріальні цінності.

Не так техніка, як інтелект і духовність рухають культуру (та й цивілізацію) вперед, примножують гармонію, красу і добро. Тому суспільна свідомість має бути пріоритетом і основою владної управлінської діяльності. Моральний кодекс кожного політика, службовця,

чиновника має бути непорушною гарантією проти зловживань, перевищення повноважень, корупції та інших негативних явищ, які ще не облишили повністю жодну державу і політичну систему.

Саме такі високі морально-етичні принципи на найвищих щаблях владної ієрархії здатні уможливити потребу і повне використання того, що В. Матвієнко називає «петлею зворотного зв'язку», запровадженою для позначення зворотної інформації і способів використання її переваг [18]. У свою чергу відчуття соціумом реакції влади на його потреби сприятиме консолідації громадян, чого так не вистачає державі на етапі зміни політико-економічної системи.

Врахування зворотного зв'язку в державному управлінні задля гуманізації суспільної свідомості усуває суспільну напругу лише за умови, що влада вчасно реагує на імпульси, що надходять від системи. «Цей механізм, як вважає В. Матвієнко, має властивість регулювати спосіб дій в майбутньому з урахуванням минулого досвіду, дає уявлення про наближеність до мети і необхідні зміни» (втілення принципу послідовності та кумулятивності) [19].

Зворотній зв'язок надає інформацію про характер системи, зовнішнє середовище, опір системи, наявні ресурси. Ця інформація особливо важлива при впровадженні в систему широких інновацій. З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що дослідження в системах зворотнього зв'язку стверджують виключну важливість цього механізму в сучасному управлінні, політичній і громадській діяльності.

Варто згадати спостереження В. Полосіна, який досліджував сприйняття нацією глави держави і його ролі в самозбереженні, єдності, розвитку народу: «Оскільки в суспільстві зберігається хоча б моральний контроль за відповідністю людини при владі міфу про главу держави, жодну структуру влади не можна назвати абсолютним

самодержавством» [20]. Він пояснював свою думку тим, що міфологічне сприйняття нацією лідера як надлюдини (святенність посади) важливе не лише для аналізу критеріїв легітимності політичної влади, що містяться в цій національно-політичній міфології, а й для прогнозування стійкості цієї влади з точки зору її опори на здоровий глузд і прагматичний розрахунок.

Як не прикро зазначати, проте корупція впливає на суспільну мораль, вона вщент знищує духовні та культурні цінності індивіда й соціуму, являється однією з перепон для формування ідейних орієнтирів нації та народу, деформує ментальність, і як наслідок призводить поглиблення в суспільстві морально-ідеологічної кризи. В такій ситуації зворотній зв'язок не виконує своїх функцій для розвитку суспільства. Корупція існує перш за все через кризу сучасного українського суспільства, а не лише з невідповідністю кримінального законодавства. Загроза даного типу корупції в тому, що вона здатна загострювати кризу, яка має властивість робити неефективними будь-які економічні, політичні, правові й головне моральні реформи. Саме це складає найбільшу її небезпеку.

Аналізуючи моральний аспект корупції в Україні, слід зазначити, що корупція містить певні аморальні елементи. Такими елементами є те, що, по-перше, корупція – це завжди порушення закону, бо корупція заборонена законом, а корупціонер, беручи хабарі, не виконує моральний обов'язок виконувати свої обов'язки належним чином, не порушуючи законодавство.

По-друге, корупція завжди наносить певну шкоду суспільному добру. Це пояснюється тим, що той, хто дає хабар мотивується лише власними інтересами, власною вигодою, а корупціонер також нехтує суспільними інтересами заради своєї наживи. Крім того досить часто корупція наносить шкоду певним особам, які є чесними громадянами з досить розвинутою моральною свідомістю, освічених осіб, у яких

розвинене почуття гідності, розвинена моральна свідомість, осіб, що могли б досягти великих успіхів та принести користь суспільству взагалі.

По-третє, майже завжди в наслідок корумпованих дій завдається шкода розподільчій справедливості – корупціонер наживається за рахунок інших членів суспільства.

По-четверте, одним із найголовніших аморальних ефектів корупції є обман. Корупція, що є незаконною завжди поєднана з обманом, що виражається у прихованні, а часом і в видаванні корумпованих схем та наданні їм фальшивої законності.

Проте засудження даних аморальних ефектів відбувається в розвинених країнах, таких як США, Німеччина, Франція, Польща. Україна ж, як це не прикро, відноситься до країни з подвійними стандартами. З однієї точки зору суспільство втомилося від корупції, чиновники показово борються з нею, придумуючи нові закони, засоби протидії. З іншого боку, самі громадяни, йдучи до чиновників, продовжують нести хабарі, тим самим підігривають ситуацію навколо корупції.

Корупція – не просто соціальне, але і психологічне та моральне явище. Адже вона не існує поза людьми – їх поведінкою, діяльністю. Корупція – це спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя.

У країнах, де корупція поширена значною мірою, корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, корупція із соціальної аномалії поступово перетворюється в правило і виступає звичним способом вирішення життєвих проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини суспільства. Найбільш небезпечним наслідком такого стану речей у суспільстві є те, що в результаті витіснення корумпованими відносинами правових та етичних відносин відбувається значний злам у суспільній психології – люди у своїй поведінці з самого початку психологічно вже налаштовані на протиправні

способи вирішення питань.

Закінчити розгляд зворотнього зв'язку варто зауваженням А. Уледова: «Громадська думка може виконувати регулятивну функцію тому, що в ній публічно оцінюється поведінка соціального суб'єкта, який не може не рахуватися з оцінкою» [21]. Громадська думка приписує суб'єкту визначений спосіб дій, оскільки за нею стоїть колектив, клас, народ.

Зворотній зв'язок як своєрідний регулятор влади виконує функції контролю, консультування, припису. Саме виконання побажань громадськості є гарантом, що владний вплив на суспільну свідомість буде не маніпуляцією, а актуалізацією здібностей і можливостей кожного громадянина, пробудженням гуманістичного потенціалу суспільної свідомості.

Отже, мораль і право виступають взаємопов'язаними формами регуляції поведінки людей в суспільстві.

Право належить до соціальних норм, тобто до норм, що регулюють відносини між людьми і їхніми організаціями (суспільними утвореннями й об'єднаннями). Усі соціальні норми в залежності від їхньої ролі і місця в системі соціальної регуляції розділяються на правові (чи юридичні), моральні, релігійні, корпоративні, політичні норми, естетичні, звичаї і традиції.

Моральні норми вказують на принципи поведіння, мають ідейне обґрунтування в ідеалах справедливості і несправедливості, добра і зла, честі, совісті, обов'язку і забезпечуються визначеним духовним впливом, суспільною оцінкою у формі схвалення або осуду. Головне в моралі – це уявлення про добро і зло. Моральним є те, що приносить добро людям, і навпаки – дії, що спричиняють зло, аморальні. Правове виховання, предметом якого є право і мораль, – один з найважливіших засобів впливу

на поведження людей, формування правової культури і зміцнення законності.

Захист громадської свідомості від корупційного впливу є одним із стратегічних напрямів запобігання корупції, що включає збереження моральних цінностей та зростання суспільної свідомості. Для ефективної антикорупційної діяльності необхідна соціальна база, в якій уособлюється бажання значної частини суспільства протидіяти корупції. За відсутності такого психологічного настрою суспільства антикорупційна діяльність правоохоронних та інших державних структур приречена на поразку.

Існує декілька принципових положень, які потрібно приймати до уваги, аналізуючи проблему психології корупціонера. Під корупціонером слід розуміти не лише посадову особу, що отримує хабарі, а й особу, що виконує управлінські функції у комерційній або іншій організації, що отримує незаконну винагороду, а також особу, що дає хабар (винагороду); виборець, що віддає свій голос за винагороду.

Елементи психології корупціонера (якщо мати на увазі активну корупцію, тобто підкуп) притаманні майже кожній дорослій людині. Саме ця обставина примушує завжди враховувати психологічний фактор при побудові будь-яких моделей боротьби з корупцією, що розглядаються у контексті тієї чи іншої стратегії економічного розвитку.

Ядром психології корупціонера зазвичай визнається мотивація поведінки, під якою розуміється сукупність мотивів, тобто свідомих потреб, що виступають як спонукальні причини активності. Відповідно поведінка корупціонера у основі може бути описаною моделлю боротьби мотивів, що іноді називається «моделлю вагів» або моделлю ризикованої поведінки.

Соціальна цінність корупції визначається також тим, що вона – явище правове. Корупція конкретно проявляється у різноманітних

посадових порушеннях, які визнаються законом протиправними. За такі правопорушення закон передбачає такий вид соціальної відповідальності, як юридична відповідальність. Корупційні діяння не лише суперечать моральним нормам певних груп населення, а визнаються небезпечними для всього суспільства, для держави. Правовий аспект корупції проявляється в тому, що, з одного боку, вона порушує право як об'єктивну категорію, тобто вона порушує Закон, а з іншого – держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим соціальним злом. У правовій державі не може бути інших засобів боротьби з корупцією, крім правових.

Зважаючи на вище викладене, можна констатувати, що захист громадської свідомості від корупційного впливу, який, зокрема, включає збереження моральних цінностей та зростання суспільної свідомості, є одним із стратегічних напрямів запобігання корупції. Для ефективної антикорупційної діяльності повинна існувати соціальна база, яка, зокрема, знаходить активний прояв у бажанні значної частини суспільства протидіяти корупції. За відсутності такого психологічного настрою суспільства антикорупційна діяльність правоохоронних та інших державних структур приречена на поразку.

В останні роки в Україні у сфері протидії корупції зроблено досить багато – прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії цьому явищу, запроваджено систематичне проведення на найвищому рівні організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів, присвячених питанням протидії корупції тощо.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що усунення

корупційних ризиків в діяльності державних службовців виключить можливість порушення ними законодавства України, позитивно вплине на покращення роботи органів державної влади та сприятиме підвищенню їх авторитету.

Отже, вважаємо, що Україні необхідно підняти моральну культуру громадян, що стане поштовхом для подальшого розвитку нашого суспільства, суспільства без корупції. Так, це досить тяжкий та трудомісткий шлях, проте країна повинна його пройти, щоб вийти з кризи, щоб розвиватися та стати однією з провідних країн Європи, світу.

Список використаних джерел:

1. Білодід Ю. Гуманістична філософська традиція. Український акцент / Ю. Білодід // Віче. – 1995. – верес. – С. 92.
2. Мойсеев Н. Н. Пути к созиданию / Н. Н. Мойсеев. – Москва : Республика, 1992. – С. 41.
3. Білодід Ю. Гуманістична філософська традиція. Український акцент / Ю. Білодід // Віче. – 1995. – верес. – С. 52.
4. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть / Ж. Бодріяр. – Львів : Кальварія, 2004. – С. 17.
5. Мадієвський С. Як це робилося в третьому рейху / С. Мадієвський // Дзеркало тижня. – № 6 (635). – 2007. – 17 лют. – С. 20.
6. Слотердайк П. Критика цинічного розуму / П. Слотердайк ; пер. з нім. – Київ : Тандем, 2002. – С. 58.
7. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации / Г. Г. Почепцов. – Москва : Центр, 1998. – 352 с.
8. Там же. – С. 204.
9. Там же. – С. 204.
10. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние / Ф. Зимбардо,

М. Ляйппе. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – С. 16.

11. Там же. – С. 16.

12. Там же. – С. 15.

13. Там же. – С. 44.

14. Там же. – С. 45.

15. Лебон Гюстав Психология народов и масс / Г. Лебон. – Санкт-Петербург : Макет, 1995. – С. 145.

16. Там же. – С. 184.

17. Там же. – С. 185.

18. Матвієнко В. Я. Соціальні технології / В. Я. Матвієнко. – Київ : Українські пропілеї, 2001. – С. 13.

19. Там же. – С. 28.

20. Полосин В. С. Миф. Религия. Государство / В. С. Полосин. – Москва : Ладомир, 1999. – С. 175.

21. Уледов А. К. Общественная психология и идеология / А. К. Уледов. – Москва : Мысль, 1985. – С. 214.

Зошій Ю. Ю.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Русаль Л. М.*

ПРИВАТНІ ДЕТЕКТИВИ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ФУНКЦІЇ

На теренах України діяльність приватних детективів та приватних детективних агентств доволі нова, однак їх популярність з кожним роком зростає. І, відповідно, діяльність приватних детективів вимагає належного законодавчого регулювання. В Україні законодавство не забороняє приватну детективну діяльність. За неофіційними даними, в регіонах

України функціонують декілька тисяч приватних детективів та приватних детективних агентств. Їх діяльність пов'язана із приватними розслідуваннями, для прикладу, розшуком зниклих безвісти, розслідуваннями в сімейно-побутовій сфері. Саме велика кількість приватних детективних агентств та високий попит на їхні послуги серед населення й обумовлює актуальність даної теми.

Дослідженням детективної діяльності в Україні та її правовим регулюванням займаються В. П. Каленяк, Г. І. Козаченко, О. Д. Литвин, О. М. Ляшенко, М. В. Мотуз, С. Р. Сабітов, А. М. Соломяна, С. І. Постольник, О. П. Чередниченко, С. С. Юрко та інші фахівці.

Визнання приватної детективної діяльності залежить від ступеня демократизації країн. У країнах диктатури детективна діяльність найчастіше взагалі заборонена або скасована як допоміжна при правоохоронних органах.

Основними підставами прийняття законів про детективну діяльність є наступні:

1) у суспільстві назріла необхідність надання різноаспектних послуг населенню, які здебільшого не передбачені цивільним законодавством за договорами послуг; їх поява стала наслідком реагування влади на нагальні соціальні виклики, і тому на сьогодні існування та діяльність таких недержавних інституцій є явищем звичайним, усталеним і достатньо унормованим законодавством в багатьох країнах світу;

2) до таких послуг, найперше, відносяться шлюбно-сімейні послуги, послуги із забезпечення внутрішньої корпоративної безпеки та бізнес-послуги, які не унормовані цивільним законодавством, проте їх надання здійснюється на загальних підставах цивільного (договірного) права;

3) небажання фізичних та юридичних осіб звертатися зі своїх приватних проблем до правоохоронних органів, оприлюднювати їх,

розголошувати через побоювання втрати ділової репутації [13].

13.04.2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Із прийняттям Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» завершується більш ніж двадцятирічна історія легалізації приватного розшуку в Україні та розпочинається новий період у формуванні професії приватного детектива.

Існує низка законопроектів, яка передувала ухваленню цього Закону, а саме: проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» (автор народний депутат Ю. Кармазін) № 5237 від 05 квітня 2000 р., проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» (автори народні депутати В. Кафарський, О. Бандурка та В. Мойсик) № 5380 від 7 квітня 2004 р., проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» (автори народні депутати Ю. Кармазін, В. Онопенко та М. Оніщук) № 5380-1 від 1 липня 2004 р., цей законопроект більшою мірою узгоджується із загальними положеннями та вимогами, проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» № 2120 від 25 лютого 2008 р. (автор народний депутат В. Мойсик), проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 1093 від 13 грудня 2012 р. (автори народні депутати В. Швець, В. Малишев) [3, 4, 5, 6, 7].

Закон визначає загальні правові засади організації приватної детективної діяльності в Україні як одного зі шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина на захист своїх законних прав та інтересів [8].

Закон є кроком для легалізації детективної діяльності в Україні. Також цей закон надасть адвокатам ще один інструмент для збору та аналізу інформації, яку вони зможуть використати в суді або під час переговорів. Цим Законом вперше в Україні надано поняття приватного

детектива та приватної детективної діяльності, визначено повноваження приватних детективів, порядок отримання ними свідоцтва на здійснення детективної діяльності тощо.

Необхідність прийняття Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», як вказує С. С. Юрко, передбачена актуальністю в сучасних умовах захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб недержавними структурами; забезпечення реальної, а не декларативної змагальності сторін на досудовому слідстві; додатковими надходженнями в державний бюджет, сприянню більшому розкриттю злочинів [14, 371-372]. Є. А. Рахновецький вважає, що наявність легальної приватної детективної діяльності різко підвищить якість та відповідальність усієї державної правоохоронної системи, покращить її компетентність у реагуванні на потреби громадян та суспільства загалом [11].

Насамперед визначимо основні поняття, які ми будемо використовувати під час нашого дослідження. Під поняттям «приватний детектив» загально прийнято розуміти особу, яка надає юридичні оплатні послуги фізичним та юридичним особам на договірній основі, не перебуваючи (працюючи) при цьому у правоохоронних органах, а як приватна особа-підприємець.

Приватним детективом є фізична особа, яка здійснює приватну детективну (розшукову) діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом.

Приватним детективом може бути громадянин України, який досяг 21 року, володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту, пройшов спеціальну підготовку з метою здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності чи має стаж роботи в оперативних підрозділах або органах досудового розслідування не менше трьох років та отримав у встановленому порядку свідоцтво про право на заняття приватною

детективною (розшуковою) діяльністю.

Приватний детектив має право:

1) займатися детективною (розшуковою) діяльністю індивідуально як самозайнята особа або суб'єкт підприємницької діяльності;

2) надавати приватні детективні (розшукові) послуги індивідуально або в об'єднанні з іншими приватними детективами шляхом заснування приватного детективного підприємства (агентства);

3) мати помічників із числа осіб, які мають вищу чи базову юридичну освіту та уклали трудовий контракт із приватним детективом;

4) відкривати рахунки в банках, мати особисті бланки та печатку, штампи із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номера і дати видачі свідоцтва про право на заняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю.

Приватний детектив не може займати будь-яку посаду в органах державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних чи судових органах влади. Також не можна буде збирати відомості, пов'язані з особистим життям, політичними і релігійними переконаннями осіб без надання на це їх письмової згоди [8].

Приватним детективам надана можливість займатися доволі широким спектром питань, які були лише у компетенції правоохоронних органів, але відтепер приватна та державна система доповнюватимуть одна одну. Головне, що детективи зможуть збирати та фіксувати інформацію, яка надалі зможе використовуватися у цивільному, господарському, адміністративному та кримінальному судочинстві, що додасть громадянам додаткові можливості при захисті своїх прав та особистих інтересів у судах [10, 12]. Інформація, отримана приватними детективами, згідно з документом, є професійною таємницею, яка не підлягає розголошенню, є конфіденційною, крім випадків, коли вона має факти підготовки чи замаху

на вчинення кримінального правопорушення (про такі факти детективи зобов'язані повідомити правоохоронним органам з передачею підтверджуючих матеріалів).

Зі спеціальних засобів і зброї приватним детективам буде дозволено користуватися пістолетами травматичної дії та газовими балончиками.

Приватним детективам забороняється:

- приховувати від правоохоронних органів відомі їм факти скоєних злочинів;

- видавати себе за суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, співробітників правоохоронних органів, інших службовців;

- збирати відомості, що пов'язані з особистим життям, із релігійними та політичним переконаннями окремих осіб без їх письмової згоди;

- передавати своє свідоцтво або посвідчення для використання іншим особам.

Приватна детективна (розшукова) діяльність – дозволена органами Національної поліції України незалежна професійна діяльність приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом.

Законом № 3726 визначено коло осіб, які можуть здійснювати приватну детективну (розшукову) діяльність [8]:

- 1) приватні детективи – громадяни України, які отримали в установленому законодавством порядку свідоцтво про право на заняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю;

- 2) приватні детективні підприємства (агентства) – самостійні суб'єкти господарювання, що пройшли державну реєстрацію у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб,

учасниками яких є один або більше приватних детективів.

Суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності не мають права здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів, передбачених статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Видача свідоцтв про право на заняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю здійснюється органами Національної поліції України з урахуванням вимог, передбачених цим Законом.

Замовниками послуг приватного детектива, приватного детективного підприємства (агентства) можуть бути фізичні або юридичні особи України, а також іноземні громадяни або юридичні особи.

Суб'єкт приватної детективної (розшукової) діяльності може надавати своїм клієнтам послуги, що передбачені статтею 12 цього Закону, після укладення з ними відповідної письмової угоди (договору).

Законодавець визначив наступні види приватних детективних послуг [8]:

1) збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, на договірній основі із сторонами судового процесу;

2) вивчення ринку, пошук і збір інформації із відкритих джерел з метою підготовки ділових переговорів клієнта, з'ясування фінансової платоспроможності, майнового стану та благонадійності потенційних ділових партнерів;

3) з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (за їх письмової згоди) при укладенні ними трудових та інших договорів із замовником (клієнтом) приватних детективних (розшукових) послуг (зайняття в нього відповідної вакантної посади), виявлення їхніх ділових зв'язків, у тому числі із конкурентами

клієнта в регіонах і за кордоном;

4) пошук осіб, місцезнаходження яких невідоме, з'ясування причин і обставин зникнення, можливостей і умов їх повернення, розшук осіб, які втратили родинні та дружні зв'язки;

5) розшук зниклого (втраченого або викраденого) майна, предметів та тварин;

6) пошук, збирання та фіксація відомостей в кримінальному провадженні на договірній основі з стороною кримінального провадження;

7) реалізація заходів по відтворенню втраченої (зниклої) інформації з питань законних прав та інтересів клієнтів;

8) пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення замовником приватних детективних (розшукових) послуг до правоохоронних органів або до суду, з метою захисту законних прав та інтересів такого замовника;

9) виявлення фактів незаконного (несанкціонованого) збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю замовника або її розголошення, а також фактів незаконного (несанкціонованого) збирання стосовно фізичних осіб конфіденційної інформації;

10) пошук, виявлення та фіксація фактів незаконного використання прав інтелектуальної власності, що належать клієнту, а також випадків недобросовісної конкуренції;

11) пошук боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних обов'язків, вирішення в порядку, встановленому законодавством України, питань щодо повернення боргів та виконання договірних обов'язків;

12) забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, промислової, професійної таємниці) замовника приватних

детективних (розшукових) послуг.

Отже, хоча цим Законом № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» не розширено права приватних детективів, але це є важливим кроком в українському законодавстві в сфері розшукової діяльності.

На сьогоднішній день, розглядаючи світовий досвід протидії злочинності та забезпечення правопорядку, ми можемо спостерігати тенденції, які пов'язані з усе більшою орієнтацією розвинених країн світу не тільки на традиційні поліцейські органи, але й на приватні правоохоронні організації (бюро, служби, установи). Співробітники даних організацій постійно удосконалюються, розширюють діапазон розшукової та охоронної діяльності, досліджують різноманітні аспекти протидії злочинності, об'єднуючись у міжнародні спільноти, організації тощо.

Аналізуючи зміст законів щодо здійснення детективної діяльності зарубіжних країн, можемо зробити висновок про їх наступні загальні правові положення [9]:

1. Зайняття приватною детективною діяльністю дозволяється лише за умови отримання відповідного свідоцтва (ліцензії). Порядок і процедура видачі ліцензій регламентується й контролюється. Національними законодавствами встановлені чіткі вимоги (громадянство, освіта, спеціальна підготовка, відсутність судимості) до зайняття приватною детективною діяльністю.

2. Одними із головних принципів приватної детективної діяльності є законність засобів та сил, що використовуються приватними детективами; гуманність, соціальна справедливість, повага до прав і свобод особи, збереження конфіденційної інформації про клієнтів; здійснення її лише громадянами тієї країни, де вона провадиться, та у взаємодії з правоохоронними органами. В окремих країнах діють Етичні кодекси

приватних детективів (Іспанія) та Кодекси професійної етики (Словенія).

3. Законами чітко визначається правовий статус приватних детективів і детективних організацій. Зауважимо, що суб'єкти детективної діяльності не вправі займатись розшуковою та іншою діяльністю, яка за законодавством відноситься до виключної компетенції правоохоронних чи державних органів. Діяльність приватних детективів можна відрізнити від діяльності інших правоохоронних органів за тією ознакою, що правоохоронні органи здійснюють розслідування від імені держави, а суб'єкти надання детективних послуг – від імені приватних осіб.

4. В законодавстві зарубіжних країн окремою статтею зазначаються обмеження у сфері діяльності приватного детектива, зокрема, заборонено видавати себе за співробітників правоохоронних органів; збирати відомості, пов'язані з особистим життям, політичними і релігійними переконаннями окремих осіб; здійснювати дії, що ставлять під загрозу життя, здоров'я, гідність, майно громадян; фальсифікувати матеріали і вводити в оману клієнта тощо.

5. Об'єкти детективної діяльності не є аналогічними у різних країнах світу, проте у багатьох напрямках співпадають.

На думку науковців, дослідників, фахівців, необхідним для української практики може бути впровадження етичного професійного кодексу, що діє в окремих країнах. Так, наприклад, в Іспанії існує Етичний кодекс приватних детективів, який розповсюджується на всіх членів Асоціації приватних детективів Іспанії.

Головна увага професійних етичних кодексів зосереджена на стандартах поведінки та діяльності приватних детективів, зокрема у надзвичайно складних ситуаціях, підвищенні статусу приватних детективів у суспільстві, формуванні довіри до детективних агентств.

Однак, на нашу думку, національне законодавство України повинно

самостійно розвиватися в напрямі врегулювання суспільних відносин, що пов'язані з приватною детективною діяльністю, враховуючи при цьому характер правової системи нашої держави, особливості українського менталітету, рівень правосвідомості громадян тощо.

Отже, законодавче врегулювання приватної детективної діяльності зробить детективну (розшукову) діяльність максимально ефективною, незалежною і належним чином захистить конституційні права громадян України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про запобігання корупції : Закон України [Електронний ресурс]– Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

3. Про приватну детективну діяльність: Проект Закону України (автор народний депутат Ю. Кармазін) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

4. Про приватну детективну діяльність: Проект Закону України (автори народні депутати В. Кафарський, О. Бандурка та В. Мойсик) № 5380 від 7 квітня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

5. Про приватну детективну діяльність: Проект Закону України (автори народні депутати Ю. Кармазін, В. Онопенко та М. Оніщук) № 5380-1 від 1 липня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

6. Про приватну детективну діяльність: Проект Закону України (автор народний депутат В. Мойсик) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

7. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Проект Закону України (автори народні депутати В. Швець, В. Малишев) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

8. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Закон України з пропозиціями Президента України від 03.06.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// zakon 2. rada.gov.ua/ laws/](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/).

9. Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз / К. Л. Бугайчук // Право і безпека. – 2016. – № 1 (60). – С. 7-13.

10. Мотуз М. В. Тенденції розвитку приватної детективної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / М. В. Мотуз. – Режим доступу : [http://law.univ.kiev.ua/ images/abook_ fi le/ conf2011_kpp_motuz.pdf](http://law.univ.kiev.ua/images/abook_file/conf2011_kpp_motuz.pdf)

11. Рахновський Є. А. Вам потрібен легальний приватний детектив ? / Є. А. Рахновський // Віче. – 2007. – № 17. – вересень.

12. Соломяна А. В. Детективна діяльність: особливості запобіжного впливу на злочинність / А. В. Соломяна // Новітні кримінально-правові дослідження : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 120-123.

13. Чередниченко О. Ю. Проблемні питання правового забезпечення детективної діяльності суб'єктів підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / О. Ю. Чередниченко. – Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua>

14. Юрко С. С. Перспективи законодавчої регламентації детективної діяльності в Україні / С. С. Юрко // Право і суспільство. – 2014. – № 52. – С. 370–373.

Краєвич А. О.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПраТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПраТ «ВНЗ «МАУП» Пришляк Г. Я.*

СЛУЖБОВА ОСОБА

ЯК СУБ'ЄКТ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Представники влади – це працівники державних органів і установ, наділені правом у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої приналежності чи підлеглості. Закон пов'язує визнання особи представником влади не за посадою, що вона обіймає, а за наявністю в неї владних повноважень.

Під організаційно-розпорядчими обов'язками потрібно розуміти функції зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах або організаціях незалежно від форми власності. Такі функції, зокрема, здійснюють керівники міністерств, відомств, державних, комунальних або приватних підприємств, громадських організацій, їх заступники та керівники структурних підрозділів або ділянок робіт.

Адміністративно-господарські обов'язки охоплюють повноваження з управління чи розпорядження державним, комунальним або приватним майном, яке полягає в установленні порядку його зберігання, переробки, реалізації, контролю за здійсненням цих операцій тощо. Такі повноваження у тому чи тому обсязі мають начальники планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, їхні заступники, завідувачі складів, магазинів, майстерень, ательє, відомчі ревізори та

контролери тощо.

Згідно з п. 1 примітки ст. 364 КК службовими особами у статтях 364, 368, 368-2, 369 КК України є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Що стосується злочинів, передбачених ст. 364-1, 365-1 та ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК України, то їх суб'єктом виступає службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Характеризуючи дані категорії службових осіб, необхідно зазначити, що відповідно до ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Поняття «юридична особа публічного права» не визначено в жодному законі України. Юридичні особи мають три підстави створення: 1) юридичні особи, створені відповідно до ЦК України; 2) юридичні особи – державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України; 3) інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку. З огляду на загальний поділ юридичних осіб на юридичних осіб приватного права і юридичних осіб публічного права варто наголосити, що переважна більшість

юридичних осіб приватного права створюється відповідно до ЦК України, а юридичні особи публічного права – відповідно до положень Конституції України, ГК України та відповідних законів України.

До юридичних осіб публічного права належать усі установи (організації), що створюються державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами і не здійснюють господарської діяльності. Тут потрібно мати на увазі також положення п. 1 примітки до ст. 364 КК України, згідно з яким для цілей статей 364, 365, 368, 368-2, 369 КК України до державних та комунальних підприємств прирівнюються юридичні особи, у статутному фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

Юридичні особи приватного права, своєю чергою, поділяються на товариства, установи та юридичні особи, створені в інших формах відповідно до закону. Крім того, аналіз законодавства України свідчить про наявність таких суміжних понять як «посада» і «служба» та «державний службовець» і «службова особа», які вживаються у різних законодавчих актах й за змістом не співпадають. Так, поняття «службова особа», яке вживається у КК України, та поняття «державний службовець», яке вживається у Законі України «Про державну службу», за змістом є суміжними поняттями, але на відміну від державного службовця, до службових осіб відносяться також і особи, що здійснюють функції представника влади, а також обіймають посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських обов'язків. Крім цього статус службової особи зумовлений не тільки постійністю, але й тимчасовістю здійснення відповідних функцій чи виконання обов'язків або наданням спеціальних повноважень, якщо вказані функції чи обов'язки покладені на таку особу

правомочним органом (правомочною службовою особою).

Питання про те, які працівники підприємств, установ, організацій не є службовими особами; чи можуть визнаватись службовими особами за ознакою виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків за спеціальним повноваженням особи, які не знаходяться в трудових відносинах з підприємством, установою, організацією, у разі виконання таких обов'язків за договором, рішенням суду чи в інших випадках, передбачених законом, або ж за дорученням юридичної особи (представник); чи є службовими особами приватні нотаріуси, аудитори, експерти, лікарі, викладачі та деякі інші особи, наділені правом видавати чи посвідчувати певні документи, якими посвідчуються певні факти, що тягнуть за собою юридично значимі наслідки, чи будь-які інші особи, наділені правом взагалі вчинювати певні дії, які тягнуть за собою такі ж наслідки, а отже, визнаються суб'єктами корупційних злочинів не знайшло однозначного вирішення ні в теорії кримінального права, ні в правозастосовчій практиці. Крім того, по-різному вирішуються питання про те, чи можливе виконання функцій представника влади за спеціальним повноваженням; що потрібно розуміти під тимчасовим виконанням вказаних у ч. 3 ст. 18 КК України функцій та обов'язків; про співвідношення понять «функції» та «обов'язки». При встановленні службової особи як суб'єкта злочину необхідно розрізняти службові функції і професійні обов'язки.

Для притягнення службової особи до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину необхідно чітко й однозначно вказати у процесуальних документах, до якої категорії службових осіб відноситься особа у зв'язку із вчиненими нею діями, оскільки обіймання особою певної (конкретної) посади може бути пов'язане із виконанням нею як функцій представника влади, так і організаційно-розпорядчих чи

адміністративно-господарських обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / Хавронюк М. І., Дудоров О. О., Калмиков Д. О. та ін. ; за ред. М. І. Хавронюка. – Київ : Дакор, 2016. – 496 с.
2. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) : навч. посіб. / А. В. Савченко. – Київ : ЦУЛ, 2016. – 168 с.
3. Осадчий В. І. Корупційні злочини : монографія / В. І. Осадчий. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2016. – 81 с.
4. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини. Альбом схем : навч. посіб. / В. В. Кузнецов, О. М. Грудзур, Л. О. Кузнецова. – Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2017. – 82 с.

Лепех Ю. С.

*к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПРАТ «ВНЗ «МАУП»*

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОТВОРЧОСТІ

В Україні діють такі «антикорупційні» інституції – Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Антикорупційна прокуратура та Національне агенство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Особливу увагу звертаємо на Національне агенство з питань запобігання корупції, яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Проаналізувавши повноваження вищевказаного органу, варто звернути увагу на елементи правотворчості цього ж органу під час виконання своїх повноважень.

Отже, Національне агенство з питань запобігання корупції має такі

правотворчі повноваження:

- розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

- підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

- формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань.

Нормативно-правові акти Національного агентства підлягають державній реєстрації Міністерством юстиції України та включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Нормативно-правові акти Національного агентства після включення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів опубліковуються державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Нормативно-правові акти Національного агентства, які пройшли державну реєстрацію, набувають чинності з дня офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня офіційного опублікування [1].

Таким чином, проаналізувавши Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційну стратегію) на 2014-2017 рр., яка затверджена Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII, виділяємо наявність наступних проблем:

- 1) корупція у представницьких органах влади;
- 2) створення доброчесної публічної служби;
- 3) запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади;
- 4) запобігання корупції у сфері державних закупівель;
- 5) запобігання корупції у приватному секторі;

- 6) доступ до інформації;
- 7) покарання за корупцію;
- 8) формування негативного ставлення до корупції.

Щодо кожної проблеми у Стратегії зазначають мету, яку необхідно досягти, та заходи, які потрібно здійснити [2].

Отже, як зазначає Р. Радецький, головним документом, що регулює боротьбу з корупцією, є «Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки». Відмінністю Стратегії від попередніх антикорупційних документів є те, що вона регламентує подання щорічного публічного звіту про хід її виконання та передбачає показники ефективності реалізації антикорупційної боротьби [3].

Національне агентство готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України.

У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відобразитися такі відомості:

- 1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;
- 2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;
- 3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;
- 4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням;
- 5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;
- 6) висновки та рекомендації про запобігання корупції.

За час дії «Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки» основними здобутками слід вважати:

1) ухвалення законів про нові спеціалізовані антикорупційні органи та забезпечення їх діяльності:

а) для запобігання корупції – НАЗК;

б) для протидії корупційним злочинам – НАБ, САП.

Відтак створено систему органів для боротьби з корупцією;

2) ухвалення закону про публічні закупівлі та впровадження на практиці системи ProZorro;

3) ухвалення законодавства щодо е-декларування та запуск відповідної системи;

4) відкриття даних з державних реєстрів;

5) успішна робота офісу Бізнес-омбудсмана та ухвалення НАЗК низки нормативних та рекомендаційних документів щодо запобігання корупції в юридичних особах;

6) ухвалення законів у напрямі забезпечення прозорості та підзвітності фінансування політичних партій і виборчих кампаній;

7) приведення положень КК щодо корупційних злочинів у відповідність до рекомендацій GRECO;

8) ухвалення нового Закону про державну службу, положення якого, втім, ще слід втілити на практиці [4].

Отже, НАЗК готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, в якій міститься звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії, в якому передбачено заходи щодо ухвалення законів.

Таким чином, правотворчість НАЗК впливає на правотворчість інших органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року

/ Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 рр. : Закон України від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.

3. Радецький Р. Національне агенство з питань запобігання корупції в системі органів протидії корупції в Україні / Р. Радецький // Наук. часоп. Нац. акад. прокуратури України. – 2017. – № 1. – С. 148-154.

4. Аналітичний звіт про виконання Антикорупційної стратегії на 2014-2017 рр. та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії. – Київ, 2017. – Серпень. – 46 с.

Марунин І. В.

ст. викл. кафедри права

Львівського інституту ПРАТ «ВНЗ «МАУП»

СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

В Конституції України 1996 р. було закладено основи побудови судової системи України, визначено її побудову за принципами територіальності та спеціалізації. Свій розвиток це конституційне положення дістало проведенням так званої «Малої судової реформи» у 2001 р., у процесі якої Україна, наслідуючи європейські принципи правосуддя, відмовилася від судового нагляду й запропонувала суспільству процедури апеляційного та касаційного перегляду судових рішень.

Однак революційні події кінця 2013 – початку 2014 років стали потужним каталізатором процесу впровадження першочергових невідкладних заходів, які б забезпечили необхідні позитивні зрушення та зміни у функціонуванні судових та правоохоронних органів нашої

держави.

Із метою визначення пріоритетних напрямів та упорядкування цього процесу указом Президента України від 20 травня 2015 року було затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Стратегія передбачала здійснення реформування у два етапи. Перший полягає в оновленні законодавства, спрямованого на відновлення довіри до судової влади та суміжних правових інститутів, а другий – у системних змінах до Конституції України та комплексній побудові інституційних спроможностей відповідних правових інститутів.

Своєрідним запуском змін у судовій системі можна вважати внесення змін до розділу «Правосуддя» Конституції України в червні 2016 року й ухвалення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя». Указаний закон передбачив зміни не лише в системі судоустрою держави, але й докорінно змінив підходи до призначення суддів на посади. Прикінцеві та перехідні положення до закону стали своєрідною дорожньою картою подальших змін у судовій системі, впровадження яких відбувалось протягом 2017 року. Разом із тим варто зазначити, що 2017 був багатим на події у сфері впровадження реформи правоохоронних органів.

Таким чином, 2017 рік можна сміливо назвати реформаторським. Це підтверджується зокрема висновками останнього звіту Європейської служби зовнішньої дії та Єврокомісії. Потужна динаміка перетворень пояснюється дотриманням затвердженого плану.

07.06.2018 р. Верховною Радою України прийнято Закон України № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд» (далі – Закон № 2447-VIII), яким визначено, зокрема, статус та завдання, підсудність справ Вищого антикорупційного суду, вимоги до кандидатів на посади суддів

Вищого антикорупційного суду, порядок зайняття посади, а також додаткові гарантії безпеки суддів цього суду.

21.06.2018 р. Верховною Радою України прийнято Закон України № 2470-VIII «Про утворення Вищого антикорупційного суду».

Відповідно до вимог розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2447-VIII протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності цим Законом оголошується та відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та цього Закону проводиться конкурс на посади суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду та на посади інших суддів Вищого антикорупційного суду, за результатами проведеного конкурсу призначаються судді Вищого антикорупційного суду.

Слід зазначити, що відповідно до частини четвертої статті 8 Закону № 2447-VIII з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні для цілей кваліфікаційного оцінювання відповідності кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду критеріям доброчесності (моралі, чесності, непідкупності), а саме щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата його статусу, наявності знань та практичних навичок для розгляду справ, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, утворюється Громадська рада міжнародних експертів.

02.06.2016 р. Верховною Радою України прийнято Закон України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закон України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (нова редакція), які набрали чинності 30.09.2016 р.

Прийняті зміни до Конституції України, серед іншого, передбачають: скасування інституту «призначення судді на посаду

вперше» та передбачення, що судді обійматимуть посади безстроково; підвищення вікового та професійного цензів до кандидатів на посаду судді; встановлення нового порядку формування Вищої ради правосуддя, відповідно до якого більшість у її складі становитимуть судді, обрані суддями; встановлення порядку, відповідно до якого суди утворюватимуться та ліквідуватимуться законом; звуження меж імунітету судді від абсолютного до функціонального; закладення передумов для оновлення суддівського корпусу тощо.

У свою чергу Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон) запропоновано такі новели:

1) перехід до триланкової системи судів: місцеві суди, апеляційні суди та Верховний Суд.

2) утворення нового Верховного Суду шляхом ліквідації Верховного Суду України, який розглядатиме справи як суд касаційної інстанції, а у випадках, передбачених процесуальним законодавством, як суд першої та апеляційної інстанції.

Склад Верховного Суду становитиме не більше 200 суддів. У цього Суду діятимуть: Велика палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд і Касаційний цивільний суд.

Верховний Суд утворюється протягом шести місяців з дня набрання чинності Законом та розпочинає роботу за умови призначення щонайменше шістдесяти п'яти суддів.

3) припинення діяльності та ліквідація вищих спеціалізованих судів з дня початку роботи Верховного Суду в новому складі.

4) утворення в системі судоустрою нових вищих спеціалізованих судів: Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду, які будуть діяти як суди першої інстанції з

розгляду визначених законом категорій справ.

5) впровадження нових механізмів для стимулювання забезпечення доброчесної поведінки суддів із залученням громадськості. Зокрема, з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності утворюється Громадська рада доброчесності.

6) закріплення обов'язку судді (кандидата на посаду судді) подавати, зокрема, декларацію родинних зв'язків, декларацію доброчесності.

7) запровадження відкритих конкурсів на зайняття посади суддів апеляційних, вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду з допуском до них осіб, що не мають суддівського стажу.

8) здійснення перерозподілу повноважень між Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою правосуддя.

Також необхідно зазначити, що 21.12.2016 р. Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про Вищу раду правосуддя», який набрав чинності 05.01.2017 р.

Згідно з положеннями вказаного Закону, до повноважень Вищої ради правосуддя належать, зокрема:

- внесення подання про призначення судді на посаду;
- повноваження щодо розгляду скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді;
- ухвалення рішення стосовно порушення суддею вимог щодо несумісності;
- ухвалення рішення про звільнення судді з посади;
- надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою;
- ухвалення рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Позаяк про якість цих змін об'єктивно можна буде судити лише за декілька років, коли повноцінно запрацюють новоутворені інституції та почне застосовуватися оновлене законодавство.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України 2 черв. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/news/64934-ksu-shvalyv-sudovu-reformu>

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/news/65331-rada-uhvalyla-sudovu-reformu-poroshenka>

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/news/65584-ksu-vyznav-zakonnist-doopracovanogo-proektu-sudovoyi-reformu>

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/news/65642-rada-poperedno-shvalyla-sudovu-reformu-poroshenka>

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/news/66502-yacenuk-vymagaie-pereatestuvaty-vsih-suddiv>

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/news/69551-glava-vyschoyi-kvalifkomisiyi-suddiv>

8. Кравченко В. В. Конституційне право України : навч. посіб. / В. В. Кравченко. – Київ : Атіка, 2012. – 445 с.

Мельниченко Б. Б.

*к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного
та міжнародного права*

*Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Для науки публічного управління (адміністрування) характерно як мінімум три глобальних підходи: ринково-ліберальний, який сформульований у концептуальних моделях «нового менеджменту», «оновленого управління», що спирається на ринкову модель, у якій громадянин виступає у ролі споживача або клієнта; ліберально-комунітаріаністський, що розвивається в концепції «політичних мереж» і спирається на розвиток структурних взаємовідносин (договірних) між політичними інститутами держави і суспільства, які визнають рівність громадян як і інших суб'єктів мереж; демократичного громадянства, що спирається на особливе «рецептивне» адміністрування, яке має служити громадянину, а не клієнту і споживачу (до останнього напряму належать концепція «рецептивного адміністрування»). Усі три концепції конкурують одна з одною не тільки в теоретичному плані, але і в практичному використанні в тій чи іншій сфері або країні [1, с. 6].

Зазначені концепції лягли в основу адміністративних реформ у багатьох країнах та стали дієвою відповіддю на кризу бюрократичної моделі управління. Нині, в контексті європеїзації публічного управління і запровадження інструментів належного врядування, вони зайняли своє місце у ряді теорій і практик сучасної управлінської діяльності [2, с. 8].

Головним у новітніх моделях публічного управління є «намагання створити гнучкішу й результативнішу ринково-орієнтовану систему, стратегічно спрямовану на клієнта-громадянина, що можна зробити

шляхом переходу від адміністрування до менеджменту із залученням його ідеології, методології, передових підходів і технік» [3].

Серед основних моделей модернізації публічного управління виділяють New Public Management (NPM – нове суспільне управління, новий публічний менеджмент або новий державний менеджмент) та Good Governance (GG – ефективне управління). Концепція «New Public Management» передбачає децентралізацію органів державного управління, а концепція «Good Governance» – це проектний принцип організації [4, с. 233].

Зупинімося докладніше на характеристиці даних моделей. Так, «New Public Management» – модель державного управління, в основі якої лежить запозичення методів корпоративного управління, які застосовуються в бізнесі та некомерційних організаціях, та яка орієнтована на підвищення гнучкості прийняття рішень у державному апараті, зменшення його ієрархічності, делегування повноважень на нижчий рівень прийняття рішень і посилення механізмів зворотного зв'язку між державою та громадянами [5].

Сутність даної моделі управління полягає в поступовому переході від виконавчо-розпорядчих форм управління до врядування, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів суспільства та відповідає двом прагненням – скоротити державний сектор та обмежити роль уряду в суспільстві й економіці, а також поліпшити контроль з боку громадськості над державою через конкуренцію й цінову систему, пошук економічної ефективності та «кращого економічного обслуговування» [6].

Концепція «Good Governance» – «відповідне управління» як «рамкова» модель державного управління в сучасній Європі була сформована під очевидним впливом концепції прав людини. У понятті «Good Governance» термін «добре» використовується в сенсі «таке, що

відповідає суспільним потребам» [7, с. 7-8].

Дана концепція витісняє поширену раніше концепцію «нового публічного менеджменту» з її однобічною орієнтацією на ефективність. Вона наповнює концепцію державного управління гуманітарною та соціальною складовою; формує новий підхід до розуміння належного врядування, яке має тепер відповідати не лише вимогам ефективності, але й бути відкритим, доступним, підзвітним і підконтрольним, а отже – чутливим до вимог громадян та їх потреб. Разом з тим, концепція доброго врядування, визначаючи рамки ефективності і результативності, характеризує процес поєднання влади та обов'язків у суспільстві; визначає публічну політику та рішення щодо суспільного життя; включає взаємовідносини між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства [8, с. 236-237].

У 2010-2011 рр. в Україні широких обертів набрала адміністративна реформа, метою якої є побудова ефективної моделі управління на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Зокрема, серед причин, що спонукали державу відмовитись від традиційного державного управління на користь публічного управління виділяють наступні:

– низька управлінська спроможність держави, що підтверджується нездатністю влади проводити реформи, виконувати передвиборчі обіцянки, дотримуватися «дорожніх карт» з виконання вже запроваджених програм та ухвалених законів;

– низька ефективність державного управління, зокрема, щорічне збільшення адміністративних витрат на утримання держави при стабільно низькому рівні адміністративних послуг;

– зростання невдоволення громадян тими політично-управлінськими

рішеннями, що їх ухвалює уряд, активне висловлювання громадянами власного бачення реформ і шляхів розвитку країни на форумах, блогах і т.п. [9, с. 104].

На нашу думку, поява нової моделі управління передусім спричинена потребою модернізувати публічні інституції та методи їхньої діяльності, процедури, які вони використовують, налагодити діалогову взаємодію громадян та влади щодо механізмів управління.

Список використаних джерел:

1. Зарубіжний досвід публічного адміністрування : метод. рек. / авт. кол. : Н. М. Мельтюхова, В. В. Корженко, Ю. В. Дідок та ін. ; за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. – Київ : НАДУ, 2010. – 28 с.

2. Розроблення підходів та моделей адаптації системи управління місцевим розвитком до стандартів Європейського Союзу : наук. розробка / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко, О. Ю. Бобровська та ін. – Київ : НАДУ, 2010. – 36 с.

3. Муніципальний менеджмент : навч. посіб. / за заг. і наук. ред. Ю. П. Шарова. – Київ : Атіка, 2009. – 404 с.

4. Воробйова О. П. Сучасні управлінські моделі New Public Management і Good Governance та їх впровадження в Україні / О. П. Воробйова // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 42. – С. 230-234.

5. Пасічник М. В. Механізми впровадження нового публічного менеджменту: досвід США [Електронний ресурс] / М. В. Пасічник // Державне управління: теорія та практика. – № 1. – 2009. – Режим доступу : http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Pasichnyk_MV.pdf.

6. O'Toole L. J., Jr. The Implications for Democracy in a Networked Bureaucratic World / L. J. O'Toole, Jr. // Journal of Public Administration

Research and Theory. – 1997. – Vol. 7. – P. 443-459.

7. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України : наук. розробка / О. Я. Красівський, О. С. Киричук та ін. ; за заг. ред. О. Я. Красівського. – Київ : НАДУ, 2013. – 56 с.

8. Дурас М. Добре врядування як об'єкт наукових досліджень / М. Дурас // Наук. вісн. Акад. муніципального управління : Серія «Управління». – 2015. – Вип. 1. – С. 234-241.

9. Європейська інтеграція : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 464 с.

Мельниченко Б. Б.

*к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного
та міжнародного права*

*Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Жук М. І.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Адвокатура відіграє найважливішу роль у забезпеченні права на правову допомогу, оскільки саме вона згідно з Конституцією України діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та в інших державних органах (ст. 59) [1].

На законодавчому рівні діяльність адвокатури на території нашої держави забезпечує ціла низка нормативно-правових актів, що створюють відповідну систему законодавства про адвокатуру України. На чолі з Конституцією України до законодавства про адвокатуру України слід

віднести такі нормативно-правові акти як: Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 р., Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси, Цивільний та Цивільний процесуальний кодекси, Господарський та Господарський процесуальний кодекси, Кодекс адміністративного судочинства України, Правила адвокатської етики тощо.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому даним Законом [2].

Призначення адвокатури – правоохоронна діяльність, захист прав і законних інтересів громадян і організацій. Держава, що визначає себе як правова, повинна бути зацікавлена в тому, щоб адвокатура була високопрофесійним інститутом. Вона повинна забезпечувати незалежність адвокатури і доступність юридичної допомоги; сприяти здійсненню заходів щодо підвищення кваліфікації адвокатів, приймати заходи до захисту адвокатів від переслідувань, необґрунтованих обмежень їх професійної діяльності [3, с. 231].

З метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування. Звідси випливає:

- 1) адвокатура – це недержавний самоврядний інститут, який самостійно вирішує питання своєї організації і діяльності;
- 2) завдання адвокатури – надання фізичним і юридичним особам

усіх видів юридичної допомоги на професійній основі [4].

Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема:

1) звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);

2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;

3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;

5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань

і скарг;

7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою та ін. (ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Разом з тим Законом передбачено професійні обов'язки адвоката, зокрема під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний:

1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;

2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;

3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;

4) підвищувати свій професійний рівень;

5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;

6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги (ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Таким чином, адвокатура є комплексним проявом як державного, так і суспільного інтересу, оскільки саме через адвокатуру і завдяки їй правова держава реалізує можливість забезпечення своїм громадянам їхніх прав і свобод. Діяльність адвокатів, з одного боку, має конституційно обумовлений державно значущий характер, а з другого, – адвокати повинні бути максимально незалежні від держави, щоб ефективно захищати громадян і юридичних осіб від адміністративного свавілля [5, с. 244].

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
3. Козьмініх А. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці / А. В. Козьмініх // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 36. – С. 228-235.
4. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – 528 с.
5. Вільчик Т. Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі / Т. Б. Вільчик // Право України : юрид. журн. – 2014. – № 11. – С. 243-250.

Мельниченко Б. Б.

к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного та міжнародного права

*Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Зубенко В. В.,

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

Корупція – це одне з явищ, які здатні породжувати кризові стани у різних галузях суспільного та соціального розвитку кожної держави,

насамперед це стосується політики, економіки, державного управління, а також є однією із ключових передумов існування організованої злочинності.

З моменту проголошення Україною незалежності поняття «корупція» набуло значного поширення у вітчизняній правовій літературі, виступах політичних діячів та керівників держави. Аналіз законодавства, наукової та довідниково-термінологічної літератури дозволяє стверджувати, що поняття «корупція» сформувалося за давніх часів і розумілося загалом як хабарництво [1].

Дослідники виділяють кілька варіантів походження терміна «корупція». Одні вважають, що він походить від сполучення латинських слів «congrei» (кілька учасників зобов'язальних відносин з приводу одного предмета) і «gimpege» (ламати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати). В результаті утворився самостійний термін «congimpege», який передбачає участь у діяльності кількох осіб, метою яких є «гальмування» нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства. Іноді цей термін також пов'язують з латинським словом, але вже дещо іншим – «conruptio», яке тлумачиться як «підкуп, продажність громадських і політичних діячів, посадових осіб» [2].

Розглядаючи корупцію як соціально-правове явище, доречним насамперед буде навести визначення даного поняття в національній та іноземній правовій літературі.

Згідно з Резолюцією VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності «Практичні заходи боротьби з корупцією» від 07 вересня 1990 р., корупція – це «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилось в протизаконному використанні суб'єктом корупційної діяльності свого службового становища». У міжнародній практиці існують й інші

визначення корупції, найбільш стислим з яких є таке: «корупція – це зловживання владою для одержання особистої вигоди» [3].

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [4].

Як впливає із зазначеного вище, невід'ємними ознаками корупції є, з одного боку: використання службових повноважень чи відповідних можливостей як форма діяння; неправомірна вигода як предмет, засоби або мета, а з іншого: обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди як форма діяння або його предмет; використання службових повноважень та відповідних можливостей як мета [5, с. 14].

Сутність корупції необхідно визначати враховуючи той факт, що вона є різнобічним явищем із негативними наслідками у соціальній, економічній і політичній сфері життя держави, та не може зводитись до конкретного правопорушення.

Причини і наслідки корупції на сьогодні не можна пояснити однозначно, передусім, тому що між ними немає чіткої межі і не завжди можна визначити що є первинним, а що вторинним. Так, нерозвинена економіка може породжувати корупцію і одночасно бути її наслідком. Причини корупції умовно можна звести до кількох груп: політичні, які пов'язані з можливістю використовувати надані повноваження для

задоволення приватних інтересів; економічні з огляду на можливість використання державними службовцями їх повноважень у сфері управління економікою; правові – це, насамперед, неефективна система антикорупційних засобів та недосконале законодавство у сфері протидії корупції; організаційно-управлінські, які пов'язуються з можливістю посадовими особами прийняття рішень на свій розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистих зв'язків; соціально-психологічні – низька громадянська свідомість, менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрати часу вирішити будь-яке питання тощо. Неабияку роль відіграє недостатнє фінансове забезпечення та соціальні гарантії державних службовців [6].

Список використаних джерел:

1. Кузьменко О. В. Курс адміністративного права України : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка. – Київ : Юринком Інтер, 2012. – 808 с.
2. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, О. В. Пирог, Л. І. Чернобай, С. Б. Романишин, Н. О. Вацик. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. – 328 с.
3. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку реалізації та перспективи міжнародного співробітництва : Резолюція VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності від 07 вересня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України, 2014. – № 49. – Ст. 2056.
5. Запобігання корупції : метод. рек. для місцевих активістів / Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова ;

за заг. ред. М. І. Хавронюка. – Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. – 242 с.

6. Шабас І. М. Корупція в Україні: сутність, причини та наслідки [Електронний ресурс] / І. М. Шабас / Актуальна юриспруденція : матеріали наук.-практ. Інтернет-конф. (14 трав. 2013 р.). – Режим доступу : <http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com>

Мельниченко Б. Б.

*к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного
та міжнародного права*

*Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Кіселик М. О.

*студент спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Президент України Петро Порошенко у своєму посланні до Верховної Ради України від 27 листопада 2014 р. зазначив, що євроінтеграція – унікальний шанс, який український народ подарував державі, уперше обравши до українського парламенту проєвропейську конституційну більшість. Водночас, за словами Президента, однією з основних внутрішніх проблем залишається тотальна корумпованість державного апарату, сфери державних послуг, некомпетентність і неефективність державного управління [1].

Так, розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку держави. Після подій 2014-2015 років спостерігається відчутне скорочення рівня довіри до органів влади всіх без винятку рівнів порівняно з 2011 роком, що може бути пов'язане з невиправданими очікуваннями населенням

рішучих змін у країні. Попри загалом невисокий рівень довіри до інститутів влади населення України здебільшого продовжує розглядати вищі органи влади як найбільш відповідальні за боротьбу з корупцією. Як і впродовж усіх років моніторингу, більшість опитаних у 2015 році називають основними відповідальними за боротьбу з корупцією Президента України (60,6 %), Верховну Раду (41,7 %) та Кабінет Міністрів (37,7 %) [2].

Останніми роками було вжито заходи, спрямовані на створення нормативної бази щодо протидії корупції. Так, 14 жовтня 2014 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про запобігання корупції», котрий визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [3].

З метою визначення правових та організаційних засад проведення очищення влади (люстрації) для захисту та утвердження демократичних цінностей, верховенства права та прав людини в Україні 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про очищення влади», який набрав чинності 16 жовтня 2014 р. [4].

На особливу увагу заслуговує Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р., основним завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [5].

Крім того, 12 січня 2015 р. було затверджено стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», якою визначено цілі та показники їх досягнення, а також напрями та пріоритети розвитку країни. Метою

реформ визнано досягнення європейських стандартів життя та гідного місця України у світі. Стратегія сталого розвитку передбачає 62 реформи. Пріоритетними визнано реформування системи національної безпеки й оборони, оновлення влади, здійснення антикорупційної, податкової та судової реформ, децентралізацію державного управління, дерегуляцію та розвиток підприємництва, реформування сфери охорони здоров'я та правоохоронної системи [6].

Загалом до основних антикорупційних заходів в Україні відносять:

1) визначення стратегії соціально-економічного розвитку та здійснення адміністративної реформи;

2) формування ідеології державної служби, тобто її моральних принципів і цінностей;

3) забезпечення прозорості державної влади, здатної повернути довіру людей до державних структур, створити несприятливі умови для вчинення корупційних злочинів, сприяти реалізації конституційних прав громадян на отримання достовірної інформації в цій сфері;

4) удосконалення антикорупційного законодавства [7, с. 37-38].

Підсумовуючи, зазначимо, що для реалізації одного з визначальних аспектів сучасної державної політики в Україні щодо реформування системи запобігання і протидії корупції створена та впроваджена суттєва нормативно-правова база. Однак, для досягнення успіху в цьому процесі зазначена база потребує оптимізації та перевірки на практиці, крім того необхідним є формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України, а найголовніше – наявності політичної волі скористатися нею та впровадити на місцевому рівні [8].

Список використаних джерел:

1. Позачергове послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31656.html>.
2. Стан корупції в Україні. Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень: 2007, 2009, 2011 та 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kiis.com.ua/materials/pr/20161602>
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
4. Про очищення влади : Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 44. – Ст. 2041.
5. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
7. Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні / Л. А. Зубкова // Наук. вісн. Нац. акад. внутрішніх справ, 2017. – № 3 (104). – С. 34-44.
8. Задорожний С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / С. А. Задорожний ; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2017. – 20 с.

Мельниченко Б. Б.

*к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного
та міжнародного права*

*Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Слободян С. В.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху в цьому процесі є передумовою для формування у суспільства довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Система забезпечення протидії корупції – це комплекс узгоджених і взаємопов’язаних заходів кадрово-професійного, інформаційно-аналітичного, науково-методичного, просвітницького, матеріально-технічного та іншого характеру, спрямованих на належне забезпечення практичної реалізації стратегічних завдань у сфері протидії корупції [1].

З 2011 року в Україні функціонує принципово нова антикорупційна система, яка має переважно превентивний характер і орієнтована на створення в суспільстві ефективних механізмів попередження корупції. За таких умов посилюється значення вимог до доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які мають бути ними засвоєні як норми повсякденної поведінки.

Реформа антикорупційної системи розпочалася у 2011 році із

створенням Президентом України Національного антикорупційного комітету та подальшого прийняття низки законодавчих актів, серед яких ключовим є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. [2]. У практичній площині основні напрямки державної антикорупційної політики закріплені у Національній антикорупційній стратегії на 2011-2015 роки, схваленій Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001 [3]. Форми та методи реалізації Стратегії визначені у Державній програмі щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2015 року № 625 [4].

Серед інших нормативно-правових актів вітчизняного антикорупційного законодавства виокремимо: Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 № 1698-VII; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 р. № 1261-VII; Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР; Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI; Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 року № 221-VII (зміни до ст.ст. 354, 368, 369, 370 КК України); Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики» від 14 травня 2013 року № 224-VII;

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» 7 квітня 2011 року № 3207-VI; Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III; Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X та ін.

У жовтні 2014 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII [5]. Відповідно до ст. 1 вищезазначеного Закону, Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Передбачені заходи мають сприяти реальній боротьбі з корупційними проявами. Їх головна мета – викорінення корупції насамперед з вищих ешелонів влади.

Так з метою виконання покладених завдань працівників Антикорупційного бюро наділено правами:

– безперешкодно входити до державних органів, органів місцевого самоврядування, військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України та зони митного контролю;

– отримувати упродовж трьох робочих днів від державних органів та органів місцевого самоврядування необхідну інформацію (у тому числі інформацію з обмеженим доступом);

– на підставі рішення суду отримувати від банків, фінансових та

інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію і документи про операції, рахунки, вклади, угоди фізичних та юридичних осіб;

– залучати на добровільній основі спеціалістів та експертів з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів;

– на підставі рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи;

– відкривати оперативно-розшукові справи;

– витребувати та вивчати оперативні матеріали та кримінальні провадження, що перебувають у провадженні інших правоохоронних органів та ін. [6].

Список використаних джерел:

1. Публічне управління та адміністрування [Електронний ресурс] / Ю. Г. Кальниш, Т. М. Лозинська, В. І. Тимцуник. – Режим доступу : pidruchniki.com/81266

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

3. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>.

4. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2015 р. № 625. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF>.

5. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України

від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

6. Дмитрієв Ю. Правові та організаційні засади функціонування Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції [Електронний ресурс] / Ю. Дмитрієв. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8070?issue=202>.

Неборачок О. І.

викладач кафедри права

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ

Демократичні перетворення, що нині відбуваються в Українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Однією з найважливіших складових цього вкрай непростого процесу є запобігання корупції.

Зменшення рівня корупції до безпечного в Україні можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції. Виділення та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції, що довели на практиці свою ефективність, являють собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду, особливо за відсутності власного реально діючого механізму протидії корупції.

Загалом питання боротьби з корупцією традиційно посідає одне з перших місць у політиці будь-якої країни. Щоправда, ефективність

антикорупційних заходів у різних країнах різна.

Проаналізуємо досвід країн, що досягли певного успіху в цій сфері.

Великобританія. Високі стандарти громадянської поведінки в Британії є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективнішого соціального контролю за державними службовцями. Ця країна має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Система антикорупційних механізмів тут врегульована на законодавчому рівні. Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 році, закони про попередження корупції – в 1906 і 1916 роках були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинність.

Друга особливість – це надзвичайно висока роль громадської думки, вона стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов'язаних з лобіюванням і купівлею політичного впливу, проблем, створених зміною границь приватної і державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо.

Безпосередньо корупційні процеси у Великій Британії відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 року. Його зусилля зосереджені на основних ділянках громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості: це члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; це колишні міністри та інші посадові особи, що працюють в тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді, та інші аспекти громадського життя. За результатами роботи Комітету палата Громад парламенту вирішила призначити парламентського директора

стандартів, заборонити протекцію та розголосити сторонні заробітки членів парламенту.

В основу боротьби з корупцією в **Німеччині** покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Особливо слід виділити обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана виключно для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок в банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи.

Генеральна лінія німецького уряду у сфері запобігання корупції полягає в тому, щоб в результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем.

Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються в Німеччині, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм. У даному разі Німеччина йде шляхом іноземного досвіду, зокрема ізраїльського. Його суть полягає в тому, що фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів.

Японський досвід боротьби з корупцією доводить, що відсутність єдиного кодифікованого акту, направлено на боротьбу з корупцією, не перешкоджає ефективному вирішенню проблеми. Норми антикорупційного характеру містяться в багатьох національних законах.

Особливе значення японський законодавець додає заборонам відносно політиків, державних і муніципальних службовців. Вони, зокрема,

торкаються численних заходів, які політично нейтралізують японського чиновника відносно приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення.

Як і в Сінгапурі, японський законодавець встановлює суворі обмеження фінансування виборчих кампаній, партій і інших політичних організацій, вводить жорстко регламентований порядок здійснення пожертвувань на користь кандидатів на виборах, політичних фондів, встановлює суворий порядок фінансової звітності. Порухення положень закону тягне за собою застосування санкцій.

Японський законодавець кваліфікує як кримінальний злочин дії політиків, що пробивають за винагороду від зацікавленої особи вигідне для неї рішення шляхом впливу на державних, муніципальних службовців, а також юридичних осіб з 50 % капіталу держави або місцевого самоврядування.

В Японії, як і в багатьох країнах, одним з найголовніших напрямів боротьби з корупцією є кадрова політика. Японським державним службовцям гарантована гідна оплата праці. Велику увагу японський законодавець приділяє етичній поведінці політиків і службовців. Так, з квітня 2000 р. в країні діє Закон «Про етику державних службовців», а так само затверджені урядовим указом етичні правила державного службовця і норми адміністративних покарань за їх порушення. В етичних правилах державного службовця даються визначення «зацікавленої особи» докладний перелік неетичних дій, що виключає довільне тлумачення вимог закону.

В квітні 2001 р. в Японії набув чинності Закон «Про розкриття інформації». Цей акт гарантує громадянам право на доступ до офіційної інформації, що є в урядових установах, і можливість подати апеляцію в Раду з контролю за розкриттям інформації в тому випадку, якщо уряд вирішить не розкривати певну інформацію. Ці умови дозволили громадським

організаціям викрити декілька випадків корупції.

Таким чином, в Японії пріоритетними у сфері боротьби з корупцією стали: 1) заходи політичної економії (підзвітність політичного керівництва, реформа фінансування політичних партій і кампаній); 2) реформа державної служби (гідна оплата праці, система стимулів); 3) забезпечення громадських свобод (система соціально-правового контролю і моральної дії на політиків з боку громадського суспільства).

США. Накопичено практично найбільший досвід боротьби з корупцією. Організована злочинність тут вперше стала предметом обговорення на «високому рівні» ще у 1929 році, коли її вивченням займалась так звана «Комісія Цікершема». З того часу ця проблема знаходиться в центрі уваги комісій, комітетів та підкомітетів, що створювались згідно з рішенням конгресу чи президента, які в результаті довгого та ретельного вивчення різних аспектів боротьби з організованою злочинністю та корупцією розробляли рекомендації, які були покладені в основу федеральних законів.

Важливим організаційним заходом, здійсненим урядом США, було створення в червні 1970 р. «Національної ради по боротьбі з організованою злочинністю», головним завданням якої є розробка загальнонаціональної програми дій. Керівну роль в діяльності по боротьбі з організованою злочинністю відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію боротьби зі злочинністю в країні та здійснює методичне керівництво цією роботою. Головним підрозділом Міністерства юстиції, на яке безпосередньо покладена боротьба з організованою злочинністю, є Федеральне бюро розслідувань (ФБР).

В законодавстві США поняття корупції посадовців визначено достатньо широко. Воно включає ряд протиправних діянь, передбачених в основному в чотирьох главах розділу 18 Зводу Законів: 1) «Хабарництво,

нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями»; 2) «Посадовці і службовці по найму»; 3) «Здирство і погрози»; 4) «Вибори і політична діяльність».

Кримінальному переслідуванню за хабарництво в США піддаються не тільки ті, хто одержує хабарі, але і ті, хто їх дає. В Зводі Законів детально вказано, які категорії посадовців розуміються під особами, що одержують хабарі. Відповідальності за дачу хабара підлягає всякий, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, що покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим підлягає як колишній, так і майбутній службовець.

Законодавство США, як і Японії, передбачає обмеження ділової активності колишніх державних посадовців після звільнення з органів державної влади.

Напевно найбільш ефективною є система політичних і правових механізмів боротьби з корупцією **Італійської Республіки**, де над вирішенням цієї проблеми тісно взаємодіють громадські організації та державні установи.

Парламент цієї країни заснував спеціальну Генеральну Раду по боротьбі з організованою злочинністю. Поряд з Генеральною Радою засновані окружні управління по боротьбі з організованою злочинністю та мафією і окремо – Державне управління по боротьбі з мафією.

До завдань даного колегіального органу входять: розробка стратегії по боротьбі з організованою злочинністю та визначення мети для кожного поліцейського формування окремо; раціоналізація ресурсів та коштів, відведених для організації боротьби з організованою злочинністю, а також періодична перевірка досягнутих результатів в їх зв'язку з встановленими напрямками діяльності та, якщо необхідно, прийняття відповідних директив, спрямованих на усунування недоліків або неефективних дій.

Причому вся ця діяльність є відкритою для політичних партій, об'єднань громадян, засобів масової інформації. Зазначене управління надає можливість для участі в роботі інститутам соціального контролю. В цьому плані в 1993 році під тиском громадськості був прийнятий закон «Про угруповання мафіозного типу», який встановив сувору відповідальність за входження до злочинної організації типу мафія. Закон цей було включено до нового кримінального кодексу Італії окремою нормою: «Кожний, хто є членом злочинного угруповання мафіозного типу, у склад якого входить троє та більш чоловік, карається позбавленням волі строком від 3 до 6 років».

Нове законодавство визначає конкретні ознаки, які притаманні мафіозним угрупованням, зокрема: залякування та підкорення силою інших людей, нав'язування їм «закону мовчання» та кругової поруки з метою вчинення кримінальних злочинів, встановлення прямого або непрямого правління і контролю за різного роду економічною діяльністю, отримання незаконних прибутків та незаконних пріоритетів в такій діяльності для себе та інших осіб, а також протистоянню вільного волевиявлення при голосуванні.

За цим законом відповідальність за вчинення злочину суттєво посилюється, якщо мова йде про входження в озброєне мафіозне угруповання. Озброєним вважається таке мафіозне угруповання, члени якого «володіють можливістю користуватись зброєю або вибухівкою для досягнення мети угруповання». При цьому не важливо, знаходиться зброя на руках у мафіозі чи схована в тайниках. Передбачені жорсткі покарання для мафіозі за фінансування легальної економічної діяльності за рахунок коштів, здобутих злочинним шляхом, в тому числі прибутку від легалізації «брудних грошей».

Застосування нового закону «Про угруповання мафіозного типу»

здійснюється також під контролем громадськості та органів представницької демократії, що дало змогу внести дестабілізацію в ряди мафії. Однією з форм такого контролю є заслуховування звітів Міністра внутрішніх справ у парламенті республіки два рази на рік. Такі багатоаспектні зусилля суб'єктів політики та італійської юстиції мають позитивні результати. З 1993 року до цього часу заарештовано більш, як 3500 членів мафіозно-злочинних угруповань.

Водночас це стало можливим завдяки реальному втіленню в політико-правове поле Італії принципів розподілу влад, незалежності судової влади від урядового впливу та втручання інших гілок влади. Завдяки цьому Італійська судова система є найважливішою із трьох гілок влади в системі механізмів боротьби з корупцією. В Конституції Італії втілено політичне рішення про надання Верховній Раді суддів виключних прав на заохочення та покарання суддів. Дві третини членів Ради обираються суддями і одна третина – політичними партіями. Крім того, адміністративні комісії мають статус судів, а Конституція передбачає адміністративне провадження з деяких кримінальних справ. Дієвим антикорупційним механізмом слід визнати також те, що судді, прокурори і слідчі вважаються членами однієї професії і регулярно міняються ролями. Кожна прокуратура є автономною. Кожний прокурор має такі ж гарантії незалежності, як і судді.

Європейський Союз щорічно вимірює рівень корупції в країнах-членах. Найнижчий показник у країнах так званої старої демократії – західноєвропейських. Найвищі показники в країн Східної Європи: у Румунії, Болгарії, Балканських державах. Тобто там, де боротьба з корупцією має набагато коротшу історію. Експерти вважають, що досвід саме цих країн найбільш прийнятний для України.

Причини корупції для кожної з країн можуть відрізнятися, але головними серед них будуть невдало побудована система державного

управління (або незакінчені реформи в системі органів державного управління), непрофесійність топ-менеджерів у державі, відверто недосконала судова система, політична корупція в парламенті, брак політичної волі національних лідерів щодо ефективного протистояння проявам корупції, насамперед проявам політичної корупції, слабкість інститутів громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андрушко П. П. Чи є шанси подолати корупцію? / П. П. Андрушко // Юридичний вісник України. – 2011. – № 8. – 19-25 лют. – С. 6-7.
2. Андрушко П. П. Чи є шанси подолати корупцію? / П. П. Андрушко // Юридичний вісник України. – 2011. – № 9. – 26 лют.-4 берез. – С. 6-7.
3. Хавронюк М. Дивна боротьба / М. Хавронюк, Т. Якімець // Дзеркало тижня. – 2011. – № 14. – 16 квіт. – С. 6.
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи (Страсбург, 27 січня 1999 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 50. – Ст. 496.5.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (31 жовтня 2003 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 50. – Ст. 496.
6. Інформаційно-аналітичний бюлетень «Громадська думка». – № 10 (92).
7. Антикорупційний вісник «Ваша Надія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.antykor.info>
8. Цимбалюк М. М. Використання досвіду країн ЄС у протидії корупції – вимога часу / М. М. Цимбалюк // Протидія корупції: європейський досвід та українські реалії : тези міжнар. наук.-практ. конф.

(20-21 квіт. 2012 р.). – Львів : Львів. держ. ун-т внутрішніх справ, 2012. – 176 с.

Ошурко О. Я.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Пришляк Г. Я.*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

З метою вдосконалення механізму протидії корупції та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». На сучасному етапі розвитку українського суспільства діяльність цього правоохоронного органу, на який покладено попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових, повинна бути не просто успішною та якісною, а максимально результативною.

Офіційного тлумачення терміна «адміністративно-правовий статус» у законодавстві України немає. Втім у науці адміністративного права його визначають як сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним суб'єктом; як сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених в нормах адміністративного права. Отже, основою адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративного права виступають його права та обов'язки, що реалізуються ним у адміністративно-правових відносинах та поза ними.

Існує інший підхід до характеристики поняття «адміністративно-правовий статус» через термін «правовий статус суб'єкта публічної адміністрації» – це закріплена у нормативних актах сукупність взаємозалежних та взаємообумовлюючих функціональних інструментів (компетенція) і статичних якостей (цільовий, організаційно-структурний компоненти), необхідних для повноцінної участі цих суб'єктів у адміністративно-правових відносинах, забезпечення досягнення соціального ефекту.

Зміст та межі діяльності різних суб'єктів публічної адміністрації, в тому числі й Національного бюро, визначаються такими нормативно закріпленими критеріями:

- мета й завдання діяльності – цільовий компонент правового статусу;

- внутрішній устрій та його зовнішня організаційна форма існування – організаційно-структурний компонент;

- повноваження суб'єкта та його функції, необхідні для досягнення поставленої перед ним мети та вирішення завдань, – компетенція.

Загалом категорія «правовий статус» є багатоаспектною й багатоелементною. Основними елементами цього правового інституту є: завдання та цілі, повноваження та компетенція, відповідальність, порядок формування та процедури діяльності органів.

Визначення адміністративно-правового статусу Національного бюро є важливим для характеристики його прав, обов'язків та відповідальності, удосконалення правових норм, що регулюють діяльність вказаного органу, оптимізації процесу виконання ним своїх повноважень та досягнення цілей, задля яких його створено.

Характеризуючи адміністративно-правовий статус НАБУ, необхідно враховувати, що його діяльність спрямована на протидію саме

корупційним кримінальним правопорушенням (злочинам) та вчиненим вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Такі правопорушення становлять загрозу національній безпеці.

Поняття злочину визначено у Кримінальному кодексі України (ст. 11), а корупційного правопорушення – у Законі України «Про запобігання корупції». Щодо поняття «вищі посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», то Закон України «Про запобігання корупції» надає лише перелік уповноважених осіб. Вищими посадовими особами відповідно до Закону України «Про звернення громадян» є Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України.

Наступним елементом адміністративно-правового статусу Національного бюро, що відображає його організаційно-структурний компонент, є внутрішній устрій та зовнішня організаційна форма існування.

Оскільки на спеціальний антикорупційний орган покладається багато завдань, то це вимагає утворення у його складі сукупності внутрішніх складових. Усталеною є форма поділу суб'єктів публічної адміністрації на департаменти, головні управління, управління, відділи, відділення, групи, сектори, посади.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. : Указ Президента України від 21 жовтня 2015 р. № 1001/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.

3. Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця : Наказ Голодержслужби від 04 серпня 2010 р. № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Буракова Л. Почему у Грузии получилось / Л. Буракова. – Москва : ООО «Юнайтед Пресс», 2011. – 271 с.
5. Козак В. І. Феномен корупції : науковий погляд на реальний стан в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Козак // Сайт Нац. бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/30.pdf.
6. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/print/8004.html>.
7. Офіційний сайт Transparency International Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/%D0%A1PI-2015>.
8. Пасічник В. М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією / В. М. Пасічник // Демократичне врядування. – 2014. – Вип. 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_1.

Павлюк Н. М.

*асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

СУБ'ЄКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Корупція (від лат. corrumpere – псувати) – негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з

метою особистого збагачення [1].

Корупція – це використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [2].

За вчинення корупційних правопорушень особи, уповноважені на виконання функцій держави, притягуються у встановленому законом порядку до:

- 1) кримінальної;
- 2) адміністративної;
- 3) цивільно-правової;
- 4) дисциплінарної відповідальності.

Закон України «Про запобігання корупції», визначає коло осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, що можуть бути притягнені до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

Закон виділив декілька категорій осіб, які можуть бути суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення.

1. Суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший

заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних комісій;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з

виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією;

4) кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост;

5) фізичні особи, які:

отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції (як безпосередньо, так і через третіх осіб або будь-яким іншим способом, передбаченим відповідною програмою (проектом));

систематично, протягом року, виконують роботи, надають послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингу антикорупційної політики в Україні, підготовки пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, – якщо фінансування (оплата) таких робіт, послуг здійснюється безпосередньо або через третіх осіб за рахунок технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції;

є керівниками або входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших непідприємницьких

товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням, протидією корупції, імплементацією стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингом антикорупційної політики в Україні, підготовкою пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, та/або беруть участь, залучаються до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням, протидією корупції.

Подолання корупції має велике суспільне значення і є на сьогодні одним із найважливіших завдань держави. За останній час в Україні на всіх рівнях влади започатковані і продовжують вживатися суттєві комплексні заходи щодо подолання не тільки окремих проявів корупції, а й докорінних змін у ситуації з цієї проблеми.

Прийняття нового антикорупційного законодавства – відправна точка в процесі протидії, запобіганні і саме боротьбі з корупцією. Основним завданням держави в боротьбі з корупційними діями є – змінити переконання більшості громадян в необхідності вирішувати свої питання в органах влади через хабарі, переконати людей в спроможності держави покарати чиновника за вчинені правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Корупція. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Коррупция>.

2. Про запобігання корупції : Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 45. – Ст. 2056. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

Пришляк Г. Я.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МЕТОДОЛОГІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ У ДОСЛІДЖЕННІ ДЕМОКРАТИЧНОГО КОНТРОЛЮ

Хоча в літературі не сформувалося єдиного визначення предмета методології, проте в юриспруденції найпоширенішою є думка, що методологія теорії держави і права зводиться до методів або вчення про методи пізнання правової дійсності. Так, на думку С. А. Комарова, методологія являє собою лише «...вчення про науковий метод пізнання» [1, с. 14-15]. Аналогічної точки зору дотримується і професор В. М. Корельський, який також вважає, що «...вчення про методи наукового пізнання називається методологією» [2, с. 11].

З цією позицією не погоджується М. С. Кельман, оскільки в такому випадку, на його думку, допускається ігнорування системного підходу до дослідження і навіть підміна методології дослідження методикою його проведення, а розглядаючи методологію теорії держави і права як науки, насамперед, необхідно ґрунтуватися на світоглядних основах дослідження [3, с. 79].

П. М. Рабінович визначає методологію юридичної науки у двох аспектах. Він вважає, що методологія юридичної науки – це: а) система підходів і методів, способів і засобів наукового дослідження; а також б) вчення (теорія) про їх використання при дослідженні державно-правових явищ [4, с. 150].

Таким чином, на нашу думку, методологія сучасної юридичної науки – сукупність певних теоретичних принципів, логічних прийомів і конкретних способів дослідження сучасних державно-правових явищ. Зазвичай у процесі дослідження кожного самостійного державно-

правового явища формується власна, оригінальна, часто доволі специфічна методологія. Зокрема, методологія дослідження проблем юридичної відповідальності є відмінною від методології пізнання демократичного контролю. До того ж методологія теоретико-правових досліджень значною мірою піддається впливу суб'єктивних чинників, пов'язаних з правовою свідомістю, науковим світоглядом, правовою культурою і навіть рівнем юридичної освіти та спеціальної наукової підготовки дослідника. Тому пізнання навіть одного й того самого державно-правового явища різними дослідниками може мати своїм наслідком формування діаметрально протилежної методології дослідження цього явища.

Незважаючи на певні здобутки вітчизняної політико-правової думки, поза увагою учених залишаються проблеми формування чіткої методології, яка б дала можливість вирішити проблеми виявлення сутності й змісту демократичного контролю як невід'ємного інституту народовладдя. На жаль, існуючі на сьогодні онтологічні підходи до виявлення суспільної цінності демократії та основних викликів і загроз демократії все ще мало використовуються юридичною наукою.

Методологія дослідження проблем форм демократичного контролю, як і будь-якого іншого спеціального предмета загальної теорії держави і права, має за основу передусім систему різнопорядкових за змістом і формою методів. Іншими словами, першоосновою методології є метод (з давньогрецької – шлях пізнання).

У сучасній юридичній науці під методом науки прийнято розуміти сукупність принципів, правил, прийомів і способів пізнання державно-правових явищ. Метод науки у загальній теорії держави і права – це шлях, що веде до раціональної, а відтак зрозумілої і конкретної відповіді на запитання теоретичного пізнання, чи практичного досвіду, чи пошуку меж цього пізнання [3, с. 88]. Це визначення співвідноситься і з методологією

дослідження проблем демократичного контролю, основу якого становлять безперечно основні методи науки теорії держави і права.

Традиційним для юридичної науки є положення про те, що її методи становлять чітку систему, що будується на певних ієрархічних рівнях. Умовно можна виділити такі системи методів: загальнофілософські, загальнонаукові, спеціальні та приватнонаукові методи пізнання теорії держави і права [3, с. 89].

Так, загальнофілософські методи формують основні методологічні підходи до дослідження основ демократичного контролю та світогляд дослідників цієї теоретико-правової проблематики.

Дієвим у дослідженні теоретико-правових засад демократичного контролю залишається детермінаційний методологічний підхід, запропонований Лапласом. Отже, визначити категорію «демократичний контроль» і виявити її юридичні властивості, зокрема, принципи цієї форми демократії, неможливо без з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між досліджуваним явищем і соціальним середовищем.

Певні перспективи методологічного порядку в дослідженні проблем розвитку демократичного контролю зберігаються і за методом історизму, класова спрямованість якого характерна і для форм демократичного контролю, адже генеза народного контролю має переважно формаційний характер, а основні віхи розвитку цього інституту тісно пов'язані з соціальними перетвореннями, які зазвичай мають класовий або національний характер.

Зберігають свою актуальність і діалектичні методологічні підходи, основані на всебічному охопленні проблем теорії та практики форм демократичного контролю, на вивченні зв'язків інститутів безпосередньої та представницької демократії в організації контролю народу за державними органами в Україні. Діалектичний підхід важливий і в

розв'язанні парадигми, що стосується минулого, теперішнього і майбутнього демократичного контролю.

Протягом останніх років у вітчизняній теоретико-правовій науці широко застосовуються новітні, раніше невідомі або й заборонені за радянських часів методологічні підходи, що дають можливість на сучасному рівні досліджувати проблеми державно-правового буття. До таких слід зарахувати екзистенціалізм, персоналізм, біхевіоризм, нормативізм, синергетизм, соціологічну школу, психологічну школу, які істотно збагачують загальнолюдські уявлення про зміст теорії держави і права. У гармонійному поєднанні з іншими методами вони сприяють формуванню комплексної методології дослідження проблем демократичного контролю в Україні.

Важливим методологічним інструментарієм вивчення проблем демократичного контролю в Україні є й загальнонаукові методи пізнання, серед яких слід відзначити системний метод. Його використання дає змогу дослідити сформульовану проблему в єдності її соціального змісту і юридичної форми, здійснити всебічний аналіз форм демократичного контролю в Україні за діяльністю органів державної влади й управління.

Статистичний метод, який відноситься до спеціальних методів загальної теорії держави та права, дозволяє виявити ефективність дій правових форм демократичного контролю, визначити їх вплив на суспільні процеси. Так, у юридичній науці повинні становити інтерес дані про участь виборців у референдумах, рівень їх активності, кількісні показники про форми зв'язку державних посадовців з народом тощо.

Похідним від системного є функціональний метод, який дає змогу пізнати механізм функціонування структури елементів демократичного контролю – народовладної ідеології, відповідного законодавства України та правового механізму реалізації демократичного контролю. У цьому

випадку функціональний метод пізнання інституту демократичного контролю трансформується в структурно-системний метод.

Ще одним і спеціальних методів загальної теорії держави і права є соціологічний метод, який дозволяє глибоко, з урахуванням потреб суспільної практики підійти до вирішення питань такого інституту як демократичний контроль, а також виявити низку нових проблем. Крім того, багато соціологічних засобів таких, як експеримент, опитування населення, спостереження та ін., можуть використовуватися для прогнозування таких явищ у сфері здійснення демократичного контролю як контроль народу над органами державної влади, їх посадовими особами, реалізація повного комплексу політичних прав і свобод людини й громадянина тощо. Це, в свою чергу, дасть можливість на науковому рівні обґрунтувати ті соціальні чинники (сприятливі, позитивні або негативні), які перешкоджають розвитку, дієвості демократичного контролю та запропонувати шляхи їх подолання.

Особливе значення в теоретичній науці про державу і право має порівняльно-правовий (компаративний) метод дослідження [3, с. 98], який належить до групи приватних методів. За допомогою даного наукового способу ми можемо проаналізувати етапи становлення інституту демократичного контролю в різних державах світу і на цій основі виробити рекомендації щодо вдосконалення організації та дієвості правових форм демократичного контролю в Україні.

Таким чином, перелік методів, що застосовуються для дослідження проблем демократичного контролю та його правових форм, звісно, не є вичерпним, оскільки сама методологічна система загальної теорії держави і права, якій властивий постійний динамізм, перебуває на стадії активного розвитку, а отже, поповнюється новими методами. Безперечно, ці методи можуть бути включені у методологію дослідження проблеми

демократичного контролю в Україні. Вочевидь проведення таких досліджень може сприяти формуванню спеціальних методів, які будуть властиві лише для досліджень теоретико-правових основ демократичного контролю. Тому розвиток дієвого демократичного контролю в умовах сучасного державотворення, безумовно, буде сприяти й удосконаленню методології відповідних наукових досліджень в Україні.

Список використаних джерел:

1. Комаров С. А. Общая теория государства и права : учебник / С. А. Комаров. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юрайт, 1998. – 416 с.
2. Теория государства и права : учебник / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. – Москва : Инфра-М, 1997. – 570 с.
3. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: методологічні проблеми розвитку та системний аналіз : монографія / М. С. Кельман. – Тернопіль : Терно-граф, 2007. – 152 с.
4. Основи загальної теорії права і держави : навч. посіб. / П. М. Рабинович. – Вид. 6-е. – Київ : Консум, 2002. – 160 с.

Різник О. В.

студент другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

науковий керівник: к.ю.н., доц., завідувач кафедри права

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Яворська В. Г.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В Україні, незважаючи на існуючу загрозу, боротьба з корупційними проявами зводиться лише до публічних обговорень у засобах масової інформації, гучних скандалів, пов'язаних із хабарами і зловживаннями державних посадових осіб і службовців, що є лише часткою системного

явища корупції. Як наслідок, корупція сприймається в органах влади й управління, а через засоби масової інформації і суспільством, як незаконна або аморальна економічна діяльність, пов'язана з отриманням фінансових ресурсів або матеріальних надбань лише суб'єктами державної влади.

Корупція в Україні за останні роки охопила всю вертикаль економіки, включаючи процеси прийняття рішень держапаратом, функціонування бізнесу і життєдіяльність домогосподарств, перетворившись в найгострішу проблему суспільства. Характерним для національної економіки є формування все більш складних за ієрархічною побудовою корупційних систем, створення та існування яких можливо лише завдяки зрощенню державновладних та кримінальних структур [1].

Для дослідження питання боротьби з корупцією важливе значення має аналіз історичних аспектів поняття корупції та заходів боротьби з нею.

Корупція – це соціальне явище, яке бере витoki у далекому минулому. Від античної доби й до сьогоднішніх днів значною проблемою політики в Європі є проблема контролю за особами та групами осіб, які ставлять власні інтереси вище за інтереси держави і суспільства в цілому. З появою такої соціальної групи, як чиновництво, корупція набула масштабного розмаху. Її міра та відвертість визначалися повнотою надання чиновництву влади над населенням та рівнем загального культурно-цивілізаційного розвитку самого суспільства [2].

Ще понад два тисячоліття тому корупція сприймалась як головний чинник політичних змін, як явище, що неминуче спричиняє падіння некомпетентних режимів та зміну їх більш міцною владою.

Історія корупції як соціального явища бере свій початок у глибокій давнині. У Стародавній Греції в IV-V століттях до нашої ери прояви корупції здебільшого мали побутовий характер і проявлялись як «псування їжі і питної води». Пізніше корупцією стали називати деякі карані в

судовому порядку дії, такі як: зіпсованість моралі, розпусність молоді, розлад порядку в полісі [2].

Антична спадщина доводить, що проблема корупції існувала також і в ті часи. Так, давньогрецькі філософи Платон і Арістотель у своїх роботах неодноразово згадували про руйнівний вплив зловживання владою та хабарництва на економіку, політичне і духовне життя суспільства. Арістотель у роботі «Політика» виділяв корупцію як найважливіший фактор, здатний привести державу якщо не до загибелі, то до виродження [1].

У стародавньому Римі та Афінах боротьба з корупцією була насамперед справою гуртової моралі та суспільного контролю. В цих державах-полісах справді було вжито певних заходів, що мали обмежити ризик таємних послуг та операцій. Так, наприклад, часто членів рад чи зборів обирали жеребкуванням, вважаючи, що випадок – найкраща запорука об'єктивності. Для виборних посад встановлювалися короткі терміни без права переобрання. Зокрема, в стародавньому Римі претор, як і більшість магістрів, обирався на один рік, обов'язки виконував безоплатно. Але така система створювала можливість підкупу виборців заможними громадянами. Цицерон в своїх судових виступах наводить багато фактів зловживання при виборах на посаду претора, а також інших магістратів і при виконанні ними своїх обов'язків. Підтверджується це і наявністю спеціальних норм в республіканському законодавстві, які були направлені на попередження зловживань.

Історія корупції не поступається в часовому вимірі свого існування історії людської цивілізації, де б вона не коїлася – у Єгипті, Римі або Іудеї. Хабарництво також згадується в російських літописах XIII ст. Як і у Візантії, чиновникам на Русі не платили «жалування», вони жили за рахунок народу. Тому і призначалися чиновники на короткий термін – на

один, два роки. Перше законодавче обмеження корупційних діянь належить Іванові III. А його онук Іван Грозний уперше ввів смертну страту в якості покарання за надмірність у хабарах, відмінивши своїм указом 1555 року «кормление чиновников» [2].

Протягом століть це явище живе і процвітає – практично за будь-якого режиму та будь-якої влади. І так само давно люди намагаються знайти причини корупції і способи її обмеження. Фактично першу антикорупційну заповідь дав Господь через Мойсея, який записав те, що почув з неба: «Дарів не приймай, бо дари сліпими роблять зрячих і перекручують справу правих». Корупція як соціальне явище виникло настільки давно, що іноді складається враження, що, якщо не одночасно з зародженням людства на землі, то принаймні з виникненням у людському житті владних і грошових взаємовідносин. Перша згадка про корупцію, як негативну форму здійснення державної служби, знайшла своє відображення в найстарішому з відомих людству історичних пам'ятників державності – архіві стародавнього Вавілону, що припадає на другу половину XXIV століття до нашої ери. В епоху шумерів і семітів цар Лагаша (територія сучасного Іраку) Урукагіна був вимушений реформувати своє державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників і суддів [3].

В період середньовіччя, розвитку монархічної форми правління, головним корупціонером виступає монарх, що надає пільги та привілеї, спускаючи їх згори донизу ієрархічними щаблями. Завдяки вмільому розподілу титулів, пільг та посад (а також постійної загрози позбавитися цієї ласки) монарх маніпулює своїм оточенням. Наприклад, у Російській Імперії чиновники призначалися відповідно до походження, тобто перевага надавалась не особистим якостям особи, а відповідно до ієрархії прізвищ.

Історія боротьби радянської влади з корупцією закінчилася разом із

самою владою, не увінчавшись успіхом. Ця боротьба, на нашу думку, характеризується декількома цікавими і важливими рисами.

По-перше, радянська влада не визнавала слово «корупція», дозволивши ввести його у вжиток лише наприкінці 80-х років. Замість нього використовувалися терміни «хабарництво», «зловживання службовим становищем», «попуск» і т.п. Заперечуючи термін, заперечили поняття, а отже і явище. Тим самим заздалегідь прирікали на невдачу й аналіз цього явища, і будь-яку боротьбу з його кримінально-караними наслідками [2].

7 червня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», який став новим довгоочікуваним етапом реформ, як в судовій галузі, так і в боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Волошенко А. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви / А. Волошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 8-16.

2. Історичні прояви корупції та особливості боротьби з нею [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mego.info>

3. Історично-правові аспекти виникнення корупції та методів боротьби з нею як ганебним антисоціальним явищем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dli.donetsk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4229:2015-11-30-3&catid=4:novini&Itemid=9

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З ПРАЦІВНИКАМИ, ЩО ОБСЛУГОВУЮТЬ ТОВАРНО-ГРОШОВІ ЦІННОСТІ

Аналізуючи норми чинного законодавства, беремо до уваги що п. 2 ст. 41 Кодексу законів про працю України надає право власникові чи уповноваженому ним органу право розірвати трудовий договір у разі вчинення працівником винних дій, що дають підставу для втрати до нього довіри з боку власника або уповноваженого ним органу. На цій підставі можуть бути звільнені з роботи лише особи, які безпосередньо обслуговують грошові або товарні цінності. Товарні цінності – це, треба думати, не будь-які матеріальні цінності. Товар у розумінні п. 2 ст. 41 КЗпП – це матеріальні цінності, що прийняті на зберігання, що зберігаються на складі, що відпускаються зі складу, з торгового залу, іншого сховища.

Враховуючи факт того, що законодавець не визначив належної правової інтерпретації поняття особи, що обслуговує грошові або товарні цінності, відтак в даному випадку доречно звернутись до практики судів України, які розуміють такого даного суб'єкта трудових відносин, що наділений наступними ознаками: 1) безпосереднє обслуговування працівником грошових, товарних або культурних цінностей (прийом, зберігання, транспортування, розподіл та ін.); 2) винна дія працівника; 3) втрата довіри до працівника з боку власника або уповноваженого ним органу. Як роз'яснено в абзаці другому пункту 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 року № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів», звільнення з підстав втрати довіри суд

може визнати обґрунтованим, якщо працівник, який безпосередньо обслуговує грошові або товарні цінності (зайнятий їх прийманням, зберіганням, транспортуванням, розподілом та ін.), вчинив умисно або необережно такі дії, які дають власнику або уповноваженому ним органу підстави для втрати до нього довіри (зокрема, порушення правил проведення операцій з матеріальними цінностями).

Вказана думка Верховного суду України узгоджується з сучасною судовою практикою, зокрема в Вищій спеціалізованій суд з розгляду цивільних і кримінальних справ в своїй ухвалі, від 1 березня 2017 року зазначає, що при встановленні у передбаченому законом порядку факту вчинення працівниками розкрадання, хабарництва і інших корисливих правопорушень ці працівники можуть бути звільнені з підстав втрати довір'я до них і у тому випадку, коли зазначені дії не пов'язані з їх роботою. Вирішуючи під час розгляду справи про поновлення на роботі працівника, звільненого за пунктом 2 частини першої статті 41 КЗпП України, питання, чи відноситься позивач до кола працівників, які безпосередньо обслуговують грошові та товарні цінності, суду в кожному конкретному випадку необхідно з'ясувати: чи становить виконання операцій, що пов'язані з таким обслуговуванням цінностей, основний зміст трудових обов'язків позивача; чи носить виконання ним указаних дій відповідальний, підзвітний характер з наявністю обліку, контролю за рухом і зберіганням цінностей. Зазначена правова позиція висловлена Верховним Судом України у постанові від 24 вересня 2014 року у справі № 6-104цс14, яка згідно зі ст. 360-7 ЦПК України є обов'язковою для судів України.

Однак, слід звернути увагу насамперед на те, чи наявний в посадовій інструкції такої особи обов'язок по виконанні трудової функції, стосовно обслуговування грошових або товарних цінностей. Факт наявності такого

положення в даному офіційному документі є обов'язковою умовою для звільнення працівника з підстав п. 2 ст. 41 КЗпП України, оскільки саме за його допомогою є можливим встановити, чи є дана особа причетна до вчинення вказаного протиправного діяння та, чи має вона фактичну можливість його вчинити. Якщо ж тих або інших причин працедавець знехтував своїм обов'язком по роз'ясненню працівникові його права і обов'язків, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 29 КЗпП України, необхідно в даному випадку звернутись до положень Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336. Оскільки, як зазначає Міністерство праці та соціальної політики України в своєму Листі від 29.12.2004 р. № 336, довідник є нормативним документом, обов'язковим з питань управління персоналом на підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності та видів економічної діяльності. Він є основою для розроблення посадових інструкцій працівникам, які закріплюють їх обов'язки, права та відповідальність. Конкретний перелік посадових обов'язків визначається посадовими інструкціями керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців, які розробляють і затверджують на основі Довідника працедавці, ураховуючи конкретні завдання та обов'язки, функції, права, відповідальність працівників цих груп та особливості штатного розпису підприємства, установи, організації. Посадові інструкції повинні відображати повний перелік завдань та обов'язків, повноважень і відповідальності, у разі потреби мати необхідні пояснення, а всі терміни – чіткі визначення.

Що ж стосується наступної умови, зокрема наявності винних дій працівника в процесі обслуговування товарних або грошових цінностей, то нерідко виникає ситуація, коли працедавець, приймаючий рішення про

звільнення працівника здійснює таке звільнення, в неналежний законом спосіб та з порушенням своїх повноважень, насамперед така ситуація виникає при встановленні на підприємстві факту крадіжки того чи іншого майна.

Враховуючи факт того, що чинне законодавство України не містить нормативно-правових актів, які б регламентували процедуру службового розслідування на підприємствах, установах, організаціях приватної форми власності, відтак керуючись Листом міністерства юстиції України від 30.01.2009 р. № Н-35267-18, в якому зазначається про аналогію закону – рішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на схожі випадки. Застосування аналогії забороняється, якщо вона прямо заборонена законом чи якщо закон пов'язує настання юридичних наслідків з наявністю конкретних норм, а при вирішенні справи по аналогії закону чи аналогії права обов'язковим є дотримання таких умов: аналогія допустима лише у випадку повної чи часткової відсутності правових норм; суспільні відносини, до яких застосовується аналогія, повинні знаходитися у сфері правового регулювання; повинна бути схожість між обставинами справи і наявною нормою за суттєвими юридичними ознаками; пошук норми, що регулює аналогічний випадок, повинен здійснюватися спочатку в актах тієї ж галузі права, у випадку відсутності – в іншій галузі права і у законодавстві в цілому; винесене у процесі використання аналогії правове рішення не повинно суперечити нормам закону, його меті; обов'язково повинно бути мотивоване пояснення причин застосування рішення по аналогії до конкретного випадку, то в даній справі, задля встановлення законності дій працедавця, нам слід керуватися «Порядком проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону

України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», затвердженого Постановою КМУ, від 13 червня 2000 р. № 950 так, як останній безпосередньо регулює суспільні відносини у сфері праці, результат, який роботодавець прагне досягти, застосовуючи даний порядок, ідентичний результату, що було досягнути за вищевказаних обставин, а інші нормативно правові акти, які б конкретно регулювали дане коло суспільних відсутні.

Однак необхідно врахувати, що результати даного розслідування не визнають безпосередньої вини особи у вчиненні неправомірних дій, оскільки термін «крадіжка» насамперед охоплюється правовим регулювання кримінального та адміністративного права України, а вже опосередковано стосується інших галузей права та законодавства, оскільки факт її вчинення підтверджується вироком суду, у випадку якщо це кримінально каране діяння, стосовно якого було проведено досудове розслідування або ж постановою про вчинення адміністративного правопорушення, у випадках встановлених законом.

В статті 1 Кримінального процесуального кодексу України міститься положення, що досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності та виокремлює такого суб'єкта владних повноважень, як слідчого – який є службовою особою органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро

розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, що уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Що ж стосується адміністративного законодавства, то в нормах Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме ст. 51 визначається таке правопорушення, як дрібне розкрадання чужого майна, що в свою чергу, згідно статті 221 цього ж Кодексу повинно розглядатись судом.

Підсумовуючи наведене, робимо висновок, що задля встановлення факту вчинення крадіжки, в аспекті діяння кримінально караного характеру або ж дрібного розкрадання, як адміністративного правопорушення, потрібно здійснити законодавчо визначену процедуру встановлення вини особи у вчиненні того чи іншого діяння. Такою процедурою насамперед є досудове розслідування кримінального провадження, направлення обвинувального акту до суду та винесення на його основі обвинувального вироку, у випадку встановлення вини особи у вчиненні кримінально караного діяння. Якщо ж дії по привласненню чужого майна містять ознаки адміністративного правопорушення, то процесуальний порядок притягнення до відповідальності за його вчинення полягає в складенні протоколу, що засвідчує факт розкрадання і винесення на його основі рішення суду про вчинення такого правопорушення, але при умові винуватості особи.

Нерідко на практиці виникає ситуація, коли працівника звільняють за п. 2 ч. 2 ст. 41 КЗпП України посилаючись на акт службового розслідування факту розкрадання майна, який за своєю сутністю є фіксує документом та не має розпорядчого характеру, що є грубим

порушення норм трудового законодавства, оскільки перш за все вина особи у вчиненні вказаних дій повинна бути доведена у вищезазначеному встановленому законом порядку, а, по-друге, звільнення на такій підставі чітко регламентовано нормою п. 8 ч. 1 ст. 40 КЗпП, де вказано, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом вчинення за місцем роботи розкрадання (в тому числі дрібного) майна власника, встановленого вироком суду, що набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу.

Савицька А. О.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Пришляк Г. Я.*

КОНТРОЛЬ СУСПІЛЬСТВА ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Проголошення незалежності України сприяло активізації процесу демократизації суспільства та держави, пошуку такої організації публічної влади, яка б відповідала європейським стандартам і була б спрямована на забезпечення прав і свобод людини. Важливою складовою такого процесу є побудова оптимальної системи місцевого самоврядування, яка у сучасному світі сприймається як єдино можлива демократична і раціональна модель здійснення влади народу на місцях, один із найважливіших інститутів громадянського суспільства.

З багатьох причини об'єктивного та суб'єктивного характеру у нашій країні не вдається створити дієвого демократичного механізму, що гарантує повну підконтрольність політичних інститутів та їх органів народу, забезпечує його дійсно активну участь в управлінні суспільними і державними справами.

Йдеться саме про механізми зворотного зв'язку, зокрема про суспільний контроль над діяльністю держави та її органів. Домінування прямої, безпосередньої демократії над представницькими органами, створення організаційних гарантій повної підконтрольності посадових осіб населенню є найважливішим критерієм самоврядування народу.

Так, В. Л. Мусіяка схильний до думки, що контроль суспільства над владою, участь громадян в економічному, правовому, політичному, культурному житті неможливі без активного місцевого самоврядування [1, с. 32].

Щодо поняття місцевого самоврядування, то у найбільш загальному виді під самоврядуванням розуміють відносно автономне функціонування певного колективу (організації) людей, що забезпечується самостійним прийняттям членами цього колективу норм та рішень, які стосуються його життєдіяльності, відсутністю в колективі розриву між суб'єктом та об'єктом управління [2, с. 5]. Більш детальне визначення пропонує В. Д. Ткаченко, на його думку самоврядування – це «спосіб соціального управління загальними справами певної спільноти (утворення) людей, який ґрунтується на їх сумісній діяльності з прийняття рішень та їх здійснення» [3, с. 79].

У свою чергу статтею 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування визначається як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів

кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Тут же й відзначається, що місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [4].

Перефразовуючи визначення, можна відмітити, що реальне народовладдя – це не стільки виконання суспільних функцій від імені та за дорученням народу при належному врахуванні його волі та інтересів, скільки безпосередня участь самого народу у виробленні й прийнятті найважливіших для суспільства рішень, в їх здійсненні та в контролі за їх виконанням.

Таким чином, потрібно усвідомити, що сила місцевого самоврядування полягає насамперед у тому, що воно сприяє розвитку демократії «знизу». Саме через нього громадяни приходять до розуміння поняття «демократія» як особистої участі кожного в справах і турботах свого соціуму, а не набору формальних виборчих процедур.

Для дійсного самоврядування є потреба в тому, щоб влада забезпечувала вираження волі народу в управлінських рішеннях при безпосередній участі народу в прийнятті та реалізації таких рішень, а це можливо здійснити лише через дієвий контроль народу за діяльністю органів місцевого самоврядування як єдиного носія влади.

Список використаних джерел:

1. Мусіяка В. Головна мета суспільства і держави / В. Мусіяка // *Вибори і демократія*. – 2005. – № 3. – С 30-34.
2. Институты самоуправления: историко-правовое исследование /

[Графский В. Г., Ефремова Н. Н., Карпец В. И. и др.] ; отв. ред. Л. С. Мамут ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права. – Москва : Наука, 1995. – 300 с.

3. Ткаченко В. Д. Демократія і самоврядування (деякі аспекти співвідношення) / Проблеми удосконалення правового регулювання місцевого самоврядування в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 травня 2004 р.) / за ред. проф. Ю. П. Битяка ; Ін-т держ. буд-ва та місцевого самоврядування АПрН України та ін. – Харків, 2004. – С. 78-80.

4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.

Триндяк В. Р.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

*науковий керівник: к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Яворська В. Г.*

ОКРЕМІ ІНДИКАТОРИ КОРУПЦІОГЕННОСТІ

У ЗАКОНІ УКРАЇНИ

«ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ»

У Законі України від 14 жовтня 2014 року «Про Національне антикорупційне бюро України» містяться індикатори корупціогенності, деякі з них можуть поставити під сумнів функціонування НАБУ та слугувати підставою для визнання окремих положень цього закону неконституційними.

Згідно з Методологією проведення антикорупційної експертизи, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2010

року № 1380/5, індикаторами корупціогенності визнаються ті ознаки нормативно-правового припису, що можуть свідчити про наявність у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта корупціогенних факторів (п. 1.8). Корупціогенні фактори (в широкому розумінні) – це здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самотійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню корупційних правопорушень (п. 1.3). У цій Методології до корупціогенних факторів віднесені:

1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг;

3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур;

4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур (п. 1.9).

Визначимо окремі індикатори корупціогенності у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Насамперед зауважимо, що у зазначеному законі порушені вимоги законодавчої технології. Адже статусний закон, яким урегульовано правовий статус окремого органу, повинен не лише визначати принципи діяльності, права органу та його обов'язки, а й чітко регламентувати функції та завдання цього органу. Однак у цьому законі визначено лише одне завдання НАБУ, яке не охоплює всі його обов'язки, зазначені у ст. 16 цього закону, а також відсутні положення, які регламентували б функції цього органу.

1. У Законі закріплено, що НАБУ утворюється Президентом України відповідно до цього та інших законів України (ч. 2 ст. 1), а Директор

НАБУ призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України в порядку, визначеному цим Законом (ч. 1 ст. 6). Однак такі положення не відповідають Конституції України, в якій передбачається вичерпний перелік тих органів та посадових осіб, призначати яких або згоду на призначення яких може здійснювати (давати) Президент України або Верховна Рада України (ст.ст. 85, 106 Конституції України). А тому передбачений Законом порядок формування НАБУ може бути встановлений у ньому лише одночасно із внесенням відповідних змін до Конституції України.

2. У ст. 2 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» встановлено, що правову основу діяльності НАБУ становлять Конституція України, міжнародні договори України, цей та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти. Водночас згідно з ч. 2 ст. 19 Основного Закону України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тобто Основний Закон України забороняє так звану відомчу правотворчість будь-яких державних органів, у тому числі НАБУ, яка дозволена у зазначеному Законі. Тому положення ст. 2 є неконституційними.

3. Одним із корупціогенних факторів може бути визнана широта дискреційних повноважень, якими наділяються посадові та службові особи органів державної влади, оскільки такі повноваження створюють можливість для зловживання владою або службовим становищем. У Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» надано неповний перелік повноважень як для Директора НАБУ (ст. 8), так і для директорів територіальних управлінь (ст. 9). Тобто у цих статтях наявна широта дискреційних повноважень відповідних службових осіб НАБУ, що

визнається одним із корупціогенних чинників нормативно-правових актів.

4. Ще одним суттєвим недоліком Закону є те, що у ньому не прописано ніяких вимог до осіб, котрі претендують на зайняття посад директорів територіальних управлінь цього бюро. Лише у ч. 1 ст. 9 Закону зазначено, що директори територіальних управлінь НАБУ призначаються на посаду та звільняються з посади Директором НАБУ. Відсутність будь-яких вимог до осіб, котрі претендують на зайняття посад директорів територіальних управлінь НАБУ, – також корупціогенний фактор цього нормативно-правового акта, оскільки це може спричинити зловживання тих осіб, хто буде займатися добором претендентів на зайняття відповідних посад.

5. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» суперечить іншим нормативно-правовим актам, які регулюють такі самі суспільні відносини. Зокрема, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 17 цього Закону НАБУ та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків надається право заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи. Водночас у ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оперативно розшукову діяльність» передбачено, що у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводится оперативно-розшукова справа. Тобто базовий закон зобов'язує заводити оперативно-розшукову справу за наявності для того підстав, тоді як у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро» це віднесено до дискреційних (необов'язкових) повноважень цього органу та його працівників. Відповідне положення цього закону може сприяти вчиненню корупційних правопорушень працівниками НАБУ, які на власний розсуд можуть

відмовляти у заведенні оперативно-розшукової справи навіть за наявності для цього підстав.

6. Згідно зі ст. 214 КПК України у нашій державі функціонує Єдиний реєстр досудових розслідувань. У ч. 1 цієї статті передбачено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Водночас у ч. 3 ст. 19 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» зазначено, що порядок реєстрації, обліку та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення віднесено законом до підслідності НАБУ, визначається Директором НАБУ. Це створює колізію КПК України та Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» у цій частині та, відповідно, підґрунтям для зловживання директором НАБУ владою та службовими повноваженнями при здійсненні реєстрації, обліку та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення, віднесені до підслідності НАБУ тоді, як відповідні дії мали б здійснюватися без його участі на підставі ст. 214 КПК України.

7. У п. 16 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» фактично передбачається можливість створення фондів спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій НАБУ. Водночас відповідно до ч. 1 ст. 24 цього Закону фінансове забезпечення НАБУ здійснюється виключно з державного бюджету України. Фінансування НАБУ за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги. Тобто маємо

суперечність у самому Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України». Окрім того, створення фондів спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій НАБУ суперечить ст. 95 Конституції України, положенням Бюджетного кодексу України та ст. 3 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади». Адже органам державної влади забороняється створювати позабюджетні фонди, мати позабюджетні спеціальні рахунки та використовувати кошти, одержані за здійснення функцій держави, що передбачають видачу дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрацій та інших дій на платній основі, в будь-який інший спосіб, крім зарахування таких коштів до державного бюджету України (ст. 3 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади»). Втім неприйнятними є положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо надання можливості додаткового фінансування НАБУ за рахунок допомоги в межах проектів міжнародної технічної допомоги (ч. 1 ст. 24), оскільки відповідно до ст. 2 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади» органи державної влади здійснюють свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування в межах, передбачених Законом України про державний бюджет України на відповідний рік.

8. У тексті Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» використовується велика кількість оціночних понять, зміст яких не визначений у законі та передбачає розсуд осіб, які будуть його застосовувати. Зокрема, у ч. 2 ст. 6 Закону передбачено вимоги, які пред'являються до кандидата на посаду Директора НАБУ, ч. 3 ст. 7 Закону містить вимоги до членів Конкурсної комісії для відбору та призначення директора НАБУ, ч. 3 ст. 10 – до працівників НАБУ Серед цих вимог є, зокрема, такі: «здатність своїми діловими та моральними якостями,

освітнім і професійним рівнем... виконувати службові обов'язки», «можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет», «які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями... ефективно виконувати відповідні службові обов'язки». У абзаці 2 ч. 2 ст. 29 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» закріплено вимоги до здійснення моніторингу способу життя працівників НАБУ, який не повинен передбачати «надмірного втручання» у право недоторканості особистого і сімейного життя. У всіх випадках законодавець не наводить жодних критеріїв для встановлення вимог до посадових осіб НАБУ, а також для визначення того, яке саме втручання є надмірним. Це може призвести до зловживання владою або службовим становищем особами, які будуть застосовувати відповідні положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро». А тому використання оціночних понять у тексті цього Закону належить до корупціогенних факторів. Також на неприпустиме використання нечітких (оціночних) понять, що призводить до нечіткості законодавства, на підставі якого суди приймають рішення, вказано й у практиці Європейського суду з прав людини (рішення у справі «Лійвік проти Естонії» від 25 червня 2009 року). Це визнається порушенням ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Таким чином, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», який мав би стати взірцем законодавчої техніки, містить індикатори корупціогенності, які, як зазначалося вище, можуть створити перепони при реалізації його положень, а відтак у протидії корупції в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 жовтня 2015 р. № 1001/2011. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
3. Руденко М. В. Нові державні органи у сфері запобігання корупції: спроби аналізу функціонального призначення та взаємозв'язків / М. В. Руденко, О. В. Мельник // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна (Серія : Право). – 2015. – Вип. 20. – С. 189-193.
4. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) / Г. П. Ситник. – Київ : НАДУ, 2012. – 543 с.
5. Сороко В. М. Аналіз ризиків і можливих сфер зловживань у системі виконавчої влади : навч.-метод. матеріали / В. М. Сороко. – Київ : НАДУ, 2011. – 72 с. – (Бібліотека державного службовця).
6. Соціально-економічний розвиток регіону: механізми державного впливу : монографія / О. П. Крайник (кер. авт. кол.), Г. С. Третяк, О. М. Чемерис, І. І. Козак, К. М. Бліщук ; ЛРІДУ НАДУ при Президентові України. – Львів, 2011. – 232 с.
7. Трощинський В. П. Боротьба з корупцією через розвиток соціального діалогу влади, бізнесу, громадянського суспільства : навч.-метод. матеріали / В. П. Трощинський, О. М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2011. – 72 с. – (Бібліотека державного службовця).
8. Чалаван В. А. Актуальні проблеми нового антикорупційного законодавства України / В. А. Чалаван, Б. О. Костенко. – Київ : НАДУ, 2011. – 144 с. – (Бібліотека державного службовця).

Хільчук М. Є.

*студентка Львівського національного
університету ветеринарної медицини
та біотехнологій ім. С. З. Гжицького*

*науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій ім. С. З. Гжицького **Ніканорова О. В.***

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Анексія Автономної Республіки Крим, виникнення збройного конфлікту та окупація Росією територій на Сході України кинула серйозний виклик Збройним силам України та обороноздатності країни. Українська армія перебувала в занепаді, ззовні атакована ворожими шпигунами, а зсередини руйнована корупційними діями у збройних силах. Така критична ситуація, що виникла у сфері оборони України, викликала негайну потребу у віднайденні шляхів запобігання, виявлення та протидії корупції в Міністерстві оборони України та Збройних силах України.

Основні форми (види) корупційних діянь, визначені законодавством України:

- зловживання повноваженнями, становищем, перевищення повноважень та інші посадові злочини, що вчинюються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб;
- одержання неправомірної вигоди; незаконне збагачення; зловживання впливом; розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням посадового становища;
- порушення обмежень щодо заняття підприємницькою діяльністю та вимог щодо сумісництва; незаконне сприяння фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької та іншої діяльності

з метою незаконного одержання за це матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг;

- неправомірне втручання в діяльність державних органів, підприємств, установ, організацій;
- порушення вимог фінансового контролю; невжиття заходів щодо запобігання та протидії корупції;
- незаконне використання інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням посадових повноважень.

Корупційні діяння можуть вчинятися й в інших формах, у тому числі в таких, що потребують додаткового визначення законодавством.

Антикорупційна діяльність та заходи запобігання та протидії корупції в Міністерстві оборони України, Генеральному штабі Збройних Сил України, органах військового управління та військах (силах) в 2018 році реалізовується у:

- підвищенні ефективності існуючих антикорупційних органів та незалежних контролюючих інституцій з метою зменшення корупційних ризиків у діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України;
- реалізація військової кадрової політики в питаннях запобігання корупції, формування доброчесності військовослужбовців та цивільного персоналу, їх негативного ставлення до корупції, забезпечення кадрової безпеки при підготовці та прийнятті кадрових рішень;
- забезпечення нетерпимості до вчинення корупційних правопорушень, в ході забезпечення виконання завдань захисту суверенітету і територіальної цілісності України, участі підрозділів Збройних Сил України в міжнародних заходах з підтримання миру; зменшення корупційних ризиків під час публічних закупівель шляхом забезпечення їх прозорості і конкурентності;

- посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, забезпечення прозорості виконання бюджетних програм, розвитку і підтримки системи внутрішнього контролю, проведення е-декларування;
- забезпечення належних умов для повідомлень про факти порушення вимог антикорупційного законодавства, застосування ефективних та стримуючих заходів до осіб, причетних до корупційних правопорушень; забезпечення відкритості та моніторингу результативності антикорупційної політики, сприяння участі громадськості, міжнародних організацій в її реалізації.

Головні зусилля в питаннях реалізації державної антикорупційної політики в сфері оборони слід зосередити на безумовному виконанні вимог Конституції України, Закону України «Про запобігання корупції», Статутів Збройних Сил України, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, Стратегічного оборонного бюлетеня України, введеного в дію Указом Президента України від 06 червня 2016 року № 240/2016, Плану дій щодо впровадження оборонної реформи у 2016-2020 роках (дорожньої карти оборонної реформи), затвердженого Міністром оборони України 15 серпня 2016 року, інших нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України у сфері протидії корупції.

Укорінення і поширення корупції в усіх сферах державного та військового управління є однією з актуальних загроз проведенню оборонної реформи в Україні. Прийняття рішучих та ефективних заходів щодо зменшення рівня корупції й пов'язаною з нею злочинністю, очищення від корупціонерів, унеможливлення переважання приватного та

корпоративних інтересів над державними і загальнонаціональними є одним з пріоритетів державної політики в умовах відновлення територіальної цілісності України.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
2. Положення про Міністерство оборони України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF>
3. Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2018-2020 роки : Наказ Міністерства оборони України № 190 від 27.04.2018 р.

Яворська В. Г.

*к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НЕОБХІДНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

7 червня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» № 2447-VIII. Президент України підписав Закон 11 червня 2018 року. Прийняття Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» безумовно позитивно для судової реформи.

Венеціанська комісія вітає ухвалення Закону «Про Вищий антикорупційний суд» в Україні і вважає цей крок свідченням готовності продовжувати реформи [1].

Завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [2].

За даними Всесвітнього індексу сприйняття корупції за 2017 рік (CPI), опублікованому Transparency International, темпи ефективності боротьби з корупцією в Україні за рік знизилися вдвічі. А за інформацією опитування представників бізнесу, яке щорічно проводиться Американською торговельною палатою в Україні, випадки стикання бізнесу з корупцією повернулися на рівень 2014 року.

За даними дослідження індексу сприйняття корупції за 2017 рік, проведеного Американською торговельною палатою в Україні, 54 % опитаних назвали найбільшою перешкодою у подоланні корупції — відсутність політичної волі (проти 22 % спротиву в розслідуванні та розгляді корупційних справ з боку судів) [3].

Як можемо відмітити за статистикою питання створення антикорупційного суду в Україні нерозривно пов'язане з основною його метою, а саме подоланням корупції.

Антикорупційний суд в Україні потрібен для того, щоб ефективно, спеціалізовано і швидко розглядати справи про вчинення корупційних злочинів. Це основна причина, що викликала необхідність його створення, і основне завдання, яке повинен вирішити новий суд. Спеціальний суд дозволить розвантажити загальні, які, окрім справ про корупційні злочини, розглядають велику кількість інших справ (цивільні та про адміністративні правопорушення), отже дозволить прискорити завершення процесу притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які обвинувачуються у

вчиненні таких злочинів [4].

Варто проаналізувати практику створення та діяльності антикорупційних судів у різних країнах світу. Найбільш цікавим є час створення цього органу, причини, які спонукали до створення антикорупційного суду, очікуваний результат його діяльності та зміни, які відбулися в країні за період діяльності антикорупційного суду.

В деяких країнах світу антикорупційний суд існує протягом довгого періоду часу. Наприклад, в Пакистані з 1999 року, Індонезії та Непалі з 2002 року, Кенії з 2003 року, Хорватії з 2008 року, Словаччині з 2009 року.

О. Євсєєв висуває аргументи, які пояснюють, в яких країнах світу створюються антикорупційні суди:

1. Антикорупційні суди створюються у середньо та високо корумпованих державах Азії і Африки і майже ніколи – в розвинутих європейських країнах (за виключенням Хорватії, Словачії і Болгарії). Так, на сьогоднішній день в світі існує 20 держав, в яких діють такі суди. Проте, якщо відштовхуватися від «Всесвітнього рейтингу корупції», ситуація з корупцією в цих країнах не змінилась, а в деяких державах (наприклад, Словаччина) погіршилась. Все це говорить про те, що самі темпи корупції не залежать від процесуальної інфраструктури, а від економічної ситуації в державі, культурних традицій, мотивації правлячих еліт [5].

Важливим аргументом створення антикорупційного суду є високий рівень корупції у країні, тобто своєрідний показник діяльності наявних державних органів. Можна припустити, що при якісно та правильно організованій системі державних органів нагальної потреби у створенні окремого суду просто немає.

2. Судів, які займаються тільки корупційними злочинами немає ні в одній європейській країні. Наприклад, в Словаччині антикорупційний суд

розглядає справи про відмивання грошей, тероризм, проти власності, підготовку до умисного убивства. В Хорватії антикорупційний суд розглядає справи про викрадення дітей, торгівлю людьми, грабежі [5].

Залишається питання, наскільки важливим є говорити про діяльність саме антикорупційного суду, якщо розгляд корупційних правопорушень тільки один з напрямків його діяльності поряд з багатьма іншими.

3. В деяких країнах створення антикорупційних судів має символічне значення, яке демонструє зміну попередньої судової системи [5].

На жаль, в багатьох країнах світу реформи викликані зовнішніми та внутрішніми чинниками, проте якісне законодавство має бути добре продумане та підтвержене практикою конкретної країни. Формальна зміна законодавства потягне за собою подальші зміни, а на практику не вплине або вплине негативно.

4. Антикорупційні суди у країнах, які розвиваються, рано чи пізно впираються в класичні для судової системи проблеми [5].

Таким чином, 7 червня 2018 року з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» Верховна Рада України завершила тривалу дискусію та зробила спробу якісно протистояти корупції.

Список використаних джерел:

1. Венеціанська комісія «задоволена та щаслива» через Закон про антикорупційний суд» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/06/7/7082805/>

2. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 24. – Ст. 212.

3. Смішко О. Епопея створення Антикорупційного суду [Електронний ресурс] / О. Смішко. – Режим доступу : <https://blog.liga.net/user/asmishko/article/2949>

4. Навіщо Україні потрібен Антикорупційний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tsn.ua/blogi/themes/law/navischo-ukrayini-potriben-antikorupciyniy-sud-1183608.html>

5. Євсєєв О. Антикорупційні суди: світовий досвід [Електронний ресурс] / О. Євсєєв. – Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/opinion/evseev>

ЗМІСТ:

Лелик Л.І.	
Вступне слово.....	3
Авдєєнко С.В.	
Організація діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	4
Андрусів С.М.	
Організація судоустрою та судочинства України і напрями її реформування.....	8
Галаха А.А.	
Класифікація моделей еволюції та форми проявів корупції у світі.....	13
Граб М.І.	
Ключові елементи соціокультурного простору: філософсько-правовий аналіз.....	24
Гулій А.М.	
Причини корупційних діянь в Україні.....	28
Дмитришин А.Б.	
Характеристика та проблеми класифікації корупційних загроз національній безпеці України.....	34
Задорожна М.І.	
Мораль як основа правосвідомості громадян і засіб протидії корупції.....	41
Зошій Ю.Ю.	
Приватні детективи в Україні: поняття, зміст, функції.....	62
Краєвич А.О.	
Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів.....	74
Лепех Ю.С.	
Національне агентство з питань запобігання корупції як суб'єкт правотворчості.....	78
Марунин І.В.	
Судова реформа в Україні.....	82
Мельниченко Б.Б.	
Сучасні моделі публічного управління: теоретичний та практичний аспект.....	88
Мельниченко Б.Б., Жук М.І.	
Правовий статус інституту адвокатури України.....	92
Мельниченко Б.Б., Зубенко В.В.	
Корупція як негативне соціально-правове явище.....	96
Мельниченко Б.Б., Кіселик М.О.	
Сучасний стан запобігання корупції в діяльності органів виконавчої влади в Україні.....	100

Мельниченко Б.Б., Слободян С.В.	
Правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні.....	104
Неборачок О.І.	
Міжнародний досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією.....	108
Ошурко О.Я.	
Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України.....	117
Павлюк Н.М.	
Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення.....	120
Пришляк Г.Я.	
Методологія як важливий інструмент у дослідженні демократичного контролю.....	126
Різник О.В.	
Історичний розвиток законодавчого забезпечення протидії корупції...	131
Русаль Л.М.	
Особливості припинення індивідуальних трудових відносин з працівниками, що обслуговують товарно-грошові цінності.....	136
Савицька А.О.	
Контроль суспільства за діяльністю органів місцевого самоврядування.....	142
Триндяк В.Р.	
Окремі індикатори корупціогенності у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України».....	145
Хільчук М.Є.	
Запобігання та протидія корупції у сфері оборони.....	153
Яворська В.Г.	
Необхідність діяльності Вищого антикорупційного суду України.....	156

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» є відокремленим структурним підрозділом Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Рівень якісного науково-педагогічного складу, постійний розвиток навчально-методичного забезпечення, матеріально-технічна база закріпили за Інститутом провідне місце серед вищих навчальних закладів Львівщини.

У тематиці наукових досліджень Інституту особливе місце посідає пошук нових знань у розв'язанні проблем побудови систем управління людськими ресурсами на різних рівнях.

Сучасний розвиток Львівського інституту МАУП зорієнтований на підготовку не тільки професійних, а й насамперед всебічно розвинених, мобільних фахівців, здатних працювати в умовах постійних змін. Важливе значення тут має залучення студентів до спільних з викладачами наукових досліджень. Їх результати подаються та обговорюються на науково-практичних конференціях.

Випускники Львівського інституту МАУП отримують диплом державного зразка відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та диплом, оформлений до міжнародних норм, що дає можливість продовжувати навчання та працювати за кордоном.

Львівський інститут

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29

тел. (0322) 24-91-23, 94-00-81, тел./факс (0322) 94-00-81,

web-site: li-maup.edu.lviv.ua

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ – 2018.
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

Матеріали доповідей та статей
Круглого столу до дня спеціаліста-правника
(м. Львів, 8 жовтня 2018 року)

Матеріали видруковані в авторській редакції

Голова організаційного комітету
В. Г. Яворська

Упорядники *В. Г. Яворська, Т. О. Попович*

Підписано до друку 27.09.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Тираж 100 прим.

Надруковано у Львівському інституті
ПрАТ «ВНЗ «МАУП».
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
www.li-maup.edu.lviv.ua